

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
Innovaatiot ja yritysrahoitus -osasto
Neuvotteleva virkamies Natalia Härkin 4.10.2024

Kirjallisen kuulemisen yhteenveto: valtioneuvoston periaatepäätös yrittäjyydestä, päivittäminen

Viite: Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö 19.6.2024, VN/15319/2024

Työ- ja elinkeinoministeriö toteutti luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi yrittäjyydestä kirjallisen kuulemisen kaikille avoimena Lausuntopalvelu.fi –palvelussa ajalla 19.6.–28.7.2024. Ministeriö pyysi lausunnon yhteensä 47 taholta seuraavasti: 19.6.2024 pyynnöllä 33 taholta ja 20.6.2024 yhteensä 14 ELY-keskukselta. Lausuntoja saatiin 40 kappaletta seuraavasti:

1. Ailinpieti Heikki
2. Akava ry
3. Ammattiliitto Pro
4. Business Finland
5. Business Joensuu Oy
6. Elinkeinoelämän keskusliitto EK
7. Elsilä Martti, CEO, Ikons Oy & knit
8. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus
9. Etelä-Savon ELY-keskus
10. FiBan – Finnish Business Angels Network ry
11. Helsingin kaupunki/Kaupungin kanslia
12. Helsingin kaupunki/Pormestari
13. Kainuun ELY-keskus
14. Kasvu Open Oy
15. Kaupan liitto ry
16. Keski-Suomen ELY-keskus
17. Kulttuuri- ja taiteen keskusjärjestö KULTA ry
18. Lapin ELY-keskus
19. Maa- ja metsätalousministeriö
20. Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
21. Mikro- ja yksinyrittäjät ry
22. Oikeusministeriö
23. Opetus- ja kulttuuriministeriö
24. Opetushallitus
25. Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo Oy
26. Oulun yliopiston Kerttu Saalasti Instituutti
27. Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
28. Palvelualojen työnantajat Palta ry
29. Patentti- ja rekisterihallitus
30. Perheyritysten liitto ry
31. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
32. Suomen Kuntaliitto ry
33. Suomen Tekstiili & Muoti ry
34. Suomen Yrittäjät ry
35. Suomen Yritysvälittäjien ja Omistajain-
vaihdosasiantuntijain Liitto ry
36. Tapahtumateollisuus ry
37. Uudenmaan ELY-keskus
38. Uusi työ ry
39. Valtiovarainministeriö
40. Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry

Kaikki annetut lausunnot ovat julkisesti Valtioneuvoston periaatepäätös yrittäjyydestä, päivittäminen Hankeikkunassa, osoitteessa: [Hankeikkuna \(vnv.fi\)](https://www.vnv.fi).

Lausunnoista 38 kappaletta annettiin Lausuntopalvelu.fi –palveluun, osoitteeseen: [Lausunto - Lausuntopalvelu](https://www.vnv.fi) sekä yksi työ- ja elinkeinoministeriön kirjaamoon, asialle: VN/15319/2024 ja yksi sähköpostitse (29.7.2024 klo 00.06). Kasvu Open Oy on sähköpostitse 3.9.2024 täsmentänyt kirjaamoon (VN/15319/2024) 27.6.2024 antamaansa lausuntoa.

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Yleistä	3
3	Yrittäjyys, uudistuminen, kasvu ja kansainvälistyminen	4
3.1	Elinkeinorakenteesta ja uudistumisesta	4
3.2	Teollisuuden uudistuminen	6
3.3	Puhdas siirtymä ja digitalisaatio	7
3.4	Palvelualat	8
3.5	Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta	9
3.6	Aineettomat oikeudet	11
3.7	Julkinen rahoitus	12
3.8	Pääomasijoitustoiminta	13
3.9	Startup -yrittäjyys ja aloittava yrittäjyys	14
3.10	Omistajanvaihdokset	15
3.11	Perheyrittäjyys ja kotimainen omistajuus	16
3.12	Kasvuyrittäjyys	16
3.13	Yritysten kansainvälistyminen ja vienti	17
3.14	Yksinyrittäjyys	19
3.15	Kevytyrittäjyys	21
3.16	Yhteiskunnalliset- ja sosiaaliset yritykset	21
3.17	Yritysten väliset maksuehdot	21
3.18	Yrityksiin kohdistuvien huijausten ja petosrikollisuuden torjuminen	22
3.19	Yrittäjän uusi alku	22
3.20	Yrittäjien jaksaminen	22
3.21	Yrittäjien ja monimuotoisen työn sosiaaliturvan kehittäminen	23
4	Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus	23
4.1	Osaaminen	23
4.2	Osaava työvoima	25
4.3	Kansainvälinen rekrytointi	27
4.4	Työmarkkinauudistukset	29
4.5	Aluehallintouudistus	30
4.6	Työvoimapalvelut	31
5	Toimivat markkinat	32
5.1	Toimivat markkinat ja kilpailullisuus	32
5.2	Yritysten hallinnollisen taakan keventäminen	33
5.3	Julkiset hankinnat	34
5.4	Luvitus	36
5.5	Verotus	36
5.6	EU-vaikuttaminen	37
5.7	Yritysvaikutusten arviointi	38
6	Periaatepäätöksen seuranta ja poikkihallinnollisuus	38

1 JOHDANTO

Työ- ja elinkeinoministeriön vetovastuulla on valmisteltu luonnos Valtioneuvoston periaatepäätös yrittäjyydestä, päivittäminen (VN/15319/2024). Osana valmistelua ministeriö toteutti avoimen kirjallisen kuulemisen, jolla haettiin lausunnonantajilta näkemyksiä yrittäjyyden periaatepäätöksen luonnokseen. Oheisena on kirjallisen kuulemisen yhteenveto annetuista lausunnoista aihealueittain. Yhteenveto on valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriön virkatyönä.

2 YLEISTÄ

Useissa lausunnoissa tuotiin esille **tarpeellisuus ja tyytyväisyys yrittäjyyden periaatepäätöksen päivittämiseksi**. Lausunnoissa **periaatepäätöksen luonnosta pidettiin hyvänä ja monipuolisena**. Lisäksi **esitettiin useita eri ehdotuksia ja nostoja periaatepäätöksen jatkovalmisteluun**. Periaatepäätöksen todettiin tuovan hyvin esille sen, mihin yrittäjyydessä tulisi keskittyä. Lisäksi todettiin, että luonnoksessa on tunnistettu hyvin yrittäjyyttä edistäviä sisältöjä sekä toimintaympäristön muutoksia ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Nähtiin myös, että päivitetty periaatepäätös ja sen puitteissa toteutettavat ministeriöiden toimenpiteet tukevat yrittäjyyttä laaja-alaisesti koko Suomessa. Esille tuotiin myös valtioneuvostotasoisten strategioiden synergioita. Samansuuntaisuutta todettiin olevan yrittäjyyden periaatepäätöksen ja valtioneuvoston periaatepäätöksen kansalaisjärjestöstrategiasta sekä yhteiskunnallisten yritysten strategian välillä.

Lausunnoissa pidettiin hyvänä, että periaatepäätöksellä pyritään edistämään yrittäjyyttä pitkäjänteisesti yli hallituskausien. Myös valmistelua kiitettiin. Esille tuotiin myös, että yrittäjyyden edistämässä ennakointi ja pitkäjänteinen sitoutuminen ovat yritysten kannalta tärkeää ja että luonnoksen monet linjaukset ovat varsin yritysmuoniteisiä. Tavoitteeksi nostettiin, että Suomessa arvostetaan yrittäjyyttä, yrittäjäksi on helppo ryhtyä ja siinä kehittyä ja menestyä.

Lausunnoissa tuotiin esille **ehdotuksia, nostoja ja näkemyksiä yrittäjyyden edistämiseen lausunnon avulla periaatepäätösluonnosta laajemmin**. Myös periaatepäätöksen luonnoksen toimenpiteisiin tuli **nostoja**. Eräässä launnossa nähtiin, että **monet periaatepäätöksen toimenpiteet ovat tavoitteisiin nähden suppeita ja yleisluontoiset kuvaukset antavat liikaa liikkumavaraa toimenpiteiden toteuttamiselle**. Myös käsillä olevaan toimintaympäristöön tuotiin näkemyksiä. Lausunnonantaja muun muassa esitti periaatepäätökseen nostoa viimeaikaisesta kokonaistaloudellisesta kehityksestä esimerkiksi seuraavasti: *”Tarvetta parantaa yrittäjyyden edellytyksiä korostaa se, että Suomen talouskehitys on viimeisten 15 vuoden aikana ollut poikkeuksellisen heikkoa. Tuottavuuskasvu on ollut vähäistä. Työllisyyden kehitys on ollut suotuisaa, mutta työllisyysaste on yhä matala muihin Pohjoismaihin verrattuna.”*

Esityksenä oli myös **lisätä periaatepäätöksen nostoa nykyisistä realiteeteista, jossa T&K-panostuksia lukuun ottamatta kasvupolitiikan resurssit ovat niukat/niukkenevat**. Lausunnon mukaan tilanne edellyttää nykyisten rakenteiden ja toimintatapojen ennakkoluulotonta läpikäyntiä ja tehostamista, jotta samalla julkisten toimien tasoa voidaan laadullisesti parantaa ja ylläpitää määrällisesti. Lausunnon mukaan on myös huolehdittava, että kasvavat T&K-panostukset tukevat parhaalla mahdollisella tavalla yrittäjyyttä ja kasvuyrittäjyyden kasvua. Nostona oli, että julkisten panostusten ollessa rajattuja, on entistä paremmin kyttävä mahdollistamaan yksityisten resurssien käyttöä ja suuntautumista tukemaan yrittäjyyttä.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, että Suomessa on valmisteltu ministeriöiden toimesta tällä vuosikymmenellä lukuisia eri ohjelmia ja strategioita, joilla on pyritty löytämään avaimia Suomen taloudellisen suunnan kääntämiseksi myönteisemmäksi. Lausunnon mukaan ohjelmissa tehdyt yrittäjyyteen ja omistajuuteen liittyvät esitykset ovat toimeenpanon osalta toteutuneet heikosti. Ehdotuksena oli, että **käynnissä olevissa ja tulevissa ohjelmissa on tehokkaamman toimeenpanon varmistamiseksi perusteltua kiinnittää erityishuomiota toimenpiteiden, tavoitteiden ja niiden mittaroinnin sekä seurannan konkretiaan**. Esityksenä oli myös, että konkreettisten toimenpiteiden osalta periaatepäätös on yhteensovittettava TEM:ssä valmisteltavan kasvuyrittäjyysohjelman kanssa niin, että periaatepäätös osaltaan varmistaa kasvuyrittäjyysohjelman toimeenpanoa.

Toisaalla lausunnonantaja **katsoi, että kaikilta osin hallituksen politiikkatoimet eivät ole olleet viisaita ja perusteltuja**. Lausunnonantaja katsoi, että esimerkiksi mittavat panostukset yksittäiseen suureen hankkeeseen (ns. tunnin juna) ei ole taloudellisesti tai ympäristöllisesti perusteltua, varsinkaan kun samanaikaisesti LVM:n sektoriin kohdistuu leikkauksia muualle infrastruktuuriin. Lisäksi hallituksen

lanseeraama teollisten investointien tuki voi lausujan mukaan osoittautua kalliiksi, eikä sen avulla välttämättä synnytetä uutta toimintaa, jota ei olisi ilman tukea syntynyt. Jos tämä huonoin lopputulos realisoituu, investointituki aiheuttaa suurta verovajetta ja tulonsiirtoa suuryrityksille ilman hyötyjä.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **voimakas sopeutus ja poliittisen sitoutumisen puute ovat esteenä periaatepäätöksen toteuttamiselle**. Lausunnonantaja korosti, että periaatepäätöksen linjausten mukainen toiminta edellyttää julkisen sektorin kehittämistä myös rakenteellisesti ja vakaita resursseja. Nostona oli myös, että hallituksen sopeutustoimet ulottuvat syvälle kaikille hallinnonaloille, mikä tekee hyvin vaikeaksi periaatepäätöksen edistämisen julkishallinnossa. Nostona oli myös, että pääpiirteiltään yrittäjyyttä koskeva periaatepäätös on kannatettava. Lausunnonantajan mukaa suurempi ongelma on, että hallituksen toiminta ei ole johdonmukaisesti toteuttanut kaudellaan päätöksen linjauksia. Jos puolueet valikoivat yllihallituskautisesta periaatepäätöksestä 'rusinoita pullasta', periaatepäätös menettää uskottavuutensa.

3 YRITTÄJYYS, UUDISTUMINEN, KASVU JA KANSAINVÄLISTYMINEN

3.1 Elinkeinorakenteesta ja uudistumisesta

Lausunnossa nostettiin esille, että päivitetty periaatepäätös yrittäjyydestä tukee digitalisaation, puhtaan siirtymän ja startup -ekosysteemin kehittämistä, mikä on keskeistä Suomen talouden ja yritystoiminnan kannalta. Tärkeintä on toimiva liiketoimintaympäristö, mikä tukee yritysten riskinottohalua ja -kykyä. **Eryistä huomiota vaatii ratkaisujen skaalaaminen tutkimus- ja pilotointivaiheesta täyden mittakaavan teollisiin sovelluksiin**. Tähän Suomessa on toistaiseksi ollut heikosti työkaluja. **Esityksenä oli myös, että merkittävää tilastollista ja tutkimuksellista seurantaa tulisi toteuttaa startup- ja kasvuyrittäjyyden kehityksessä**, erityisesti käynnistysvaiheen ja varhaisen vaiheen startup -yritysten määriä ja laatua esitettiin selvitettävän kattavasti.

Esitettiin, että **yrittäjyyden vaikuttavuuden edistämiseksi tarvitaan painotus kasvu- ja työnantajayrittäjyyteen**. Myös toisaalla tuotiin esille, että työnantajayritysten määrän kasvu on tärkeä tavoite, mutta sen saavuttamista ei pidetty realistisena, mikäli Suomessa ei saavuteta verrokkimaita myös yritysten perustamisaktiivisuudessa ja kasvua tavoittelevien startup -yritysten määrässä. Uusia kasvuhakuisia startup -yrityksiä tarvitaan Suomeen lisää. Huomiota esitettiin kiinnitettävän esimerkiksi yrityshautomon- ja kiihdyttämöpalvelujen tarjontaan, prosesseihin ja tuloksellisuuteen.

Nostona oli myös **tuottavuuden kasvu, joka edellyttää korkeamman arvonlisän tuottavaa yrittäjyyttä ja työpaikkoja sekä dynaamisia työmarkkinoita**. Korkeampi arvonlisä syntyy ensisijaisesti maailmanmarkkinoilta kasvuyritysten voimin. Korkeampi arvonlisä tarkoittaa korkeampaa arvonluontia asiakkaalle, mikä tarkoittaa uusien globaaliin kysyntään perustuvien tuotteiden ja markkinoiden luomista. Tuotelähtöinen yrittäjyys vaatii teknologiapolitiikkaa ja teknologista edelläkävijyyttä. Innovatiivisten tuotteiden kehittäminen edellyttää startup -yritystyyppistä toimintatapaa, myös pk-yrityksiltä.

Lausunnonantaja **kantoi huolta työntekijöiden roolista, yrittäjyyttä ei saa edistää heikentämällä työntekijöiden asemaa**. Yrittäjyyden edistämisen tulee olla neutraalia myös sen suhteen, millä tavoin työtä halutaan tehdä. Hyvä työelämä ja työntekijöiden oikeudet ovat keskeisiä, sillä niiden laiminlyönti voi suosia yrityksiä, jotka panostavat matalan tuottavuuden tuotantoon. Lausunnonantaja kiinnitti huomiota myös pakkoyrittäjyyteen ja kannusti sen kitkemiseen.

Lausunnonantaja totesi periaatepäätöksestä nostona, että **tarvitaan Suomen kasvun kärkien dynaamista teroittamista ja nosti kysymykseksi, kuka määrittelee kasvun kärjet ja kuinka paljon julkista rahoitusta keskitetään oletetuille kärkialoille**. Lausunnossa nostettiin esiin käynnissä olevat hallitusohjelman mukaisen teollisuuspoliittisen strategian ja kasvuyrittäjyyden ohjelman valmistelut. Lausunnonantajan mukaan ohjelmissa painottuvat perinteisten vahvuuksien vahvistaminen sekä yritykset, jotka ovat jo edenneet mikroyrityksiä suuremmiksi (Mittelstand -yritykset). Lausunnonantaja kysyi muun muassa, että keskitytäänkö liikaa muutamaisiin toimialoihin ja tietyn kokosiin yrityksiin Suomen tulevaisuuden oljenkortena taikka ovatko nopeimmat kasvun alat ja yritykset jossakin muualla. Nostona oli myös, että syntyvätkö radikaalimmat innovaatiot mikroyrityksissä.

Lausunnon mukaan **politiikkatoimia voi olla perusteltua kohdentaa kansantaloudellisesti merkittävimmille ja potentiaalisimmille yrityksille**. Samalla kiinnitettiin huomiota siihen, että

yrityksen koon kaltaiset kategoriset kriteerit politiikkatoimien kohdentamisessa voivat olla kilpailua vääristäviä. Pienien yritysten kannustamista kasvuun, työllistämiseen ja innovaatioihin pidettiin kannatettavana ja, ettei tällaisia yrityksiä pitäisi sulkea politiikkatoimien ulkopuolelle.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **elinkeinopolitiikka on ymmärrettävä laajempaan kokonaisuutena kuin vain yrityspalveluina ja julkisina rahoitusinstrumentteina yrityksille.** Erittäin monella poliittisella päätöksellä on yritysvaikutuksia ja lausunnonantajataho kertoo tämän vuoksi pitäneensä esillä yritysvaikutusten arvioinnin merkitystä päätöksenteossa. **Samalla lausunnonantaja avasi elinkeinopolitiikan ristiriitoja** seuraavilla nostoilla: a) Suomessa halutaan kehittää omia markkinoita yritysten ponnahduslautana maailmalle (esimerkiksi julkiset hankinnat), samanaikaisesti kuitenkin julkinen sektori ostaa yhä enemmän suoraostoja omilta in house - yhtiöiltään ilman reilua kilpailua, b) hallintoa halutaan yksinkertaistaa ja joustavoittaa yritysten toimintamahdollisuuksia, samanaikaisesti esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon rekisterin vaikeudet estävät yrittäjiä aloittamasta omaa liike-toimintaa sekä c) periaatepäätöksen mukaan julkisella yritysrahoituksella paikataan markkinapuutteita, jaetaan riskiä ja katalysoidaan yritysten rahoitusta ja esimerkiksi yrittäjien investointiavustukset ovat jumissa TEM:n tietoliikenneongelmien takia. Investointiavustuksen saaneet yrittäjät joutuvat itse toimimaan pankkeina eli ovat ottaneet kalliita luottoja, jotta saavat sovitut investointinsa maksettua, kun investointiavustuksia ei saada tilille.

Lausunnon mukaan **Suomessa ei ole täysin ymmärretty elinkeino-, talous- ja yrittäjyyspolitiikassa jo tapahtunutta elinkeinorakenteen muutosta, jossa Suomesta on tullut palvelutalous.** Seurauksina ovat muun muassa se, että palvelualojen tuottavuuskehitys on jäänyt heikoksi ja aineettomissa investoinneissa Suomi häviää muun muassa Ruotsille ja Yhdysvalloille. Nostona oli, että maailmankaupassa palvelut, erityisesti digitaaliset palvelut kasvavat nopeammin kuin tavaroiden kauppa. Jos Suomi saisi nykyistä suuremman siivun tästä kasvavasta kaupasta, parantaisi se Suomen kansantalouden tuottavuutta.

Nostettiin myös esille, että **suomalaisten palvelualojen äänen on kuuluttava vahvemmin menestyvän yrittäjyyden puitteiden luomisessa,** TKI-toiminnan tukemisessa, koulutuksessa tai puhtaaseen siirtymään valmistautumisessa. Myös perinteinen teollisuus palvelualaistuu. Huolto, korjaaminen ja resurssien kierto ovat yhä isompi osa perinteistä teollisuutta. Hyödykkeiden lineaarinen tuotantologiikka tulee pakon edessä väistymään kiertotalouden tieltä. Lausunnona todettiin, että tämä on hyvä asia ja sen pitää näkyä vahvasti myös valtioneuvoston linjauksissa. **Elinkeinorakenteen uudistumiseen esitettiin luotavan siihen keskittynyt kustannustehokas palvelumalli,** jota rahoitetaan kestävästi ja josta syntyy uutta kansainvälistä skaalautuvaa kasvuliiketoimintaa. Elinkeinorakenne voi uudistua vain uusia kasvuhakuisia yrityksiä synnyttämällä. Nostona oli myös, että yritysten uudistumisen, kasvun ja kansainvälistymisen tavoitteissa onnistumisen arvioimiseksi tarvitaan kansallisen tason tutkimustiedon lisäksi syvemmälle pureutuvaa, luotettavaa ja kansainvälisesti vertailukelpoista tutkimustietoa, esimerkkinä Global Entrepreneurship Monitor -tutkimus.

Maaseutualueiden tueksi esitettiin luotavan virtuaaliset toimintaympäristöpalvelut, jolloin kasvuhakuiset yritykset voivat helposti hakeutua kohdennettujen palvelujen pariin. Nostona oli, että kasvuyritykset voivat sijaita pienemmissäkin kaupungeissa, jos fyysinen ja digitaalinen toimintaympäristö on kunnossa. Jatkossa yhä suurempi osa yrityksistä perustaa toimintansa tietotyön hybridityön yleistymisen vuoksi monipaikkaisuuteen. Lisäksi oli nostona, että hallituksen on keskeistä kartoittaa myös tavoitteita ja poikkihallinnollisia toimia erilaisten maaseutu- ja saaristoalueiden elinvoiman uudistumiselle, asuttavuuden, palveluiden, infrastruktuurin, yrittäjyyden, kansalaistoiminnan edellytyksille sekä suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden vahvistamiselle, huomioiden myös EU- ja OECD-ulottuvuudet. Eräässä lausunnona todettiin, että on tärkeä jatkossakin varmistaa, että Suomen tietoliikenneverkot ovat laadultaan ja kattavuudeltaan riittävät uuden teknologian mahdollisuuksiin. Tämä edistää harvaan asuttujen alueiden yritystoimintaa ja alueiden elinvoimaa. Esityksenä oli myös, että maaseutualueiden kehittämiseen liittyvässä osiossa olisi nostettava esille rakennerahastoista myönnettävien avustusten vaikuttavuuden arviointi ja instrumenttien kehittäminen edelleen tämän arvioinnin pohjalta tukemaan paremmin kasvuyrittäjyyttä.

Lausunnon mukaan **julkinen hallinto voi vaikuttaa yritysten toimintaympäristön vahvistamiseen myös oikeanlaisella ja kasvua tukevalla asenteella, selkeällä ja yrityslähtöisellä viestinnällä sekä yrityskohtaisella asiakaspalvelulla yhden luukun periaatteella.** Business Finlandin, ELY-keskusten ja Finnveran asiantuntijoiden tulee tuntea kokonaisuuden tarjoamat palvelut ja auttaa yrityksiä löytämään oikeanlaisen asiantuntemuksen äärelle. Pallottelu asiantuntijalta tai luukulta toiselle sekä epäselvä viestintä

rahoituksen tai palveluiden kriteereistä aiheuttaa turhautumista ja pahimmassa tapauksessa mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **yhteiskunta, globaali markkinatalous ja yrittäjyys ovat muuttuneet valtavasti, mutta periaatepäätös keskittyy lähinnä perinteisiin työllisyys- ja elinkeinopolitiikan talouskasvun strategioihin.** Luonnoksessa ei ole myöskään kasvavia ilmiöitä, kuten alustatalouden yrittäjyyttä, kevytyrittäjyyttä, yrittäjyyden ja palkkatyön yhdistämistä, yhteiskunnallisia yrityksiä, eikä merkittävästi kasvavaa maahanmuuttajayrittäjyyttä ja sen haasteita. Luonnos nostaa esiin perinteisiä talouskasvun arvoja ja tavoitteita, vaikka ekologisuus, kiertotalous, paikallisuus ja perheyrittäjyys ovat merkittäviä syitä ryhtyä yrittäjäksi ja kehittää uusia tuotteita ja palveluja. Nostona oli, että globaalia ja muuttunutta toimintaympäristöä, sen haasteita, nykypäivän ja lähitulevaisuuden uudenlaisia tapoja toimia ja monipuolista sekä muuttuvaa yrittäjyyttä tulisi pystyä tarkastelemaan periaatepäätöksessä rohkeammin ja kattavammin.

Lausunnon esille, että **yrityskentän moninaisuus on tärkeää huomioida, sillä yrityksillä on erilaisia toimintamuotoja ja tavoitteita.** Yksi yritysten toimintamuoto on osuuskunnat, jotka ovat merkittävä osa Suomen yrityskenttää ja edistävät taloudellista toimintaa sekä yhteisöllistä hyvinvointia jäsenlähtöisyydellään ja demokraattisella päätöksenteolla. Yrityskentässä yhteiskunnalliset ja arvölähtöiset tavoitteet vahvistuvat. Esityksenä oli, että periaatepäätöksessä tulisi huomioida erilaisten yritysmuotojen rooli ja merkitys.

3.2 Teollisuuden uudistuminen

Lausunnonantajan mukaan **talouden kansainvälisen toimintaympäristön muutokset haastavat perinteistä suomalaista teollisuutta sekä sen globaalia kilpailuasemaa. Pysyvinä esteinä liiketoimintamahdollisuuksien skaalautumiselle katsottiin olevan Suomen pienet kotimarkkinat ja useimmiten verrokkimaita pidempi etäisyys päämarkkinoille. Seurauksina todettiin olevan startup -vaiheen suuret kustannukset, riskit ja rahoitustarve.** Lausunnon mukaan pienen kansantalouden seurauksena Suomessa on pieni uusia liiketoimintamahdollisuuksia, oman kokemuksensa ja verkostonsa pohjalta, ymmärtävä bisnesenkeliyhteisö. Ero esimerkiksi Piilaaksoon on merkittävä, missä todennäköisimmin löytyy lähes aina spesifisiin alueisiin erikoistuneita ja riskiä kaihtamattomia bisnesenkeleitä.

Esityksenä oli, että **periaatepäätöksen teollisuuden uudistumisessa puhtaan siirtymän mahdollisuuksien hyödyntämisen rinnalla tulisi nostaa esiin mahdollisuudet nousemisesta teknologian hyödyntämisessä globaaliin kärkeen** (muun muassa tekoälyratkaisujen soveltaminen, kvanttiteknologiat jne.) **ja väestörakenteen muutoksen mahdollisuudet** (muun muassa lääketeollisuus, terveysteknologia). Esityksenä oli myös, että geopolitiikan muutoksiin vastaamisen kohdalla on nostettava esiin monien toimijoiden tarve laajentaa toimitusketjujaan haavoittuvuuksien vähentämiseksi, mikä avaa runsaasti mahdollisuuksia pk-yritysten kasvuille. Tämä korostaa tarvetta vahvoille vienninedistämisen ja -rahoituksen palveluille.

Lausunnonantaja katsoi, että **globaalin kilpailutilanteen ja geopolitiikan muutoksiin vastaamisen nostaminen teollisuuspolitiikan ytimeen voi olla lyhyellä aikavälillä tarpeen, mutta lausunnon mukaan näkökulma on kovin suppea ja reaktiivinen.** Nostona oli, että suomalaisen teollisuuspolitiikan ytimeen on nostettava uusintava talous. Energiamurros, vesitalous, ilmastonmuutoksen hidastaminen ja luontokadon torjuminen tarjoavat liiketoimintamahdollisuuksia, joiden muuttaminen suomalaiseksi uudeksi teollisuudeksi tulee olla strategian tavoitteena. Nostona oli myös, että uudistuvan suomalaisen teollisuuden tulee digitalisoitua ja kytkeytyä globaaleihin arvoketjuihin entistä enemmän palveluiden kautta sekä pk-, startup- ja kasvuyritysten ekosysteemi- ja verkostokumppanuuksien kautta.

Nostettiin esiin, että **kasvuhaluisten yritysten tukemiseen tulisi keskittää resursseja uusien viennin kärkien potentiaalin hyödyntämiseksi myös perinteisesti vahvojen vientialojen ulkopuolelta. Ehdotuksena oli, että luovan teollisuuden kasvu otetaan osaksi Suomen teollisuuspolitiikkaa.** Tämä vaatii myös kuluttajaliiketoiminnan roolin huomioimista uudessa kunnianhimoisessa teollisuuspolitiikassa. Nostona oli, että elinkeinorakenteen monipuolistaminen, yksinyrittäjien yrityskunnan vahvistaminen, palvelualan yritysten tuottavuuden parantaminen ja pienyritysten TKI-toiminnan lisääminen, tukevat luovien alojen kasvua. Nostona oli myös, että **Suomi alisuorittaa luovien alojen BKT-osuudessa verrattuna Ruotsiin ja EU-maihin. Ruotsi on nimennyt luovan teollisuuden vahvuudekseen.**

Esimerkkinä luovista aloista tekstiili- ja muotiala, joka uudistuu ja tavoittelee kansainvälistä menestystä. Suomalaisten tekstiili- ja muotiyriytysten uraauurtava työ kiertotalouden, kuituinnovaatioiden ja vastuullisuuden parissa edistää myös puhdasta siirtymää ja tukee Suomen profiloitumista suunnannäyttäjänä. Lausunnon mukaan on tärkeä tunnistaa tekstiili- ja muotialojen sekä luovien alojen palveluiden ja palvelukokonaisuuksien vientimahdollisuudet perinteisen vientiteollisuuden ohella. Kotimaisten yritysten kasvun ja kilpailukyvyyn varmistamiseksi on olennaista huomioida pienet yritykset, toimialakohtaiset tarpeet sekä eri toimialojen edellytykset kotimaisen arvonlisän kasvattamiseksi.

Eräässä lausunnossa todettiin, että **valtiolla on jo käynnissä olevien teollisuuden uudistumisen valmistelujen lisäksi merkittävä mahdollisuus vaikuttaa teollisuuden kilpailukykyyn ulkomaankaupan maksuihin vaikuttamalla ja EU -rahoituksella**. Suomen ulkomaankauppa on nykyään lähes täysin riippuvainen merikuljetuksista, joista merkittävä osa kulkee Suomen suurimman yleissataman, Helsingin sataman kautta. Teknologia-, metsä- ja kemianteollisuus muodostavat 90 prosenttia Suomen tavaraviennin tuloista. Lausunnon mukaan viime aikoina on käyty keskustelua siitä, tulisiko Suomen säilyttää tai poistaa kaupan esteenä pidetty merenkulun väylämaksu varsinkin, kun EU:n merenkulun päästökaupasta tulee Suomen ulkomaankaupalle joka tapauksessa lisäkustannuksia. Lausunnossa todettiin, että kehysriihessä päätettiin kuitenkin tuplata maksu, mikä oli epätoivottu päätös suomalaisten teollisuusyritysten logistisen kilpailukyvyyn ja Suomen huoltovarmuuden kannalta. Tätä päätöstä esitettiin tarkasteltavan uudelleen.

EU-rahoituksessa nostettiin esille, että **nykyisellä EU:n ohjelmakaudella Suomi päätti ohjata niin kutsutun oikeudenmukaisen siirtymän rahaston varat pelkästään turpeesta irtautumiseen**, kun taas Ruotsi on ohjannut rahoituksen laajemmin teollisuuden uudistumiseen. Lausunnon mukaan Suomessakin rahaston avulla olisi voitu edistää energiamurrosta ja teollisuuden kestävästä siirtymästä. **Lausunnonantajan mukaan on tärkeää, että vaikutettaessa tulevan EU-ohjelmakauden painotuksiin, vastaavia virheitä EU-rahoituksen suuntaamisessa ei enää tehdä.**

3.3 Puhdas siirtymä ja digitalisaatio

Lausunnonantaja katsoi, että **periaatepäätöksessä tulisi huomioida oikeudenmukainen vihreä ja digitaalinen siirtymä pk-yritysten näkökulmasta**. Oikeudenmukainen kaksoissiirtymä edellyttää tiedollista tukea ja taloudellisia kannustimia pk-yrityksille oman toimintansa digitalisoimiseksi sekä vastaamaan ilmastopolitiikan ja luontokadon torjuntaan liittyviin tavoitteisiin, myös pk-yritysten vertaisoppiminen on keskeinen menestystekijä. Lausunnonantajan näkemyksen mukaan useissa muissa EU-maissa pk-yritysten kaksoissiirtymää on tuettu ministeriövetoisilla ohjelmilla ja hankkeilla. Tuotiin myös esille, että yritysten digitalisaatio ei ole postinumeroriippuvaista, joskin iso osa yrityksille suunnatuista kehitystuista tai -ohjelmista on. Esimerkiksi EU-rahoituksen kohdentamisessa yrityksille on oltava rohkeutta irrottautua alueista ja siirryttävä kohti klusteriajattelua. Ehdotuksena oli myös tuki- ja rahoitusinstrumentteja kiertotaloutta edistäville tuotteille ja palveluille, joista Suomessa löytyy jo paljon osaamista eri toimialoilta. Lisäksi todettiin, että elinkeinorakenteen laajentaminen on hyvä tavoite kasvun ja kriisinsietokykyyn näkökulmasta, mutta julkisen sektorin pitäisi suhtautua varovaisesti ns. voittajien valintaan.

Lausuntoaineiston mukaan **puhtaan siirtymän tuotteiden ja palvelujen kysynnän arvioidaan jatkavan kasvuaan ja suomalaisilla ratkaisuilla voidaan pienentää ympäristöhaittoja globaalisti**. Hiilikädenjälkeä parantavien palveluiden keskeinen ajuri on digitalisaatio. Huomiota esitettiin kiinnitettävän yhä enemmän digitaalisen transformaation vauhdittamiseen läpi yrityskehityksen. Pienemmillä tai alkavilla yrityksillä on myös mahdollisuus toimia osana isojen investointihankkeiden ekosysteemiä. Puhtaan siirtymän tuomia mahdollisuuksia esitettiin huomioitavan tutkimuksessa ja uusien teknologioiden nopeassa kaupallistamisessa hautomotoiminnan avulla.

Lausunnonantaja toi esille, että **yhteiskunta muuttuu ja sen on pakko muuttua esimerkiksi ilmastonmuutoksen johdosta**. Lausunnon mukaan, jotta muutos olisi ennustettava ja johdonmukainen, poliittisten päättäjien pitäisi sitoutua johdonmukaisesti edistämään vihreän siirtymän tavoitteita. Tämä koskee sekä tarvetta kiristää asteittain ympäristösääntelyä, että yrittäjyyttä edistävien tukien muutoksia. Lausunnon mukaan tehottomia ja ympäristölle haitalliseen toimintaan kannustavia tukia on tarpeen vähentää ja vihreää siirtymää tukevia kriteerejä lisätä. Muutama lausunnonantaja ehdotti, että periaatepäätöksen puhtaan siirtymän osiossa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja kiertotalous.

Lausunnonantaja totesi, että **puhtaan siirtymän kaupallistettavia teknologioita syntyy tutkimuksen kautta (yliopistot, tutkimuslaitokset) ja että esimerkiksi Business Finlandilla on jo toimivia rahoitusinstrumentteja, kuten Research to Business. Iso kysymys on, kuinka nämä ideat ja hankkeet etenevät kaupallistamiseen ja kansainvälisesti skaalaamiseen.** Puhtaan energian tuottaman lisäarvon hyödyntämiseen ja kasvattamiseen on syytä panostaa alueellisesti ja kansallisesti. Suomen kasvun ja kilpailukyvyn kannalta keskeisten pk-yritysten ymmärrystä sekä kykyä tarttua datatalouden ja tekoälyn mahdollisuuksiin tulee vahvistaa. Lausunnon mukaan tähän tarvitaan parhaiden käytäntöjen jakamista vertaisoppimisverkostoissa, uudenlaisia koulutusohjelmia sekä käytännön työkaluja ja tukea. Muutamana esityksenä oli myös, että yrittäjyyden periaatepäätöksessä olisi tarpeen huomioida myös verkkokaupan tarjoamat mahdollisuudet pk-yritysten kansainvälistymiseen, joiden hyödyntäminen edellyttää tukea digitalisaatiossa ja kansainvälistymisessä. Pk-yritysten olisi täysimittaisesti hyödynnettävä verkkokaupan mahdollisuudet ja myös se edellyttää koulutusta.

Lausunnon mukaan **kilpailukykyiset ja skaalautuvat innovaatiot syntyvät usein startupeissa tai tutkimusperusteisissa spin-off-yrityksissä**, tutkimustiedon nopeutettua kaupallistamista ja skaalaamista kansainvälisille markkinoille tulisi nykyisestä vahvistaa. Nostona oli myös, että **datapohjainen arvonluonti edellyttää suurilta yrityksiltä kykyä tehdä startup- ja kasvuyritysten kanssa yhteistyössä uusia digitaalisia tuotteita ja palveluinnovaatioita.** Lausunnon mukaan pk-yrityksiä tarvitaan voimakkaammin mukaan digitalisaation ja datatalouden ratkaisujen hyödyntäjiksi ja tuottajiksi innovaatio- ja liiketoimintaekosysteemeihin. Myös digitalisaatioon liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K-toiminnan) tulee vahvistua pk-yrityksissä. Lisäksi oli nostona, että kaupallinen ja liiketoimintaosaaminen kaipaavat eniten vahvistamista design -vetoisissa kuluttajabrändeihin keskittyvissä yhtiöissä. Esityksenä oli, että kuluttajabrändien kasvattamiseen ja kansainvälistämiseen keskittyneet hautomo- ja kiihdyttämöpalvelut alan korkeakoulujen yhteydessä voisivat tukea jo alusta alkaen kasvu- ja kansainvälistymiskyvykkäämpien yritysten aikaansaamista.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota **palveluiden digitalisaation edistämiseen, erityisesti liiketoimintamahdollisuutena ja että yritysten riippuvuus digitaalisista palveluista kasvaa jatkuvasti.** Periaatepäätökseen tulisi lisätä tavoitteeksi myös osaamisen lisääminen digitaalisten palvelujen hyödyntämiseen ja kehittämiseen kuin myös yritysten tietosuoja- ja tietoturvaosaamisen nostaminen. Tällä hetkellä hyvin monen yrityksen tietoturva on edelleen erittäin haavoittuva ja voi olla helppo kohde erilaisille verkkohyökkäyksille ja -häirinnälle. Lisäksi oli nostona, että osana digitalisaatiokehitystä on hyvä pyrkiä löytämään keinoja siihen, että laajakaistayhteydet olisivat Suomessa kaikkien saatavilla.

3.4 Palvelualat

Lausunnonantaja totesi, että **palvelualojen kotimaassa tapahtuva kasvu voi tapahtua ainoastaan ostovoiman kehittymisen kautta.** Tällä hetkellä ostovoima on huono Suomessa, mutta kansainvälisillä markkinoilla potentiaalia edelleen on. Tämä edellyttää palveluliiketoimintaan perustuvan pk- ja startup-yrittäjyyden kansainvälistymisen lisääntymistä.

Lausunnon mukaan **viennissä on myös tapahtuma-alan kasvun kannalta suuri potentiaali, mutta tällä hetkellä sisämarkkinoiden toimivuudessa on haasteita, jotka haittaavat potentiaalın hyödyntämistä.** Viennin kannalta myös tapahtumapalveluiden yritysten keskimäärin pieni koko on haaste, johon esimerkiksi Business Finlandin yrityksille tarjoamat palvelut voisivat tuottaa osaratkaisun. **Viennin lisäämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat tärkeitä, mutta samalla on ymmärrettävä, että kotimarkkinoilla toimivien yritysten kasvua, kilpailukykyä ja tuottavuutta tulee edistää –** esimerkkinostona, että Business Finlandin TKI-rahoituksessa ei tulisi olla tiukkoja kriteereitä sen suhteen, tavoitellaanko jollain hankkeella suoraan vientimarkkinaa.

Lausunnonantaja totesi, että **kasvun kannalta keskeisiä luovan talouden sektoreita ovat monistettavat sisällöt, kuten audiovisuaalinen ala, musiikkiala ja peliala.** Näillä aloilla liiketoimintaekosysteemit toimivat globaalisti ja digitaalisten alustojen omistajilla on vahva asema asiakastiedon hallinnoijina. Viihteen saralla liikkuu ennusteita tekoälyn luomista tulevaisuuden omnitähdistä, jotka pystyvät esiintymään kaikkialla kaiken aikaa, ja se haastaa kansallisten tähtien ansaintamahdollisuuksia sekä Suomen kaltaisten pienten kulttuurien olemassaoloa. Uusia liiketoimintamahdollisuuksia avautuu yhdistelemällä monistettavia sisältöjä, kuten pelejä, musiikkia sekä virtuaali- ja reaali maailmaa yhdistäviä metaverse-teknologioita. Liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää toimijoiden yhteistyön tukemista. Luovilla aloilla on ekosysteemiluonne, eli toimijoilla on vahva keskinäisriippuvuus. Esimerkiksi tapahtumateollisuudessa

samat alihankkijayritykset työskentelevät sekä kaupallisten kulttuuripalvelujen että kunnallisten kulttuuripalvelujen kanssa ja tarvitsevat koko kokonaisuuden kukoistusta pystyäkseen toimimaan vuoden ympäri. Public-private -yhteistyö on kulttuurialalla olennainen toimintamalli. Eräässä lausunnossa kiinnitettiin huomiota puolestaan luovien alojen rahoituksen toimimattomuuteen. Pankit eivät helposti hyväksy vakuutena aineettomia arvoja ja yritykset eivät pääse kasvuun. Valtiotauustaisiin erityisrahoituslaitoksiin ja ministeriöihin pitää myös lisätä parempaa luovan talouden rahoitusymmärrystä.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, että **ulkomaisen matkailun merkitys Suomen palvelualoille, erityisesti kaupalle, on huomattava ja, että ulkomainen matkailu tulee huomioida yrittäjyyden periaatepäätöksessä.** Suomen tunnettuus matkailukohteena on heikko, mutta ilmastonmuutos ja matkailutrendien muuttuminen tarjoavat mahdollisuuksia kasvattaa Suomen osuutta kansainvälisessä matkailussa. Ehdotuksena oli myös, että maaseutualueiden kehittämisessä tulisi keskittyä enemmän matkailualan yrittäjyyteen, joka tarjoaa suuren kasvupotentiaalin, tämän tulisi näkyä Business Finlandin ja Visit Finlandin tukipäätöksissä ja toiminnan painotuksissa. Lisäksi Suomen väylä- ja rataverkoston kunto on keskeistä kasvupotentiaalin toteutumiseksi, erityisesti maantieverkko kärsii kroonisesta korjausvelasta.

Muutama lausunnonantaja nosti esiin **ulkomailta Suomeen suuntautuvan matkailun nostamisen periaatepäätökseen.** Ilmastonmuutos ja siitä seuraavat matkailun trendien muuttuminen tarjoavat Suomelle erinomaiset mahdollisuudet kasvattaa osuuttaan kansainvälisessä matkailussa. Huomiona oli, että yrittäjyyden edistäminen matkailu- ja ravintola-alalla edellyttää, että Suomen saavutettavuus tulee pitää hyvällä tasolla, myös Suomen tunnettuudelle on mahdollista tehdä paljon. Lausunnossa todettiin, että Visit Finlandin määrärahoja on leikattu viimeisen noin 15 vuoden aikana 17 miljoonan euron vuositasolta noin 10 miljoonan euroa vuositasolle. Viime vuosina Visit Finland on saanut hankekohtaista rahoitusta, mutta matkailun kannalta tukea tärkeään maakuvamarkkinointiin ulkomailta ei ole lisätty, sen sijaan viime kevään budjettiriihessä päätettiin leikata Visit Finlandin perusrahoitusta edelleen kahdella miljoonalla eurolla.

Lausunnonantaja toi esille, että Venäjän hyökkäyssota vei Suomen ylivoimatekijät matkailussa. Venäläisiä sekä reilusti vähentyneitä kiinalaisia ja japanilaisia matkailijoita korvaavat matkailijat pitää hakea muun muassa erittäin kilpailuilta Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Etelä-Aasian markkinoilta. **Suomen tunnetuksi tekeminen vaatii rahaa. Matkailualan yleensä pienet yritykset eivät siihen pysty.** Muutama lausunnonantaja esitti, että **ulkomaalaisten matkailijoiden houkutteleminen Suomeen edellyttää merkittävää panostamista matkailun markkinointiin, mikä tulisi huomioida myös yrittäjyyden periaatepäätöksessä.**

Lausunnossa tuotiin esille myös, että **valtiovarainministeriön tuottavuuslautakunta on peräänkuuluttanut palvelusektorille kohdistettua T&K-politiikkaa ja että OECD kehottaa monipuolistamaan innovaatioekosysteemiä.** Panostuksia OECD:n mukaan tarvitaan erityisesti kaupan alalle, logistiikkaan sekä laajemmin pk-yrityksissä. Tämä parantaisi järjestelmän resilienssiä kohdata toimialakohtaisia shokkeja.

3.5 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta

Lausunnoissa todettiin, että **tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (=TKI) -rooli Suomen kasvuun ja työllisyydelle on ratkaiseva. Suomi menestyy vain luomalla uutta.** Lausunnon mukaan päämääränä pitää olla erityisesti yritysten TKI-toiminnan lisääminen ja siihen kannustaminen muun muassa laajan ja pysyvän TKI-verokannustimen kautta. TKI-verovähennyksen käyttöä erityisesti pk-yrityksissä tulee seurata. Nostona oli myös, että TKI-toiminnan rahoituksessa tulisi huomioida sen tasainen jakautuminen elinkeinoelämän toimijoiden, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kesken. Lisäksi oli nostona, että T&K-toiminnan tulisi keskittyä myös innovaatioiden käyttöönottoon ja että TKI -toiminta ei keskittyisi pelkästään kaupunki- ja muille keskusalueille, vaan aiempaa määrätietoisemmin TKI -toimintaa aktivoitaisiin myös maaseutualueilla.

Lausunnossa tuotiin esille, että **Suomessa ollaan voimakkaasti panostamassa tutkimus- ja kehittämistoimintaan (T&K), mutta innovaatiotoimintaan ja innovaatioiden käyttöönottoon ei olla vastaavasti panostamassa.** Lausunnonantaja korosti, että T&K-toiminnassa syntyvien innovaatioiden hyödyt saadaan aikaan ainoastaan, kun ne on tuoteistettu ja otettu markkinoilla käyttöön. TKI-toiminnan monipuolistaminen sekä TKI-toimintaan osallistuvien yritysten määrän kasvattaminen ja pk-yritysten osallistaminen innovaatiotoimintaan, joita myös OECD Suomelle on suositellut vuoden 2022 maaraportissaan, edellyttävät yritysrajapinnassa tapahtuvaan innovaatiotoimintaan panostamista.

Lausunnon mukaan merkittävällä osalla pk-yrityksistä ei ole edellytyksiä osallistua itse tutkimus- ja kehittämistoimintaan, vaan pk-yrityksille keskeistä on lähempänä kaupallista rajapintaa tapahtuva innovaatiotoiminta ja T&K-toiminnassa syntyneiden innovaatioiden käyttöönotto.

Nostona oli myös, että **Suomessa nähdään innovaatiot vanhakantaisesti ja liiksi teknologiaan keskittyvinä**. Innovaatioihin tulee sisällyttää myös yhteiskunnalliset innovaatiot ja tunnistaa laajasti erilaiset innovaatioita tuottavat toimijat.

Ehdotuksena oli, että **innovaatioihin tulee sisällyttää myös yhteiskunnalliset innovaatiot ja tunnistaa laajasti erilaiset innovaatioita tuottavat toimijat**. Innovaatorahoituksen kehittämiseksi esitetään luotavan hautomomalli toimintaympäristöjen ja nopeasti skaalautuvien startup- ja kasvuyritysten kohdennetuksi rahoittamiseksi. Lisäksi esityksenä oli, että TKI-rahoitusmalleihin luodaan uusia tehokkaita yksityinen-julkinen -yhteistyön rahoitusmalleja. Myös EU-rahoitus esitettiin huomioitavan ja se, ettei hyvin toimivia TKI-toiminnan malleja kannata lopettaa. Huomiona myös se, että on oltava varovaisia siinä, että hallituksen toimeenpanemat suunnitelmat eivät syrjäytä olemassa olevia toimivia innovaatiotoiminnan rahoitusmekanismeja.

Lausunnon mukaan katsottiin, että **periaatepäätöksessä tulisi TKI-toiminnan osalta huomioida vahvemmin nimenomaan innovaatiopolitiikka ja sen merkitys erityisesti mikroyrityksille**. Toisaalla todettiin, että nykyisellään rahoituksen painopiste vaikuttaa olevan TK-rahoituksessa ja innovaatorahoitus on merkittävin osin jätetty yksityisten markkinoiden hoidettavaksi. Nostona oli, että innovaatorahoituksen kehittämiseksi on luotava hautomomalli toimintaympäristöjen ja nopeasti skaalautuvien startup- ja kasvuyritysten kohdennetuksi rahoittamiseksi. Esitettiin myös, että TKI-rahoitusmalleihin on luotava uusia tehokkaita yksityinen-julkinen -yhteistyön rahoitusmalleja ja myös EU-rahoitus on huomioitava. Lisäksi oli nostona, että yksin- ja mikroyritysten osuuden merkittävä lisääminen Business Finlandin innovaatorahoituksesta tulisi olla selkeä tavoite. Nostona on, että kun yli 95 prosenttia yrityksistä on mikroyrityksiä, pitäisi pienille yrityksille olla omia rahoitusinstrumentteja ja innovaatio-ohjelmia. Esityksenä oli, että TKI-toiminnan laajentamiseksi pk-yrityksissä on siihen liittyviä hakemusmenettelyjä ja palveluprosesseja kehitettävä mahdollisimman asiakaslähtöisiksi.

Nostona oli myös, että **tuottavuuden nostaminen ja kilpailukyvyn vahvistaminen edellyttävät, että innovaatiotoimintaa tuetaan myös palvelualoilla, sote-aloilla sekä luovilla aloilla, jotka ovat naisyrittäjävaltaisia**. Lausunnon mukaan jo yhdenvertaisuuden vuoksi pitäisi olla itsestään selvää, että julkisella rahalla tuetaan eri alojen monipuolista innovaatiotoimintaa, eikä odoteta, että naisyrittäjät alkavat työstää samanlaisia rahoitushakemuksia samoilta teknologia- ja teollisuusaloilta kuin miehet. Etenkin sote-alojen ja palvelualojen aineettomille innovaatioille on myös globaalia kaupallista kysyntää, mihin Suomen olisi ehdottomasti syytä vastata.

Lausunnon mukaan todettiin, että **mikro- ja pk-yritysten TKI-investointeja on lisättävä, erityisesti ottaen huomioon puhdas siirtymä ja digitalisaatio** - hiilineutraaliustavoite vuonna 2035 tarjoaa Suomelle merkittäviä kasvumahdollisuuksia. Esityksenä oli, että Business Finlandin veturihanketoiminnan rahoitus vakiinnutetaan, ja pk-yritysten sekä korkeakoulujen välistä TKI-yhteistyötä lisätään.

Lausunnon mukaan **periaatepäätös tunnistaa ekosysteemien merkitystä yritysten verkostoitumisessa ja yhteistyössä, jotka ovat keskeisiä innovaatioalustoina, joissa yritykset, tutkimuslaitokset ja muut toimijat voivat yhdessä kehittää uusia ratkaisuja**. Tiivistyvä yhteistyö myös ammattikorkeakoulujen kanssa osana ekosysteemejä vahvistaa uusien pk-yritysten kytkeytymistä ekosysteemeihin. Business Finlandin kehittämä veturikonsepti on saanut laajasti hyvää palautetta niin yrityksiltä kuin myös julkisilta toimijoilta. Business Finland tukee ekosysteemien kehittämistä ohjelmatoiminnallaan ja edistää syntyneiden ekosysteemien kansainvälistä näkyvyyttä. Business Finland pyrkii toiminnallaan varmistamaan, että Suomen vahvuudet ja innovaatiotoiminta vastaavat eri markkinoiden kysyntään globaalisti ja näin kasvattamaan Suomeen syntyvää korkean jalostusarvon liiketoimintaa.

Lausunnonantaja totesi, että periaatepäätöksessä kuvataan pk-yritysten haasteita TKI-toiminnassa, kuten resurssien niukkuutta ja osaamisvajetta. Lausunnonantaja kuvattiin, että **haasteena on se, ettei monellakaan korkeakoululla ole aitoja, yritys lähtöisiä malleja sen toteuttamiseen**. Lausunnonantaja nosti esiin, että on tärkeää huolehtia TKI-toiminnan resursseista myös korkeakouluissa ja tämä näkökulma tulisi huomioida myös periaatepäätöksessä. **Resurssien niukkuus jarruttaa yhteistyön käynnistämistä**, erityisesti tämä

näkyä yliopistojen ja pk-yritysten välillä. Nostona esitettiin, että jos korkeakouluilla ei ole nimettyä resurssia (usein ei ole) yhteistyön rakentamiseen tai käynnistämiseen, on sen käynnistyminen tai syntyminen sattumanvaraista. Lisäksi todettiin, että läpi pk-yrityssektorin, myös kulttuurialalla on haasteena tunnistaa TKI-toimintaansa - on vaikea strategisesti kasvattaa, mitä ei osata laskea, määritellä ja eritellä budjetissa. Lausunnon mukaan **tuottavuuden kasvussa TKI on avainasemassa, myös luovassa teollisuudessa. Haasteena on se, että hyvistä hallitusohjelma- ja kehysriihikirjauksista huolimatta luovat alat uhkaavat jäädä monen rahoitusmuodon väliinpuotoajaksi ja kasvun potentiaali ei toteudu.**

Kaupan alan osuus Business Finlandin elinkeino- ja innovaatioirahoituksesta on suhteessa toimialan kokoon pieni, kun sitä mitataan talouden bruttoarvonlisäyksellä. Lausunnonantaja toi esille, että **yksityisten palvelualojen tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamiseksi TKI-toimintaa on suunnattava voimakkaammin kaupan- ja palvelualalle sekä pk-yrityksiin.** Myös parlamentaarinen TKI-työryhmä loppuraportissaan totesi, että ”tärkeää on myös kannustaa T&K-toimintaan ja innovaatioihin yrityksiä aloilta, joilla T&K-toiminta ei Suomessa ole yhtä yleistä, kuten luovat alat tai kaupanala”. Myös OECD kannustaa Suomelle panostuksia aineettomaan pääomaan, jonka avulla tuottavuutta voidaan kasvattaa. Tärkeänä pidetään suuntaamista tulevaisuuden TKI-politiikkaan ja kuluttajaliiketoiminnan uudistamisen tukemiseen, kun digivihreä siirtymä muuttaa kaupan alan toimintaympäristöä merkittävästi. Esimerkiksi kiertotalouden vaikutukset muokkaavat kaupan liiketoimintamalleja ja heijastuvat laajasti teollisuuteen.

Muutaman lausunnon mukaan **Business Finlandin vientivaatimus rajaa kotimarkkinoilla toimintaansa kehittävät toimijat TKI-toiminnan ulkopuolelle.** Tämä heikentää palvelu-, sote- ja luovien alojen edellytyksiä nostaa tuottavuuttaan. Samalla jätetään merkittäviä mahdollisuuksia esimerkiksi kotimarkkinoiden kiertotaloudesta ja vihreästä siirtymästä huomiotta, joiden on välttämätöntä kehittää innovaatioita ja toimintojaan ensin kotimaassa. Lisäksi esitettiin, että suomalaisen elinkeinorakenteen vahvistumisen ja viennin rakenteen laajenemisen kannalta on tärkeää, että tulevaisuudessa kasvavia TKI-resursseja suunnataan myös luovaan toimintaan sekä luovan suunnittelun, kaupallistamisen ja brändin rakentamisen rajapinnoille.

Lisäksi lausunnonantaja korosti, että **TKI-toimintaan liittyvien rahoitushakemusten on oltava vähemmän byrokraattisia ja viranomaisten palveluprosessien asiakaslähtöisiä.** Ehdotuksena oli myös, että viranomaisten tulisi laatia ymmärrettävät ohjeet yrityksille, miten ne voivat T&K-toimintaan osallistua, erityisen tärkeää pk-yritysten näkökulmasta.

Ehdotuksena oli myös harkittavaksi, voisiko periaatepäätös vahvemmin kytkeytyä valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen monivuotisen suunnitelman tavoitteistoon sekä vaikuttavuuden varmistamiseen, jossa lähtökohtana on yritysten ja muiden T&K-toimijoiden yhteistyön vahvistaminen ja yritysten kannustaminen lisäämään tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä nostamaan TKI-toimintansa kunnianhimoa.

Lausunnonantaja ehdotti TKI-osuuteen lisättävän että: *”T&K-toiminnan tuloksellisuuden varmistamiseksi on vaalittava innovaatiopolitiikkaa sekä kaupallistamiseen, markkinoille pääsyyn ja vienninedistämiseen suunnattavia panostuksia ja varmistettava niiden kehittyminen myönteisesti rinnakkain T&K-panostusten kanssa”.* Lausunnon mukaan näin varmistetaan lisääntyvän T&K-toiminnan hyödyt kansantaloudellisesti ja pk-yrityksissä, joista monille keskeistä on lähempänä kaupallista rajapintaa tapahtuva innovaatiotoiminta ja T&K-toiminnassa syntyneiden innovaatioiden käyttöönotto.

3.6 Aineettomat oikeudet

Lausunnon mukaan **aineettomat oikeudet (IPR, intellectual property rights) kannustavat innovaatiotoimintaan ja luovaan työhön sekä edistävät innovaatioiden hyödyntämistä yhteiskunnassa. Ilman toimivaa aineettomien oikeuksien suoja panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan voivat jäädä osittain tai kokonaan hyödyttömiksi.** IPR on välttämätön edellytys teollisten innovaatioiden kaupallistamiseksi ja monistamiseksi teollisessa mittakaavassa kansainvälisille markkinoille. IPR:lla on yhteys myös datan hyödyntämiseen, joka on nykyisin olennainen osa yritystoimintaa, tutkimusta ja julkishallintoa. Toisen lausunnon mukaan periaatepäätöksen osuutta aineettomista oikeuksista tulisi vahvistaa toteamalla, että tuoteinnovaatioiden ohella tarvitaan panostuksia palveluinnovaatioihin ja aineettoman pääoman kasvattamiseen. Aineettoman pääoman kasvattamisessa innovaatiotoiminnalla on keskeinen rooli.

Lausunnonantaja totesi, että **IPR:n merkitys yritystoiminnalle on huomattavasti laajempi kuin mitä periaatepäätökseen on nostettu**. Valtioneuvosto hyväksyi 2022 aineettomien oikeuksien strategian, jonka toimeenpano on meneillään. Ehdotuksena oli huomioida tämä tarpeellisilta osin yrittäjyyttä koskevassa periaatepäätöksessä.

Lausunnonantaja nosti esiin, ettei **Suomi ole enää maailman kärkimaita patenttien määrässä asukaslukuun suhteutettuna. Suunta on ollut viime vuosina alaspäin**. Vuonna 2023 käyttöön otettu Euroopan yhteinen patenttijärjestelmä United Patent Court (UPC) tulee jatkossa kasvattamaan merkittävästi patenttien määrää. Lausunnon mukaan Euroopassa haettu patentti tulee olemaan automaattisesti voimassa myös Suomessa. Esimerkinostona oli, että kiinalaiset hakevat hyvin aktiivisesti patenteja Eurooppaan, saaden yhdellä hakemuksella patentin koko Eurooppaan, mukaan lukien Suomi. Yritysten näkökulmasta riskit kasvavat merkittävästi, mikä tulee vaikuttamaan yritystoiminnan kehittämiseen.

Tuotiin esiin, että **kaikenkokoisten yritysten tulee tuntea omaa toimialaa koskevat patentit Euroopan laajuisesti. Tämä tilanne haastaa erityisesti pk-yrityksiä voimakkaasti**. Yritysten tulee suojata oma innovaatioitaan entistä aktiivisemmin. Nostona oli, että pk-yrityksiä tuetaan neuvonnan ja koulutuksen kautta siihen, että ne ovat tietoisia oman toimialansa patenteista, koska ne vaikuttavat suoraan niiden liiketoimintaan. Ehdotuksena oli, että yrityksille järjestetään pikaisesti aineettomien oikeuksien suojan IPR-koulutuksia. Ehdotuksena oli myös, että ELY-keskuksilta lakkautetut IPR:ään liittyvät neuvontapalvelut siirretään uusien elinvoimakeskusten yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi. Lisäksi todettiin, että aineettomien oikeuksien merkitys yritystoiminnalle on merkittävää, ja kaiken kokoisille kansainvälistymistä tavoitteleville yrityksille, yritysklustereille ja yritystiimeille tulisi tarjota selkeää opastusta ja neuvontaa IPR-oikeuksien suhteen.

Muutama lausunnonantaja totesi, että **IPR-osaamisessa on puutteita ja että heikko osaaminen IPR-oikeuksista sekä kansainvälisistä ja eurooppalaisista patenttijärjestelmistä on yksi selkeä kasvun este**. Esityksenä oli julkisen, maksuttoman innovaationeuvonnan uudelleen rakentaminen (ent. innovaatioasiamiesverkosto ELY-keskuksissa), joka toisi merkittävän lisäarvon erityisesti pienten yritysten IPR-asioiden edistämiseen. Lisäksi esitettiin, että erityisesti yksin- ja mikroyrittäjille tulisi lisätä maksuttomia ja aineettomien oikeuksien IPR-koulutuksia, alasta riippumatta, jotta ne voivat paremmin sekä suojata, että markkinoida ja myydä innovaatioitaan. Esityksenä oli myös, että IPR-perusosaamisen edistämisen tulisi lähteä jo oppilaitoksista ja että aihe olisi saatava pakolliseksi jokaiselle opiskelijalle. Huomioitavaksi esitettiin myös se, että opetus on yleensä juridiikkalähtöistä, eikä huomioi riittävästi IPR:n merkitystä käytännön liiketoiminnassa, esimerkiksi osana brändin luomista. Lausunnonantaja toi esille, että Suomessa tulisi kerryttää lisää aineetonta pääomaa, kuten asiakasyymmärrystä tai osaamista kaupallistamiseen ja brändien arvon rakentamiseen liittyen.

3.7 Julkinen rahoitus

Todettiin, että **yritysten tukeminen julkisin varoin tulee tehdä mahdollisimman tehokkaasti ja markkinamyönteisesti**. Tuotiin esille, että vaikka tehokkaiden yritystukien kriteerit ovat teoriassa helppo kuvailla, niin käytännössä niitä on vaikea tunnistaa. Nostona oli myös, että A priori -vaikutusten arviointi on vaikeaa ja epävarmaa. Lausuja esitti huolellisten vaikutusarvioiden laatimista (mukaan lukien kustannus-hyöty -analyysit) ja tutkimustietoon nojaamista. Esitettiin myös, että erilaisia yritystukikokeiluja voisi olla perusteltua toteuttaa tutkimusasetelmallisesti, jotta yritystukia pystyttäisiin kohdistamaan tehokkaimpiin käyttökohteisiin.

Lausunnonantaja **puollettiin julkisen yritysrahoituksen ohjaamista erityisesti alkuvaiheen yrityksille sekä kasvua ja vientiä tavoitteleville yrityksille**. Esityksenä oli, että rahoituksen ohella yritysten tukijärjestelmiä on yhä kehitettävä ja kohdennettava sinne, missä kasvupotentiaalia ja vientimahdollisuuksia löytyy. Nostona oli, että esimerkiksi Business Finlandin kansainvälistymisavustuksen merkitys kotimaisille pk-yrityksille on merkittävä, ja sen suuruutta sekä kohdennusta tulisi tarkastella yhtenä kasvun mahdollistavana ohjaukeina. Esityksenä oli, että kasvurahoituspäätöksissä tulisi huomioida liiketoiminnan kestävyys ja arvonäkökulmat eli esimerkiksi vastuullisuusnäkökohdat ja niiden arviointi.

Muutamien lausuntojen mukaan **julkisen yritysrahoituksen työkalut ovat tällä hetkellä osin yhtiömuotoon sidottuja ja käytännöt ovat kaavamaisia, eivätkä ne tunnista eri yhtiömuodoissa tai erilaisten omistajien tekemää liiketoimintaa samalla tavoin**. Tämä koskee erityisesti yhteiskunnallista

yrittöimintää ja osuuskuntia, kuten osuuskuntien poisulkeminen Finnveran pk-takauksesta. Osuuskuntien ja yhteiskunnallisten yritysten on usein vaikea saada julkista rahoitusta, koska rahoitusinstrumentit on suunnattu ensisijaisesti osakeyhtiöille. Nostona oli, että työllistäminen tai yrityksen koko ei saa olla ehtona julkiselle yritysrahoitukselle tai lainojen takauksille – innovaatiot ja kansainvälinen toiminta eivät katso yritysmuotoa tai kokoa. Yhdenhenkilön yritys voi tunnetusti tehdä kansainvälisiä innovaatioita ja menestystarinoita. Ehdotuksena oli myös, että julkinen yritysrahoitus ja muut kehittämistyökalut tulee muuttaa ja käyttää niin, että ne ovat kaikenlaisen yrittöiminnan käytössä, eikä yhtiömuoto saa olla poisrajava kriteeri.

Lausunnonantaja katsoi, että **suurin markkinapuute on uusista käynnistyvistä kasvuhakuisista yrittäjistä ja yrityksistä**. Yrittäjyyden riskit ja hinta koetaan monesti liian suureksi suhteessa turvatumpaan palkkasuhteeseen. Ilman uusia kasvua hakevia yrityksiä Suomen talouden alamäki jatkuu, vanhojen yritysten kasvu ei yksinään pysty ratkaisemaan Suomen talousongelmia.

Yritysrahoitusinstrumenttien haasteissa lausunnonantaja nosti esiin kasvuyritykset, jotka pyrkivät muuttamaan nykyisiä tai luomaan uusia markkinoita. Tämän ryhmän riskejä (jo toimivista yrityksistä poikkeavaa liiketoimintamallia ja kilpailuetua) on ydintiimin ulkopuolisen tahon vaikea arvioida. Toisena haasteellisena ryhmänä ovat yritykset, jotka voivat nopeasti hankkia referenssejä kotimarkkinoilta. Näiden kasvuyritysten tapauksessa rahoittajat edellyttävät kohtuuttoman aikaisin merkittävää panostamista suuria myyntiponnistuksia vaativaan vientimarkkinaan, vaikka siihen ei vielä olisi tarvetta esimerkiksi asiakastarpeen, tuotteen/palvelun ja liiketoimintamallin testaamiseksi. Nostona oli, että Business Finland ja Finnvera tarkastelisivat rahoituskriteerejä käyttöpääoman sekä kasvuinvestointien näkökulmasta näiden ryhmien tarpeisiin ja liian varhaiseen vientimarkkinaan menemiseen liittyvän riskinoton paremmin huomioivaksi. **Krooninen alirahoitus voi johtaa resurssien hukkaamiseen, erityisesti markkinoita muutettaessa tai uusia luotaessa. Vastaavasti kriittisemmin pitäisi suhtautua rahoituskohteisiin, missä yritetään tunkeutua jo olemassa olevaan markkinaan ja kilpailijakenttään konventionaalisilla ratkaisuilla.**

Osana julkisen yritysrahoituksen kehittämistä esitettiin arvioitavaksi, miten yrityksen aineetonta pääomaa voitaisiin hyödyntää paremmin lainojen vakuutena. Erityisesti palveluyrityksissä suuri osa yrityksen arvosta on aineettomissa oikeuksissa, joiden tasearvon määrittäminen on hankalaa ja markkinaehtoisien rahoituksen edellytyksenä olevat vakuusarvot ovat pienet.

Esityksenä oli myös, että **julkisen yrittöimintäjärjestelmän kautta tuettavaan yritysten innovaatiotoimintaan olisi sisällytettävä vahvemmin tuote-, palvelu-, markkinointi- ja organisaatioinnovaatioita.** Ehdotuksena oli myös, että selvitetäisiin mahdollisuutta ottaa käyttöön rahoitusneuvonnan palveluseteli yrityksille, jolla voisi kartoittaa uudistamiselle ja kestäväälle kasvulle olennaiset rahoitusmahdollisuudet. Lisäksi rahoitusta esitettiin kehitettävän siten, että se huomioi paremmin eri kokoiset ja monimuotoiset yritykset. Alkuvaiheen rahoitusta todettiin olevan tarjolla hyvin, mutta kasvuvaiheeseen tarvitaan rahoituskanavia kasvukykyisten yritysten pitämiseksi Suomessa.

Lausunnon mukaan mikro- ja pienten yritysten omistajanvaihdosten rahoittajana Finnveralla on jo keskeinen rooli, jota pitää edelleen vahvistaa ja monipuolistaa. Ehdotuksena oli, että **yritysten omistajanvaihdosten juniorilainat voisivat olla uusi avaus, jolla Finnveran mahdollisuuksia osallistua rahoituspakettien kokoamiseen voitaisiin monipuolistaa.** Lisäksi esitettiin, että periaatepäätöksessä keskeisenä julkisena rahoitustoimijana tulisi lisäksi mainita ELY-keskukset (tulevat elinvoimakeskukset), joilla on merkittävä alueellinen rooli yritysten kehittämistoimien ja investointien rahoittajana sekä yritysten tilanteisiin parhaiten soveltuvien rahoituspolkujen rakentajana alueellaan.

3.8 Pääomasijoitustoiminta

Lausunnon mukaan **Suomessa on pääomia, jotka eivät tällä hetkellä kanavoidu tehokkaasti, haasteita esitetään lievittääväksi seuraavilla keinoilla:** Luomalla listaamattomille yrityksille Suomeen sopiva jälkimarkkina, joka varmistaa rahoituksen jatkuvuuden vapauttaessaan sijoituksista rahaa uusiin kohteisiin. Lisäämällä julkisen sektorin sijoituksia kasvuyrityksiin yksityistä sijoittamista tehostavilla malleilla. Varainsiirtovero heikentää uudelleensijoituksia, veron poistolla enkelisijoittamisesta kiinnostavampaa. Listaamattomien yhtiöiden varainsiirtoverotus heikentää listaamattomien yritysten jälkimarkkinaa, vaikuttaen siten negatiivisesti sijoitusten likviditeettiin. Listaamattomien yritysten varainsiirtoverotuksen poistolla edesautettaisiin listaamattomien yritysten kiinnostavuutta omaisuusluokkana. Perintövero

vaikeuttaa erityisesti perheyrittysten jatkuvuutta ja kasvua, koska perilliset voivat joutua myymään osan yrityksestä. Tämä voi johtaa yrityksen heikentymiseen tai jopa sen loppumiseen. Lausuja kannattaa perintöverosta luopumista.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **Suomessa on tarve erityisesti kuluttajabrändeihin kohdistuvalle rahoitukselle.** Lausunnon mukaan **esimerkiksi varhaisen vaiheen pääomasijoitusrahasto paikkaisi tätä merkittävää markkinapuutetta design- ja kuluttajabrändiyhtiöihin suuntautuvissa sijoituksissa.** Suomalaisen pääomasijoitusmarkkinan heikentyneen kehityksen kannalta lausunnonantaja näkee olennaisena myös ulkomaisten pääomasijoittajien houkuttelemisen varhaisen vaiheen sijoitusrahastoihin. Valtion sijoitusyhtiön tai sen rahoittamien suorien sijoitusrahastojen kautta olisi mahdollista saada Suomeen ulkomaista osaamista, esimerkiksi kuluttajabrändien kehittämiseen.

3.9 Startup -yrittäjyys ja aloittava yrittäjyys

Lausunnonantaja totesi, että **startup -yritykset aloittavat aina pienenä mikroyrittäjänä, mutta ne kasvavat pk-yritysvaiheen kautta nopeimmillaan noin 10 vuodessa Suomen tai maailman suurimmiksi yrityksiksi alallaan.** Suomessa on huolestuttava puute Suomen suurimpien yritysten joukossa alle 20 vuotta vanhojen yritysten osalta verrokki- ja kilpailijamaihin Ruotsiin ja Viroon verrattuna. Lausunnon mukaan alkuvaiheen kasvuhakuisten yritysten rahoitusmalleista on puutetta. Puutteen paikkaamiseksi tarvitaan uusi tehokas palvelumalli ja toimintaympäristö, joka sisältää siemenrahoituksen yrittäjälle. Hyvin sijoitettu alkuvaiheen julkinen toimintaympäristön rahoitus lisää myös startup -yritysten rahoituskelpoisuutta yksityisillä markkinoilla, jolloin myös julkisten rahoitusinstrumenttien vipuvaikutus kasvaa ja ne toimivat tehokkaasti.

Nostettiin esille, että **yritysten kasvupalukkuutta ja startup -yritysten määrää on lisättävä. Skaalautuminen tarkoittaa liian usein sitä, että suomalainen yritys myydään ulkomaille, isommalle toimijalle.** Ehdotuksena oli, että tehdään rohkeasti valinta, että Suomessa rakennetaan kansainvälisiä brändejä. Tämä muuttaisi joiltakin osin tapaa, miten suomalaista yrittäjyyttä edistetään. Brändin hallinta merkitsee usein koko arvoketjun tai -verkon hallintaa, jolla on myös suuri työllistävä vaikutus. Nyt tyydytään liian usein siihen, että saadaan yritysten määrä korkeaksi, mikä johtaa siihen, että yksinyrittäjien määrä nousee, jopa kohtuuttoman suureksi. Menestyvien uusien startup -yritysten määrää tuntuu olevan vaikea kasvattaa. Ehdotuksena oli uusi rohkea keino valjastaa Suomeen muuttavat ja täällä jo asuvat maahanmuuttajat työvoiman sijasta innovoimaksi. Valmiiksi kansainväliset ihmiset tuovat raikkaita ideoita suomalaiseen yrityskehitykseen ja ovat valmiimpia myös aloittamaan viennin. Myös omistajanvaihdostyö on aloitettava jo yritystä perustettaessa ja sen tarkoitusta määriteltäessä. Exitin tekemisen suunnittelu auttaa rakentamaan yrityksestä sellaisen, jossa todellakin on jotain myytävää eteenpäin.

Lausunnon mukaan **Suomeen tarvitaan uusia startup -yrittäjiä (uusyrittäjät) ja startup -yrityksiä, joiden tueksi tarvitaan kustannustehokkaita ja vaikuttavia toimintaympäristöjä sekä hautomotoimintaa, joissa toteutuvat jatkuva kehitys ja osaamisen kumuloituminen.** Lausunnonantajan mukaan kansallisten startup -ympäristöjen kehitys on ollut puutteellista viimeisen 10 vuoden aikana. Suomi on jäljessä muita Pohjoismaita käytännössä kaikilla startup- ja kasvuyrittäjyyden mittareilla. Tämän korjaamiseksi tarvitaan merkittäviä uusia politiikkatoimia innovaatio-, kasvu-, teollisuus-, teknologia- ja yrittäjyyspolitiikan poikkileikkaavilla osa-alueilla. **Jotta saadaan aikaan uusia innovaatioita ja elinkeinorakenteen uudistumista, tarvitaan uutta kasvuhakuista startup- ja kasvuyrittäjyyttä sekä uutta tutkimuksesta kaupallistettavaa liiketoimintaa.** Startup -yrityksen määritelmän mukaisesti innovatiivisuus edellyttää startup- ja kasvuyrityksiltä uusien tuotteiden ja palveluinnovaatioiden kehittämistä, liiketoimintamallin skaalattavuutta ja monistettavuutta sekä kansainvälisille markkinoille nopeaa hakeutumista.

Nostona oli **hautomotoiminnan järjestäminen ja toteutukseen oli ehdotuksena yksityinen-julkinen -yhteistyö (knowledge intensive business services KIBS).** Nostettiin myös esiin, että aikaisen vaiheen toimintaympäristöt (ns. hautomopalvelut), kuten Ruotsissa Vinnovan sekä alueiden yhteinen panostus ja rahoitusmalli jatkuvana prosessina toimiville hautomopalveluille. Yksityinen raha löytää hautomovaiheen jälkeen kiinnostavat startupit ja edesauttaa kehitystä kiihdyttämöillään. Esimerkkejä toimivista ratkaisuksista on myös muissa Pohjoismaissa.

Lausunnonantaja katsoi, **ettei riitä periaatepäätöksessä todettu: ”Vauhditetaan startup -yrittäjyyttä valtion politiikkatoimilla, jotta Suomeen kehittyy maailman paras startup- ja kasvuyritysekosysteemi**

(TEM, OKM)”. Lausunnon mukaan startup -yrittäjyydessä Suomi on kaukana kansainvälisestä kärjestä, kuten Piilaakso, NYC tai Lontoo, eikä Suomessa voida kopioida sellaisenaan muiden maiden ekosysteemejä. Esityksenä oli politiikkatoimet sen perusteella, miten Suomesta itsessään saataisiin paras mahdollinen startup -ekosysteemi korjaamalla sen heikkouksia, kuten pienet kotimarkkinat, monimutkainen sääntely ja byrokratia sekä rahoituskierrosten koko, kielimuuri, kulttuurierot ja osaaajapula. Samalla tulisi korostaa Suomen vahvuuksia, kuten korkea koulutustaso, vahva teknologiaosaaminen, innovatiivinen kulttuuri, hyvät julkiset tuet, edistyksellinen digitaalinen infrastruktuuri ja tiiviit yhteistyöverkostot.

Ehdotuksena oli myös **Suomelle oma startup -suurlähettiläs aktivoimaan yrityksiä ja kasvuyrityssijoituksia Suomeen ulkomailta yhdessä Team Finland -verkoston kanssa**. Suomen maine startupmaana on tuotava keskeiseksi osaksi maakuvaa. Suomen on vastattava osaaajapulaan ja aivovuotoon, jotta Suomessa riittää hyviä yrityksiä, osaavaa työvoimaa sekä mahdollisuuksia kansainvälistymiseen. Lisäksi oli ehdotuksena, että **startup -sijoittamisesta tehdään varteenotettava vaihtoehto muiden sijoitusmuotojen rinnalle**. Suomeen tarvitaan kannustavampi sijoitusilmapiiri, joka ohjaa tileillä lepäävien varojen sijoittamista uusiin yrityksiin. Esitettiin myös, että julkisen sektorin toimia tarvitaan, jotta enkelisijoittaminen olisi kiinnostavampaa yhä useammalle. Lisäksi esitettiin, että **houkuttelevuuden lisäämiseksi enkelisijoitusten verotus tulisi tehdä samanlaiseksi osakesäästötilin kanssa**. Osakesäästötili tulisi laajentaa listaamattomiin yrityksiin ja sen euromääräinen katto tulisi poistaa.

Muutama lausunnonantaja toi esille, että **periaatepäätöksessä olisi hyvä huomioida paremmin esille aloittavan yrittäjyyden tukeminen ja palvelut sekä yksinyrittäjyys**. Uusien yritysten työllistävä vaikutus toiminnan alussa on tyypillisesti pieni. Ne toimivat kuitenkin perustana uusille kasvu- ja kansainvälistyville yrityksille tulevaisuudessa. Lausunnon mukaan, vaikka nykyisessä hallitusohjelmassa mainitaan erikseen, että kasvua tukevia palveluita ja yritysneuvontaa aiotaan kohdentaa juuri yksinyrittäjille, mikroyrittäjille ja aloittaville yrittäjille, ovat panostukset päinvastoin vähentyneet viime aikoina, muun muassa ELY-keskusten neuvonta-, koulutus- ja kehittämispalveluiden leikkaamisen, sekä starttirahojen määrärahojen loppumisen myötä useilta alueilta. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, **ettei periaatepäätös sisällä toimenpiteitä uusyrityserustannan edistämiseen startup -yrittäjyyttä lukuun ottamatta**.

Lausunnonantaja totesi, että **olisi ensiarvoisen tärkeää, että jokaiselle yrittäjälle taattaisiin lailla vähintään oikeus saada peruspalveluja**, kuten pankki- ja tietoliikennepalveluja. Ehdotuksena oli, että pyrittäisiin aktiivisesti luomaan pienille yrityksille rahoitusinstrumentteja ja lainapalveluita, sekä kehitettäisiin yrittäjien eläke- ja sosiaaliturvaa nykypäivään. On turhaa syyttää yksin- ja mikroyrityksiä haluttomuudesta palkata työntekijöitä tai kasvattaa yritystoimintaansa, jos ei elinkeinotoiminnan perusasiat ole yhteiskunnan osalta turvattu yrittäjälle.

Aineistossa oli nostona myös **identifioida ja viestiä alkavien yritysten sekä mikro- ja pienyritysten palvelupolku osana julkista yrityspalvelujärjestelmää** siten, ettei se kuormita ulkomaankauppaan kykenevien pk-, Mittelstand- ja midcap kokoluokan vienninedistämispalveluita. Näiden yrityskohderyhmien palvelupolkujen tulee kohdata hallitusti ja oikea-aikaisesti. Lisäksi oli esityksenä, että maahanmuuttajataustaisten yrittäjien tukemiseksi on lisättävä monikielistä neuvontaa erityisesti aloittaville yrittäjille, sekä helpotettava yritystilin ja muiden yritystoiminnan kannalta välttämättömien palveluiden avaamista.

3.10 Omistajanvaihdokset

Lausunnonantaja toi esille, että **pienien yritysten omistajanvaihdokset ovat merkittäviä elinkeinoelämän uudistajia ja kasvun moottoreita**. Maaseudulla nykyisten yritysten jatkuvuus korostuu omistajanvaihdosten kautta, sillä jokaisella yrityksellä on merkitystä paikalliselle elinvoimalle ja työllisyydelle. **Onnistuneiden omistajanvaihdosten edistämiseksi tarvitaan monipuolista ja systemaattista julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyötä**.

Lausunnonantaja totesi, että **herättelytoimenpiteet yritysten pitämiseksi myyntikunnossa, omistajanvaihdoksen ajoissa aloittamiseksi ja yrityskauppojen hyödyntämiseksi yritysten kehittämisessä sekä kasvattamisessa kuuluvat julkisten toimijoiden ja kehittämishankkeiden tekemisen ytimeen, kuten myös omistajanvaihdosten matalan kynnyksen neuvontapalveluista huolehtiminen**. Yksityiset asiantuntijapalvelut ovat olennainen osa prosessia, mutta ne ovat keskittyneet suurimpiin kaupunkeihin. Lausunnonantaja esitettiin, että yksityisten asiantuntijapalvelujen markkinoinnin

tehostamiseksi tarvitaan yhteistyön monipuolistamista julkisten toimijoiden kanssa ja TE-palvelujen roolin kirkastamista omistajanvaihdosekosysteemissä. Nostona oli myös, että monipuolisesti kootut ja säännöllisesti tapaavat alueelliset omistajanvaihdosfoorumit tarjoavat toimivan yhteistyöalustan. Ehdotuksena toimenpiteeksi: *Vauhditetaan mikro- ja pienten yritysten omistajanvaihdoksia eri ministeriöiden yhteistyöllä maailman parhaan yritysten omistajanvaihdosekosysteemin rakentamiseksi (TEM, MMM, OKM).*

Lausunnonantaja katsoi, että **omistajanvaihdokset tulisi sitoa entistä paremmin osaksi yritysten elinkaariajattelua perustamishetkestä lähtien**. Omistajanvaihdokset tulee nähdä myös mahdollisuutena muodostaa nykyistä suurempia yrityksiä konsolidaatioiden kautta. Lisäksi todettiin, että **Suomessa on tehty pitkään työtä omistajanvaihdosten edistämiseksi, mutta työntekijöiden osuuskuntia tai ylipäättään osuuskuntia yritystoiminnan jatkajina ei ole nähty vaihtoehtona**. Ehdotuksena oli, että tämä vaihtoehto otettaisiin mukaan yhdeksi omistajanvaihdosten työkaluksi ja selvitetäisiin, miten sitä olisi mahdollista edistää. Ehdotuksena oli myös, että edistetään tämän toteuttamistavan tunnettavuutta yritysneuvonnassa, rahoittajien ja verottajan toimissa. Lisäksi oli nostona, että EU:n yhteisötalouden suosituksissa kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan ”puitteet, joissa yritys on mahdollista luovuttaa työntekijöille työntekijöiden osuuskuntien tai muiden asiaankuuluvien yhteisötalouden oikeudellisten mallien muodostamiseksi, jotta voidaan välttää työpaikkojen menetykset ja turvata taloudellinen toiminta.”

Lausunnonantaja toi esille, että **omistajanvaihdoksien toteuttamiseen on tärkeää tarjota riittävästi tukea ja neuvontaa tarpeeksi aikaisessa vaiheessa**. Ehdotuksena oli, että nuoria olisi kannustettava olemassa olevien yritysten jatkajiksi muun muassa luomalla ”Yrittäjäksi yritysostoilla” - valmennuskoulutusohjelma sekä lisätä ns. jatkajakouluja ja ohjausta oppilaitosten yhteyteen. Ehdotuksena oli myös, että helpotetaan ostajien ja myyjien kohtaamista sekä kannustetaan omistajanvaihdoksiin verotuksen ja rahoitusmahdollisuuksien keinoin. Lisäksi Finnveran omistajanvaihdosten rahoittamista koskevaan kohtaan esitettiin lisättävän tarve kehittää sitä edelleen. Nostona oli myös, että verohallinnossa olisi tarjottava mahdollisuutta ennakoivaan keskusteluun omistajavaihdoksista kaikissa yritysmuodoissa. Lisäksi oli ehdotuksena periaatepäätökseen nostona, että ”omistajanvaihdosten sujuvoittamiseksi verotusta on kehitettävä suunnitelmallisesti tukemaan niitä entistä paremmin”.

3.11 Perheyrittäjyys ja kotimainen omistajuus

Lausunnonantaja totesi, että **perheyrietykset ovat keskeinen ja erottamaton osa suomalaisen yrittäjyyden kenttää**. Perheyrietykset ovat Suomen talouden selkäranka. Erityisesti työllisyyden kannalta perheyrietykset ovat aivan keskeisiä Suomelle. Kaikista työllistävistä yrityksistä 70 prosenttia on perheyrietyksiä. Perheyrietykset työllistävät 40 prosenttia yrityssektorin henkilöstöstä ja luovat 30 prosenttia yrityssektorin jalostusarvosta. Esityksenä oli, että perheyrietykset yritystyyppinä mainitaan periaatepäätöksessä erikseen niiden merkittävyyden ja sukupolvenvaihdoksiin liittyvien erityispiirteiden johdosta.

Lausunnon mukaan **yrittäjyyden edistämisen kannalta on keskeistä myös perheyrietyksiin liittyvän kotimaisen omistajuuden edistäminen**. Omistajan toiminta ja yhteiskunnan sille asettamat edellytykset ovat keskeisiä myös yritystoiminnan kannalta. Omistajanvaihdosten vauhdittamista koskevissa toimissa tulisi sukupolvenvaihdosten tukeminen ottaa yhdeksi teemaksi. Mittelstand -yritykseksi ei yleensä kasveta yhdessä sukupolvessa. Sukupolvenvaihdosten tukemisella voidaan välttää kasvuyritysten myyminen liian varhaisessa vaiheessa ulkomaille, kun Suomesta ei tunnu löytyvän riittävästi pääomia ostotarjousten tekemiseen menestyvistä yrityksistä. Vahva suomalainen omistajuus houkuttelee lisäksi ulkomaista pääomaa Suomeen ja tuo yritysten käyttöön kansainvälistä osaamista ja verkostoja. Nämä kaikki tekijät luovat Suomeen talouskasvua ja tuovat verotuloja.

3.12 Kasvuyrittäjyys

Lausunnonantaja toi esille, että **pk-yritysten omat strategiset valinnat vaikuttavat kasvuhakuisuuteen ja kykyyn kytkeytyä ekosysteemeihin**. Suuria yrityksiä tarvitaan avaamaan toimialojen markkinoita ja liiketoiminta-alueiden sovelluskohteita kiinnostavimpia teknologioita tuottaville startup- ja kasvuyrityksille. Pk-yritysten datapohjainen arvonaluonti edellyttää myös suurilta yrityksiltä kykyä toimia mahdollisimman tasavertaisessa yhteistyössä ja jatkuvaa pyrkimystä madaltaa kynnystä päästä tällaiseen yhteistyöasetelmaan. Nostettiin myös esille, että omistajien sitoutuminen on avain kasvuun, uudistumiseen ja TKI-toimintaan, sillä kasvu on aina yrityksen ja sen omistajien valinta ja sitä voidaan tukea yritysälähtöisesti

sparrauksen, oikeanlaisen osaamisen ja verkostojen avulla. Nostona oli myös, että yritysten konkreettinen tukeminen ja sparraus vahvistavat erityisesti Mittelstand-potentiaalin (10-49 hlöä työllistävien yritysten) uudistumista ja vauhdittavat kasvua. Nostona oli, että luonnos nostaa esiin Mittelstand –yritykset kasvun vauhdittajina, mutta jättää huomioimatta startup -yritykset. Mittelstand -yritykset ovat lähes poikkeuksetta syntyneet yksin- tai mikroyrityksinä.

Tuotiin esille, että **pk-yritysten yksi selkeä kasvun jarru myynti- ja markkinointiosaamisen lisäksi on kansainvälistymisosaaminen, jonka vuoksi on olennaista, että ulkomaisten rekrytointien prosessi on ketterää, sujuvaa ja mutkatonta.** Lisäksi lausunnonantaja kiinnitti huomiota periaatepäätöksen luonnoksessa: *valtio tukee eettistä ja osuvaa kansainvälistä rekrytointia kohdennetuilla kumppanuuksilla valittujen lähtömaiden kanssa*, tämä sisältää yritysten kannalta haasteen ja voi pahimmassa tapauksessa rajoittaa, hidastaa tai estää oikeanlaisen osaajan rekrytointia. Osaaminen ei kulje käsi kädessä kansallisuuden kanssa. Kansainvälisen, työperäisen rekrytoinnin pitäisi kautta linjan olla joustavaa ja palvella yritysten tarpeita.

Lausunnonantajan havaintojen mukaan **kaikkein eniten mikroyritysten kasvua jarruttavat yrittäjien pelko mahdollisista taloudellisista vaikeuksista, huoli oman sosiaaliturvan puutteesta ja liian vähäinen sekä hajanainen tuki talouteen ja palkkaamiseen liittyvissä kysymyksissä sekä neuvonnassa.** Työllistämiseen ja palkkaamiseen liittyvät tuki- ja neuvontapalvelut on pääsääntöisesti suunniteltu ja suunnattu isommille yrityksille, vähintään pk-yrityksille. Ne eivät vastaa etenkin yksinyrittäjän tarpeisiin, jossa yrittäjän pitää yksin oman työnsä ohessa vastata kaikista palkkaamiseen liittyvistä haasteista ja toimenpiteistä. Lausunnon mukaan **uusien kasvuyritysten synnyttämiseksi olisi syytä luoda siihen keskittynyt palvelumalli, jota rahoitetaan kestävästi ja toimintaympäristöä jatkuvasti kehittäen, eikä toiminta voi perustua hankkeisiin.** Erilaisia hankkeita voidaan tuki käyttää perusrahoitettujen toimintaympäristöjen edelleen kehittämiseen.

Lausunnonantaja nosti esiin **kasvuhakuisten uusien yritysten palvelujärjestelmän kehittämisen julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuusmallilla.** Tässä keskeisinä tavoitteina olisi, että **palvelujärjestelmä tunnistaa kasvuyritykset aikaisessa vaiheessa ja että niitä käsiteltäisiin rahoituksen ja kehittämisen erityisryhmänä sekä kiinnitetään riittävästi huomiota pk-seudun ulkopuolisiin yrityksiin.** Lisäksi tavoitteeksi esitettiin, että kasvuyritykset saavuttavat rahoituskelpoisuuden merkittävästi nykyistä nopeammin ja että kasvuyritysten palvelujärjestelmä ja sen julkinen rahoitus uudistetaan. Tavoitteeksi esitettiin myös, että tarpeettomien konkurssien määrä vähenee ja että kasvuyritysten tulorahoitteinen kasvu aikaistuu. Toimenpide-ehdotuksena oli kasvuyritysten palvelujärjestelmän organisointia, erityisesti yrityshautomoiden osalta. Palvelujärjestelmän keskiössä ovat osaavat kasvuyritysasiantuntijat liiketoimintaosaamisen kehittämiseen liittyvien palveluiden keskeisinä tuottajina. Yrityshautomot kumppaneineen vauhdittavat yhteistyössä kasvuyritysasiantuntijoiden kanssa paikallisten yritysryhmien kehittymistä. Lausunnon oli esitetyn mallin toteutuksen toimeenpanoon useita eri yksityiskohtaisia nostoja.

Lausunnonantaja totesi, että **kansallisella tasolla TEM (Business Finland, ELY) vastaa tuettujen kasvipalveluiden rahoituksesta ja toimivien rahoitusinstrumenttien kehittämisestä, jotka tukevat kasvuyrityksiä.** Nostona oli luoda pitkäjänteisiä rahoitusmekanismeja kasvuyritysten palvelukonseptin tueksi, esimerkkeinä Ruotsin Vinnova ja Viron Startup Estonia –ohjelma sekä The Incubator Program Israelissa. Lisäksi oli nostona uusi strategia kansalliseen ja kuntarahoitukseen pk-seudun ulkopuolisille kasvukeskuksille, joilla on riittävästi kasvuyrityspotentiaalia. Lisäksi ehdotettiin kokeiltavaksi erilaisia rahoitusmalleja pidemmällä kokeilujaksolla, jotta kasvukeskusten ominaispiirteet huomioitaisiin.

3.13 Yritysten kansainvälistyminen ja vienti

Lausunnonantaja toi esille, että **Suomen vientiä harjoittavien mikroyritysten määrä on alhainen ja pienen kotimarkkinan Suomessa on keskeistä varmistaa, että mikro- ja pk-yritykset tekevät huomattavasti nykyistä enemmän suoraa vientiä.** Suomen vienti nojaa harvalukuisiin suurten yritysten toimitusketjuihin. Kestävän kasvun turvaamiseksi erityisesti mikroyritykset tarvitaan vientiin mukaan. Suomessa mikroyritysten tavaravienti on absoluuttisesti ja maan kokonaistavaravientiin suhteutettuna Euroopan alhaisin. Nostona oli, että Ruotsin mikroyritysten vienti on Suomen mikroyritysten vientiin verrattuna kymmenkertainen. Ruotsissa mikroyritykset tuottavat 14,5 prosenttia tavaraviennistä, Suomessa vain 3,3 prosenttia. Lausunnon mukaan **tämän hetken kasvu- ja vientiohjelmat ja -rahoitus eivät ota riittävästi huomioon kasvu- ja vientihakuisten mikroyritysten erityispiirteitä. Kasvun ja viennin**

tehokas edistäminen mikroyrityksissä edellyttää näiden oman kasvu- ja vientiohjelman käynnistämistä.

Lausunnossa tuotiin esille, että **viennin edistämisessä on panostettava vahvemmin IPR- ja TKI-toimintaan.** Vientiä suunnitteleva pk-yritys joutuu tyypillisesti tekemään TKI-toimia, erityisesti laittamaan IPR-asiat kuntoon, ennen kuin vientiä käynnistetään. Näiden asioiden neuvonta on vielä valitettavan puutteellista ja yritykset ajautuvat eri tasoihin IPR-ongelmiin, joilla on vientiä hidastava vaikutus ja joskus estää viennin kokonaan. Kun brändiosaaminen ja siihen liittyvä IPR-osaaminen on heikolla tolalla, joudutaan esimerkiksi toimimaan eri maissa eri tuotenimillä, mikä on omiaan pirstomaan brändin olemattomiin. Lausunnon mukaan on huomionarvoista, että Euroopan patenttivirasto EPO ylläpitää PATLIB (Patent Library) neuvontaverkostoa, jonka toiminta Suomessa oli välillä lähes sammuksissa, mutta joka nyt on ottamassa uutta vauhtia.

Lausunnossa tuotiin esille, että **nykyiset toimintaympäristöt eivät tue tehokkaasti kansallisella tasolla kansainvälistymiseen ja kasvuun tähtäviä alkuvaiheen yrityksiä.** Nostona oli, että tässä oikein järjestetyllä ja kriteeristöt täyttävällä yrityshautomopalvelulla ja sitä tukevalla toimintaympäristön rahoituksella saavutetaan kustannustehokkuus ja vaikuttavuus, samalla parannetaan yrityksen rahoituskelpoisuutta yksityisillä markkinoilla. Toisaalla tuotiin esille, että **eri tasoilla yrityksillä on omat kansainvälistymisen usein toimialakohtaiset haasteet.** Startup on lähtökohtaisesti kansainvälistyvä kasvuyritys, jota on tuettava oikeilla toimenpiteillä. Kansainväliset sarjayrittäjät eivät vastaavissa määrin hautomopalveluita tarvitse, mutta näitä palveluita tarvitaan uusien skaalautuvien startup -yritysten mahdollistamiseksi ja tukemiseksi.

Lausunnon mukaan **Business Finlandin kategorisesti noudattama ”vienti-vaade” rajaa kotimarkkinoilla toimintaansa kehittävät toimijat TKI-toiminnan ulkopuolelle.** Tämä heikentää palvelualojen edellytyksiä nostaa tuottavuuttaan, vastata esimerkiksi kiertotalouden vaateisiin ja kansainvälistyä kehitettyään ensin liiketoimintaansa kotimarkkinoilla. Nostona oli, että **jatkossa Business Finlandin tulisi viennin vauhdittamisen rinnalla luoda rahoituskriteereitä, jotka soveltuvat palvelualoille, kuten kaupan alalle ja jotka tukevat tuottavuuden kasvattamista.** Aihekokonaisuus olisi tarpeen huomioida myös yrittäjyyden periaatepäätöksessä.

Lausunnonantajan mukaan **Suomen innovaatiopolitiikassa korostetaan liian paljon nopeasti kasvavia yrityksiä ja nopeaa viennin kasvua.** Suomessa on laaja yritys-kanta, joka kasvaa vuosittain vajaa 10 prosenttia. Tärkeä kysymys on, haluavatko julkiset yritys-palvelut olla tukemassa myös niitä yrityksiä, jotka uskovat maltillisempaan, mutta kuitenkin kestävään kasvuun ja kansainvälistymiseen. Esimerkkinä oli, että Business Finlandin rahoituksessa on korostettu nopeaa viennin kasvua. Monet yritykset pitävät tavoitetta mahdottomana ja sen seurauksena eivät edes hakeudu kansainvälistymispalveluihin. Oleellista ei ole se, minkä kokoinen yritys on tällä hetkellä ja millä nopeudella yritys kasvaa, vaan millainen on sen kasvupotentiaali.

Lausunnoissa tuotiin esille myös, että **Team Finland –verkosto kokoaa yhteen yrityksille suunnatut kansainvälistymispalvelut. Toimijaorganisaatioilla on oma roolinsa ja kaikkien Team Finland –toimijoiden on tärkeää sitoutua yhteisesti suunniteltuun sekä sovittuun yritysten palvelupolkuun ja sen edelleen kehittämiseen yhteistyössä yritysten kanssa.** ELY-keskusten keskeinen toimijakenttä on luonnollisesti kasvupolun alkupää, alueilla toimivat ja toimintaansa aloittelevat mikro- ja pk-yritykset. Alueellisten ekosysteemien (ELY-keskus, kehittämissyhtiöt, yritysneuvojat, oppilaitokset jne.) yhteistyöllä varmistetaan se, että laajasta joukosta yrityksiä seuloutuvat kaikki potentiaaliset kasvun ja kansainvälistymisen kasvupolulle. Alueet toimivat kasvattajaseuroina huippupelaajien löytämiseksi ja perusvalmiuksien kouluttamiseksi, tästä joukosta ELY-keskusten Team Finland-koordinaattorit auttavat kasvupotentiaalin ja riittävät valmiuden omaavat yritykset edelleen Team Finland -kasvupolun seuraaville toimijoille, Finnveralle ja Business Finlandille.

Lausunnonantaja katsoi, että **Business Finlandin organisaatiouudistuksen myötä Business Finlandin näkyvyys ja vaikuttavuus alueilla on kaventunut, voidaan jopa puhua Business Finlandin vetäytymisestä suurimpien kasvukeskusten ulkopuolisilta alueilta.** Muutoksen myötä ELY-keskusten Team Finland-koordinaattoreiden vastuu on kasvanut ja samalla nostanut esiin koko alueellisen ekosysteemin toiminnan tärkeyden. Alueellisen yrittäjyyden edistämisen ekosysteemin roolitus tehtävineen ei aina toimi tehokkaimmalla tavalla.

Lausunnonantaja katsoi, että **periaatepäätöksessä on todettava, että Team Finland-uudistamisella on kyettävä parantamaan yrityksille tarjottavien palveluiden laatua ja saatavuutta.** Nostona oli, että tämä edellyttää entistä sujuvampaa palvelupolkua, parempaa reaktiokykyä sekä vienninedistämisen henkilöresurssien säilyttämistä vähintään nykytasolla. Ehdotuksena oli, että keskipitkällä aikavälillä tulee priorisoiduilla markkinoilla kyetä nostamaan resurssit keskeisimpien verrokkimaiden tasolle. Ehdotuksena oli myös, että kohdistetun palvelutarjoaman laajentamiseksi keskeisiä verrokkimaita vastaavalle tasolle selvitetään myös maksullisten peruspalveluiden toteuttamismahdollisuus.

Lausunnon mukaan yrittäjyyden edistämistoimet tällä hetkellä painottuvat valtakunnallisesti ja alueellisesti pääasiallisimmin yrityskehitykseen tai liikkeenjohdon konsultointi -tyyppiseen neuvontaan yritysten kasvun kannalta elintärkeän tuote- ja palvelukehittämiskonsultoinnin sijaan. **Vähälle huomiolle jää yrittäjyyden todellinen substanssi, tuotteiden ja palvelujen sekä niitä tukevan teknologian kehittäminen, mitkä parantavat yrityksen kasvun edellytyksiä ja lisäävät mahdollisuuksia menestymiseen myös kansainvälisillä markkinoilla.** Team Finland-palvelupolun alussa yrityksille on runsaasti tarjolla yleistä yritysneuvontaa, mukaan lukien ELY-keskusten rahoitusneuvonta ja muu aktivointityö, mutta yrityksen substanssin kehittämiseen ei kukaan ekosysteemin toimijaorganisaatio ole paneutunut. Tämä kostautuu myöhemmissä vaiheissa kasvuun ja kansainvälisyyteen epäkypsinä yrityksinä. Oppilaitosten ja erilaisten yrityshautomojen rooli voisi olla tässä yritysten kasvunvalmiuksien kasvattamisessa avainasemassa.

Erään lausunnonantajan mukaan **valtion ja kuntien välistä yhteistyötä tulisi tiivistää yritysten kasvun ja kansainvälisyyden edistämiseksi.** Kasvuun tähtäävää yrittäjyyttä uudelleen organisoitaessa, niukkuutta jaettaessa, yhteistyö valtion ja paikallistoimijoiden välillä on keskeisessä roolissa. Esityksenä oli, että Team Finlandin kansallista ja paikallista yhteistoimintaa tulisi lisätä systemaattisesti. Paikallisilla toimijoilla on paras tuntemus paikallisesta yrityskentästä, mikä nousee usein esille omistajavaihdoksissa ja julkisissa hankinnoissa.

Lausunnonantaja esitti, että **on keskityttävä myös kotimaan vienninedistämispalvelujen kehittämiseen. Ehdotuksena oli ”alueellisten vientinyrkkien” perustaminen,** joissa keskeisten toimijoiden kansainvälistymisresurssit tekevät läheistä yhteistyötä. Team Finland -toimijoiden keskeisiä kumppaneita ovat muun muassa kuntien kehitysyhtiöt, oppilaitokset, kauppakamarit ja Yrittäjien aluejärjestöt. Suomessa on löydettävä kaikki potentiaaliset viennistä kiinnostuneet yritykset ja vältettävä sitä, että jokainen julkinen organisaatio tekee erikseen viennin myyntityötä yritysten keskuudessa.

Lausunnon mukaan **kohdemaissa vienninedistäminen on oltava selkeästi yhden toiminnallisen johdon alaisuudessa ja tähän pyritään kesäkuussa 2024 päätetyllä uudistuksella, jossa vienninedistämispalvelut kohdemaissa keskitetään ulkoministeriön alaisuuteen.** Lausunnonssa kiinnitettiin huomiota, että se ei saa kuitenkaan merkitä arvovaltapalvelujen korostumista, sillä ne eivät palvele pk-yritysten pääasiallisia tarpeita.

Muutama lausunnonantaja kiinnitti huomiota, että **Business Finlandin ulkomaantoimintojen siirtäminen ulkoministeriöön ei saa aiheuttaa katkoksia yritysten kansainvälistämisessä, eikä palvelupolun sujuvuudessa.** Lausunnon mukaan tulee huolehtia, että Business Finlandin toimintojen siirtäminen ulkoasiainhallintoon ei vaikeuta eikä hidasta yritysten kansainvälistymistä. Uudistuksella tulee sujuvoittaa yritysten palvelupolkua ja parantaa yrityksille tarjottavien palvelujen laatua ja saatavuutta. Lausunnon mukaan Business Finlandin asiakkaiden vienti on kasvanut OECD-maiden keskiarvoa enemmän ja asiakkaat ovat olleet kansainvälistymispalveluihin erittäin tyytyväisiä (asiakaspalautte 4,7/5). On myös nähtävissä selkeä kytkeä innovaatorahoituksen ja viennin edistämispalveluiden välillä niin, että usein yritykset ovat hyödyntäneet ensin palveluita kotimaassa ennen kasvuponnisteluja ulkomaan markkinoilla.

Lisäksi eräässä lausunnonssa esitettiin **ulkoministeriön ja suurlähetystöjen valjastamista Suomeen suuntautuvien investointien edistämistyöhön.** Heillä on parhaat lokaalit kontaktit, joita voitaisiin/tulisi hyödyntää *invest in* (myös *export out*) -työssä, kuten myös keskusteluissa isojen globaalien yritysten johdon ja pääomasijoittajien kanssa. Team Finland -yhteistyön toimivuus on avainasemassa investointien kasvattamisessa koordinoitusti.

3.14 Yksinyrittäjyys

Lausunnonantajan mukaan **työelämän muutokset ovat viime vuosina vaikuttaneet yksinyrittäjien määrän kasvuun. Yhä yleisemmäksi on kehittynyt malli, jossa työtä tehdään itsenäisenä ammatinharjoittajana tai yksinyrittäjänä työsuhteen sijaan.** Kehitys on useimmiten vahvemmasta

yrityksestä lähtöisin ja yksinyrittäjäksi ajaututaan vastentahtoisesti, yritykset ovat ulkoistaneet tehtävää työtä yksinyrittäjille säästääkseen muun muassa työnantajakustannuksissa. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että yksinyrittäjän neuvotteluasema on usein heikko ja mahdollisuudet neuvotella työoloistaan vastapuolen kanssa ovat olemattomat, sillä vahvempi yritys määrittää käytettävät sopimusehdot yksipuolisesti. Lähtökohtaisesti sopimusosapuolten välillä vallitseva epätasapaino ei luo edellytyksiä yksinyrittäjien yritystoiminnan kasvulle. Nostona oli myös, että periaatepäätöksessä tulisi tunnistaa, että monet uudet yksinyrittäjyyden muodot eivät lisää kasvuyrittäjyyttä, vaan pikemminkin sellaisia työn teettämisen muotoja, joissa työn tekijän neuvotteluasema ja toimeentulo jäävät pysyvästi heikoksi.

Lausunnossa katsottiin, että **yksinyrittäjyyden vahva kasvu on globaali ilmiö, eikä kosketa vain Suomea. Lausunnonantaja katsoi, että periaatepäätöstä leimaa perinteinen ideologia, jonka mukaan kasvu, kansainvälistyminen, vienti sekä yritysten TKI-toiminta kuuluu ja on mahdollista ainoastaan isommille työnantajayrityksille.** Jokainen yksinyrittäjäkin voi kuitenkin sekä innovoida, että olla kansainvälinen, ja tuhannet yksinyrittäjät toimivat päivittäin osana isoja vienti- ja toimitusketjuja. **Nostona oli huomioida, että yksinyrittäjä työllistää aina vähintään itsensä ja välillisesti verkostonsa yrittäjä luoden elinvoimaa ympäri Suomen sekä on merkittävässä asemassa huoltovarmuuden suhteen.**

Lausunnon mukaan Suomessa eletään 2020-luvulla jälkiteollisessa palkkatyö- ja yksinyrittäjäyhteiskunnassa, jossa arviolta noin 200 000 ihmistä ansaitsee työnteosta huolimatta vain köyhyysrajalle yltävät tulot. Lähes puolet Suomen yksinyrittäjistä ansaitsee alle 2 000 euroa kuukaudessa. Kun osa tällaisista yrityksistä jo nyt on luotu keinotekoisin järjestelyin, ei tällaisten yritysten määrän kasvattaminen ole toivottu elinkeinorakenteen uudistumisen suunta. Pahimmillaan se tuo työssäkäyvien köyhien rinnalle vain kasvavan määrän alle köyhyysrajalla toimivia yrittäjiä.

Toisaalta eräs lausunnonantaja esitti, että valtio selvittäisi, miksi harva yritys siirtyy yksinyrittäjästä työnantajayrittäjäksi ja mitä oppeja muut Pohjoismaat voisivat antaa työnantajayritysten osuuden lisäämisessä ja työllistämisen kynnyksen madaltamisessa.

Lausunnonantajan havainnon mukaan **mikroyritysten kasvua jarruttavat yrittäjien pelko taloudellisista vaikeuksista, huoli oman sosiaaliturvan puutteesta ja liian vähäinen sekä hajanainen tuki talouteen sekä palkkaamiseen liittyvissä kysymyksissä ja neuvonnassa.** Lausunnon mukaan työllistämisen ja palkkaamisen tuki- ja neuvontapalvelut ovat isommille yrityksille - vähintään pk-yrityksille, eivätkä vastaa yksinyrittäjän tarpeisiin.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **työntekijän palkkaamista harkitsevan yksinyrittäjän yksi merkittävä riski on työntekijän sairastuminen ja tähän on vaikea varautua.** Ehdotuksena oli tutkia muissa maissa olevia käytänteitä sairausajan palkan osalta. Nostona oli myös, voisiko sairausajan palkkaa korvata esimerkiksi ensimmäisten 5 työntekijän osalta Kansaneläkelaitoksen toimesta ja siten madaltaa riskiä työllistää.

Muutamassa lausunnossa esitettiin **tiimiyrittäjyyteen kannustamista.** Kasvu ja työntekijöiden palkkaamisen kynnykset ovat huomattavasti matalampia, kun yrityksessä työskentelee useampi yrittäjä. Tiimiyrittäjyys tuo myös yritykseen monipuolisempaa osaamista. Nostona oli, että tiimiyrittäjyyden toimintatapa ja ajatusta tulisi laajentaa kaikkeen yrittäjyyteen ja että osuuskunta toimintamuotona soveltuu yhdessä yrittämiseen, joskin on nykyisellään alihyödynnetty. Lausunnon mukaan tiimiyrittäjyyden edistämiseksi tulisi luoda ohjelmia ja tukirakenteita, jotka helpottavat usean yrittäjän yhteisen yritystoiminnan aloittamista ja kehittämistä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi tiimiyrittäjyyteen suunnatut rahoitusinstrumentit ja neuvontapalvelut. Myös yrityshautomotoiminta nostettiin esille todeten, että sillä saadaan suoraan rakennettua usean yrittäjän tiimejä, jolloin syntyy suhteessa vähemmän yhden yrittäjän yrityksiä, vaan saadaan mukaan heti alussa useampi, tyypillisesti 2-5 henkilöä perustettavaan yritykseen.

Lisäksi oli nostona, että **työelämän murroksessa yksinyrittäjyyden rinnalla tulee tunnistaa muita yrityskentän ja työmarkkinoiden globaaleja muutoksia,** kuten alustatalouden erilaiset yrittäjyyden muodot, kevytyrittäjyys, osa-aikainen ja sivutoiminen yrittäjyys, yrittäjyyden ja palkkatyön yhdistäminen ja lukuisat erilaiset epätyypilliset työsuhteet ja freelancer-tyyppiset toimeksiantosuhteet. Työmarkkinat ovat muuttumassa vauhdilla perinteisistä palkansaaja-työnantajat -asetelmista hyvin monimuotoisiin työntekemisen muotoihin ja sopimuksiin, jotka haastavat myös vakiintuneita kolmikantaisia asetelmia. Koska Suomi ei ole kupla, vaan nämä muutokset tapahtuvat vauhdilla globaalissa markkinataloudessa, olisi lyhytnäköistä olla huomioimatta niitä yrittäjyyden periaatepäätöksessä. Yksi konkreettinen esimerkki on

itsensätyöllistäjien kollektiivinen neuvotteluoikeus, jonka EU- komissio on jo mahdollistanut - alustatyö- ja yrittäjyys lisääntyy vauhdilla ja siihen tarvitaan EU-tason sääntelyä yhdenvertaisempien toiminta- ja kilpailumahdollisuuksien varmistamiseksi.

3.15 Kevytyrittäjyys

Lausunnonantaja nosti esiin, että Suomessa työtä tehdään joko työ-/virkasuhteessa tai yrittäjänä. **Lainsäädäntö ei tunne kevytyrittäjyyttä käsitteenä, vaikka kevytyrittäjyys on vakiintunut ja vahvasti kasvava tapa tehdä työtä yrittäjämäisesti.** Kevytyrittäjyys on yksinyrittämistä. Kevytyrittäjyys on erinomainen tapa testata mahdollisen yrityksen perustamista ja laajempaa yritystoimintaa. Lausunnossa todettiin, että kevytyrittäjyyttä ei tule nähdä vain yksittäisten ihmisten tulonansaintamuotona, se on myös merkittävää yritystoiminnan alihankintaverkoston osana sekä suuremmille yrityksille että verkostoituville mikro- ja yksinyrittäjille. Lausunnossa esitettiin, että **koska kevytyrittäjät ovat sosiaaliturvan osalta yrittäjiä, on myös yrittäjyyden periaatepäätöksessä syytä käsitellä kevytyrittäjyyttä.**

Lausunnonantaja esitti myös, että **kevyt-, yksin- että myös mikroyrittäjien merkitys tunnistettaisiin vielä nykyistä vahvemmin suomalaisessa keskustelussa ja yhteiskunnassa.** Kevytyrittäjyyden potentiaali on valtava ja selvitysten mukaan toimijat ovat useimmiten tyytyväisiä kevytyrittäjyyteen. Lausunnossa nostettiin esiin, että valitettavasti kevytyrittäjyyteen on liittynyt myös tapauksia, joissa toimintatapaa on käytetty selkeästi väärin työnsuorittajia hyväksikäyttäen. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi ehdotetaan selkeytettävän viranomaisten tulkintoja sekä valvottavan toimijoita, jotka tarjoavat kevytyrittäjille palveluita.

Esityksinä oli myös, että: 1. kevytyrittäjyys työn tekemisen muotona tulee yleisesti hyväksyä; 2. viranomaisten (AVI, TE-toimisto, ETK ja verottaja) ohjeistuksia ja tulkintoja tulee yhdenmukaistaa ja selkeyttää sekä ennustettavuutta parantaa; sekä 3. hallitusohjelman kirjaukset laskutuspalveluyritysten rekisteröitymisvelvollisuudesta ja pakollisesta vahvasta tunnistaumisesta toteutetaan, jotta mahdollisuudet puuttua epäeettiseen toimintaan helpottuvat.

3.16 Yhteiskunnalliset- ja sosiaaliset yritykset

Lausunnonantaja ehdotti, että **periaatepäätöstä täydennetään huomioimaan yhteisötalouden, erityisesti yhteiskunnallisten yritysten ja osuuskuntien rooli ja merkitys osana yrittäjyyttä ja elinkeinoelämää** - yhteiskunnallisten yritysten huomiointi esimerkiksi seuraavasti: *”Yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan liiketoimintaa, jonka ensisijaisena tavoitteena on yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Yhteiskunnalliseen tavoitteeseen voi sisältyä sosiaalisesti, ympäristöllisesti, taloudellisesti ja/tai kulttuurisesti kestävä kehityksen edistäminen. Yritys toimii kilpailuilla markkinoilla ja sijoittaa pääosan mahdollisesta voitostaan toimintansa kehittämiseen. Yhteiskunnallisia yrityksiä toimii kaikilla toimialoilla, erityisesti sosiaali-, terveys- ja hyvinvointipalvelujen tuottajina sekä työllisyyden edistämässä, kiertotaloudessa ja uusiokäytössä”.*

Lausunnon mukaan **yhteiskunnallinen yritys voi toimia ja niitä voidaan perustaa erilaisissa oikeudellisissa muodoissa.** Osakkeenomistajien tai omistajan voiton maksimointi ei ole yhteiskunnallisen yrityksen päätarkoitus. Yhteiskunnallinen yritys korostaa toiminnassaan vastuullisuutta, avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä hallintomallissaan osallisuutta ja demokratiaa.

3.17 Yritysten väliset maksuehdot

Lausunnonantaja nosti esiin, **että yritysten välisiä maksuehtoja säännellään maksuehtolaila, jonka mukaan yritysten välillä ei saa käyttää yli 30 päivän maksuehtoa, ellei pidemmästä maksuehdosta ole osapuolten välillä sovittu.** Lähes 100 000 pk-yritystä joutuu Suomessa odottamaan saataviaan yli 30 päivää. Yleisimmin maksuaikojaan ovat pidentäneet suuret yksityiset. On arvioitu, että neljännes konkurseista johtuu siitä, että yritys ei saa rahojaan ajallaan.

Selvitysten mukaan suuri osa yrityksistä ei noudata maksuehtolakia. Lausunnon mukaan vuonna 2024 tehdyn Yrittäjägallupin vastaajista 53 prosenttia kertoo, että käytössä olevista yli 30 päivän maksuajoista ei ole sovittu yrityksen kanssa lain edellyttämällä tavalla. Myös valtion- ja kuntayhtiöt ovat pidentäneet maksuaikoja yli 30 päivää tästä erikseen sopimatta. Toimivat markkinat edellyttävät, että suuryritykset eivät voi horjuttaa pk-yritysten taloutta rikkomalla voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Ehdotuksena oli, että selvitetään yritysten pitkiä maksuaikoja ja että asetetaan valvova viranomainen, jolle pk-yritykset voivat matalalla kynnyksellä ilmoittaa mahdollisista maksuehtolain vastaisista toimista.

3.18 Yrityksiin kohdistuvien huijausten ja petosrikollisuuden torjuminen

Lausunnonantaja nosti esiin, että **yrityksiin kohdistuvat huijaukset ja petosrikollisuus ovat lisääntyneet viime vuosina merkittävästi**. Lausunnon mukaan Suomen Yrittäjien teettämän kyselyn mukaan lähes puolet suomalaisista pk-yrityksistä on joutunut petostyyppisten huijausten kohteeksi tarkoittaen, että vähintään 200 000 yritystä on joutunut huijatuksi tai rikoksen kohteeksi. Suomessa ei ole tehty määrällistä tutkimusta yrityksiin kohdistuvista huijauksista, arvioiden mukaan pelkästään hakemistopalveluja koskevista huijauksista aiheutuu yrityksille yli 20 miljoonan euron lasku vuodessa.

Lausunnon mukaan **lainsäädännöllä ja yhteiskuntapolitiikalla on tärkeä tehtävä huijausten torjunnassa, lainsäädännön sisältämiä mahdollisuuksia huijausten torjuntaan tulee hyödyntää nykyistä tehokkaammin**. Huijauksia torjuvan oikeuskäytännön ja itsesääntelyn kehittäminen on avainasemassa hyväksytyjen toimintalinjauksien muodostamisessa. Myös lainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja toteutus ovat tärkeässä asemassa huijausten torjunnassa. Lausunnonantaja katsoi, että ennen lainsäädännön uudistamista tarvitaan kattavaa tutkimustietoa huijausrikollisuuden määrästä, tekemuodoista sekä siitä, onko viranomaisilla käytettävissä riittävät resurssit ja osaaminen rikoksen selvittämiseksi. Esityksenä oli, että laaditaan yrityksiin kohdistuvien huijausten ja petosrikollisuuden tilannekuva.

3.19 Yrittäjän uusi alkua

Lausunnonantaja toi esille, että **yritystoimintaan liittyy riski kannattamattomuudesta ja päättymisestä. Suomessa yli 30 000 yritystä lopettaa vuosittain, ja konkurssit ovat lisääntyneet**. Usein konkurssiin ajautuneet yritykset ovat varattomia, eivätkä velkojat saa suorituksia konkurssipesistä. Suomella ei ole varaa menettää yrityksiä ja työpaikkoja turhaan konkurssiin. Lausunnon mukaan yritykset voisivat parantaa mahdollisuuksiaan tervehdyttämiseen tai hallittuun lopettamiseen hakeutumalla ajoissa Yrittäjän talousavun -asiakkaisiksi. Varhainen puuttuminen talousvaikeuksiin voi pelastaa yritystoiminnan ja työpaikat sekä parantaa velkojan perintäastetta, samalla velkojan perintäaste kasvaa.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **periaatepäätöksen toimenpiteissä ei näy talousvaikeuksiin joutuneiden yrittäjien huomioiminen ja tukeminen**. Pelkästään yhden mikroyrityksen konkurssin on arvioitu kustantavan yhteiskunnalle lähes puoli miljoonaa euroa menetettyinä verotuloina ja sosiaalikulujen kasvuna. Jokainen ns. turha konkurssi tai yritystoiminnan lopettaminen olisi tärkeä saada vältettyä, jotta elinkelpoiset ja kasvukykyiset yritykset voisivat jatkaa toimintaansa.

Lausunnon mukaan, **jos yrittäjä epäonnistuu, on tärkeää saada hänet nopeasti takaisin yhteiskunnan aktiiviseksi toimijaksi (fresh start)**. Lainsäädännössä ja käytännöissä on kuitenkin esteitä yritystoiminnan jatkamiselle tai uudelle yritystoiminnalle konkurssin tai maksuhäiriömerkinnän jälkeen. Varhainen tervehdyttäminen on tärkeää myös yhteiskunnallisessa mittakaavassa. Toimenpiteiksi esitettiin: 1) turvataan Yrittäjän Talousapu -palvelun riittävät resurssit (TEM, VM), 2) poistetaan yrittäjän uuden alun esteenä olevat luvanvaraisten elinkeinojen edellytykset (kukin ministeriö), 3) taataan lailla yrittäjälle oikeus saada peruspalveluja, kuten pankki- ja tietoliikennepalveluja, joita tarvitaan elinkeinon harjoittamiseen (VM, LVM) sekä 4) vahvistetaan yrittäjien jaksamista.

3.20 Yrittäjien jaksaminen

Lausunnonantaja nosti esille, että yrittäjillä on kokonaisvastuu henkilökohtaisesta tilanteesta ja yritystoiminnasta päivittäisine riskeineen. Yksinyrittäjät kohtaavat haasteita jaksamisessa ja tukiverkkojen vähyydessä, myös alhainen tulotaso voi johtaa talous- ja maksuvaikeuksiin. **Yrittäjien jaksamiseen ja osaamiseen tulee kiinnittää huomiota, sillä osaava ja hyvinvoiva yrittäjä mahdollistaa yrityksen kasvun ja työllistämisen**.

Lausunnonantaja nosti esille, että **yrittäjien työhyvinvoinnin edistämiseen on kiinnitettävä vahvemmin huomiota**. Nostoina oli, että työterveyshuollossa pitää tukea yrittäjän jaksamista ja työkykyä, ja että työterveyshuollon palveluita on räätälöitävä nykyistä paremmin yrittäjän tarpeisiin sopiviksi,

työterveyshuollon kattavuuden lisäämiseksi yrittäjien keskuudessa. Yrittäjiä on syytä kuunnella terveyttä ja kokonaisvaltaista jaksamista tukevien palveluiden monipuolisessa kehittämisessä.

3.21 Yrittäjien ja monimuotoisen työn sosiaaliturvan kehittäminen

Lausunnon mukaan **työn vastaanottamisen on oltava aina kannattavaa, myös tilapäistöiden ja osa-aikaisen työn vastaanottaminen**. Huomiona oli, että yrittäjyyden kokeilemisen ei pitäisi kategorisesti sulkea pois muun sosiaaliturvan piiristä, eivätkä pieniin, aloitteleviin yrityksiin kohdistuvat maksut (YEL, alvuudistus) saisi estää yritystoiminnan kokeilua, esimerkiksi kevytyrittäjänä tai opiskelujen ohella. Lausunnossa katsottiin, että on tärkeää pyrkiä luomaan olosuhteet, jossa yrittäjyyden, palkkatyön ja opiskelun yhdistäminen onnistuu vaivattomasti.

Lausunnon mukaan **rajat yrittäjyyden ja palkkatyön välillä hämärtyvät ja tarvitaan niin oikeusturvaan, työttömyysturvaan kuin sosiaaliturvaan liittyviä ratkaisuja**. Sosiaaliturvaa on täysin välttämätöntä kehittää huomioimaan muuttunut sekä monimuotoinen työ ja yrittäjyys. On myös parannettava mahdollisuuksia toimia rinnakkain yrittäjänä ja palkansaajana. Työttömyysturvan yhdistelmävakuutuksen käyttöönotto on tässä vasta ensimmäinen välttämätön askel.

Lausunnonantaja katsoi, **että yksin- ja kevytyrittäjien sosiaaliturvaan tarvitaan merkittäviä parannuksia. Yksinyrittäjän työ voi olla epäsäännöllistä, jolloin he voivat jäädä kokonaan ilman palkka- tai yritystuloja taikka työttömyystukea**. Nostona oli, että yksinyrittäjällä tulisi olla mahdollisuus kerryttää työttömyysturvaa, esimerkiksi täydennysvakuutuksen tai vastaavan järjestelmän muodossa. Nostona oli myös, että palkansaajakassoilla tulisi olla oikeus ottaa yksin- ja kevytyrittäjiä jäsenikseen. Sääntely yrittäjyyden ja palkkatyön välillä tulisi joustavoittaa siten, että on mahdollista olla jonain kuukautena yrittäjä ja toisena palkansaaja ilman, että muutokset olennaisesti vaikuttaisivat henkilön työttömyysturvaan. Tämä edistäisi sitä, että palkansaajana toimiessaan työntekijän on aina kannattavaa ottaa vastaan työtä ilman, että työn vastaanottaminen vaikuttaisi kertyvään työttömyysetuuteen.

Lausunnonantaja toi esille **yrittäjääsemassa olevien työttömyyteen ja oikeusturvaan liittyviä haasteita**. Yrittäjyyteen ja etuuksiin liittyvät monimutkaisuudet eivät edistä yrittäjäksi ryhtymistä ja voivat asettaa yrittäjät epäedulliseen asemaan palkansaajiin verrattuna. Esityksenä oli, että yrittäjien oikeutta etuuksiin tulisi selvittää ja edistää, jotta esimerkiksi tulojen merkittävä aleneminen ei vaatisi yritystoiminnan lopettamista.

Lausunnossa tuotiin esille, että **yhä useampi korkeakoulutettu toimii yrittäjänä joko pää- tai sivutoimisesti, ja monimuotoiset työskentelytavat ovat yleistyneet**. Lausunnon mukaan Korkeakoulutettujen KOKO –kassan tutkimuksen mukaan 42 prosenttia suomalaisista olisi kiinnostunut yhdistämään palkkatyön ja yrittäjyyden, jos se olisi taloudellisesti turvatumppaa. Nostona oli, että työtä tekevän mahdollisuuksia toimia rinnakkain yrittäjänä ja palkansaajana on parannettava. Esityksenä oli työttömyysturvan yhdistelmävakuutuksen uudistaminen monimuotoista työtä tekevien turvan lisäämiseksi sekä selvitys mahdollisuudesta säätää yrittäjälle ja itsensä työllistäjälle oikeus työttömyysturvaan tilapäisen tulojen merkittävän alenemisen vuoksi ilman, että yritystoiminta pitää lopettaa. Esityksenä oli myös, että alustatyön lisääntyessä tarvitaan EU-tasoisista sääntelyä ja kansallisella tasolla matalan kynnyksen oikeussuojakeinoja työsuhteen luonteen selvittämiseksi.

4 OSAAMINEN JA OSAAVAN TYÖVOIMAN SAATAVUUS

4.1 Osaaminen

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota, että **julkisen vallan tärkein keino yrittäjyyden edistämässä on vakaan ja otollisen toimintaympäristön luominen ja että asiaa tulisi katsoa laaja-alaisesti hyvinvointivaltion ja julkis palveluiden kautta**. Laadukas koulutusjärjestelmä ja varhaiskasvatus tuottavat osaavaa työvoimaa ja mahdollistavat työmarkkinoille osallistumista. Sosiaali- ja terveysturvat pitävät huolta työkyvystä ja terveydestä sekä antavat kaikille kansalaisille ”vakuutusturvaa”. Yhteiskunnan sisäinen ja ulkoinen turvallisuus sekä oikeusjärjestelmä luovat perustan vakaalle yhteiskunnalle ja oikeusvaltiolle.

Hyvinvointivaltio ja sitä ylläpitäviä julkispalveluita ei pitäisi asettaa vastakkain yrittäjyyden kanssa, koska ne tukevat toisiaan. Toimintaympäristön muutokset tarjoavat uusia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille, mikä korostaa tarvetta investoida myös tulevaisuusosaamiseen, mikä on myös visioiden ja skenaarioiden luomista uusista innovaatioista ja liiketoimintamahdollisuuksista.

Lausunnonantajan mukaan **Suomen menestyksen edellytyksenä on rohkea kasvu ja korkea arvonlisä, jotka vaativat investointeja ja osaamisen kehittämistä.** Lausunnonantaja katsoi, että molempia on Suomessa jossain määrin laiminlyöty ja, että erityisesti osaamisen kehittämisessä tulevaisuuden näkymät näyttävät hämärältä. Lausunnon mukaan usko koulutuksen voimaan on rapautumassa, mikä näkyy muun muassa ammatillisen koulutuksen ja jatkuvan oppimisen resurssien heikentämisellä. Tämä suunta ei tue optimistista kasvuyrittäjyyttä, eikä luo uskoa osaavan työvoiman saantiin.

Lausunnon mukaan, **jotta paikallisten yrittäjien työvoiman tarvetta kyetään nykyistä paremmin tukemaan, on ammatillisen koulutuksen resurssista pidettävä huolta.** Ammatillisen koulutuksen tehtäviin kuuluu paikallisen elinkeinoelämän tarpeiden huomioiminen. Tätä tehtävää ei voida toteuttaa, jos koulutuksen rahoituksesta niistetään tasaisin väliajoin tietty siivu pois. Jos pk-yrittäjät eivät voi luottaa siihen, että ne saavat oppilaitokselta pedagogista ja ohjauksellista tukea, eivät ne myöskään uskalla avata oviaan opiskelijoille. Tästä kärsii uskottavan ja laadukkaan ammatillisen koulutuksen kulmakivi: ammatillinen koulutus perustuu työelämän tarpeisiin.

Lausunnossa todettiin, että **Suomen kunnianhimoiset korkeakoulutukseen liittyvät tavoitteet ovat aivan oikeita.** Korkeakoulutettujen suhteellisessa osuudessa Suomi on jäänyt jälkeen monia verrokkimaitamme. Suomi ei tule kuitenkaan saavuttamaan tavoitteitamme, jos ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuutta korkeakoulutuksen aloittavista ei jatkossakin saada kasvatettua. Myös tästä syytä ammatillisen koulutuksen resurssista on pidettävä huolta ja erityisesti ammattikorkeakoulujen ammatillisen koulutuksen väyliä on entisestään kehitettävä. Vireä ja dynaaminen koulutuskenttä on alueellisten ja paikallisten yrittäjien edun mukainen asia.

Todettiin, että **yrittäjyyskasvatus ja -valmennus ovat olennainen osa jatkuvaa oppimista kaikilla koulutuspolun tasoilla peruskoulusta korkeakouluun saakka. Yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjämäisen kulttuurin luominen ja vahvistaminen kaikilla koulutustasoilla on tärkeää.** Nostona oli myös, että huomiota tulisi kiinnittää yliopistoissa tapahtuvan työelämätaitojen opetuksen rinnalla yrittäjyystaitojen omaksumiseen. Työllistyminen työpaikkaan tai yrittäjäksi tulisivat olla tasavertaisia ensisijaisina vaihtoehtoina. Lausunnon mukaan nyt yrittäjyystaidot loistavat poissaolollaan kaikissa pakollisissa opinnoissa useimmissa yliopistoissa ja huolestuttavana trendinä yrittäjyyshalukkuus vähenee korkeakoulutuksen myötä. Ammatillisella toisella asteella ollaan tässä edellä yliopistoja. Lisäksi nostona, että myös yleissivistävän koulutuksen kannattaa tehdä yhteistyötä yritysten ja yrittäjyyskasvatusta edistävien järjestöjen kanssa - yrittäjien vierailut koululla ja koululaisten vierailutyryyksissä tuovat yrittäjyyden lähemmäksi oppilaita. Ehdotuksena oli, että yrittäjyyden lukiodiplomista tehdään virallinen tapa osoittaa yrittäjyyden kautta saavutettua osaamista.

Lausunnonantaja ehdotti, että **periaatepäätökseen tulisi sisältyä yrittäjyyden edistämistä koskevat selkeät tavoitelinjaukset** seuraavasti: 1) jokaisen lapsen ja nuoren on tärkeää kokeilla ja oppia yrittäjyys-, työelämä- ja taloustaitoja perusopetuksesta alkaen; 2) koko koulutusjärjestelmää koskevat yrittäjyyskasvatusta koskevat linjaukset päivitetään OKM:n johdolla tämän hallituskauden aikana ja 3) käynnistetään pk-yritysten omistajavaihdosten tueksi ns. jatkajakouluja eri puolilla Suomea ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyössä.

Yrittäjänä työllistymistä esitettiin nostettavaksi normiksi työpaikkaan työllistymisen rinnalle, myös korkeakouluissa. Aineistossa ratkaisuksi esitetään esimerkiksi seuraavia: yrittäjyystaitojen opetus työelämätaitojen opetuksen rinnalle kaikille opiskelijoille ja yrittäjyyskasvatus osaksi kaikkia korkeakoulujen tutkinto-ohjelmia ja koulutustasojta ml. tohtorikoulutus. Ehdotuksena oli myös, että lisätään tietoa erilaisista yrittäjyyden muodoista, kuten osuuskuntien hyödyntämisestä, ja varmistetaan yrittäjien valmiudet hyödyntää uusimpia teknologioita ja digitalisaatiota liiketoiminnan kehittämisessä. Lisäksi on kiinnitetty huomiota siihen, että jos yrittäjyys-, omistajuus-, markkinointi- ja kasvuosaamiseen ei panosteta, pitkällä tähtäimellä myöskään yrittäjyyspohja ei juurikaan nykyisestä laajene.

Lausunnonantaja esitti, että **yrittäjyysosaamisen vahvistamiseen tarvitaan yrittäjyyskasvatuksen käytännön opetus- ja tutustumispaikkoja**. Lausunnon mukaan osuuskunta opetusmallina ja yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä on yliverlainen ja se on käytössä monessa ammattioppilaitoksessa ja korkeakoulussa. Opiskelijaosuuskunnat (kutsutaan myös oppilaitososuuskunniksi) ovat osuuskuntamuotoisia yrityksiä, joissa opiskelijat oppivat yrittäjyyttä, ammattiosaamista, työelämätaitoja sekä ansaitsevat rahaa tekemällä työtä tiimiyrittäjinä.

Lausunnon esitettiin, että **ammattillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yrittäjyyskasvatuksessa yrityksen ostaminen tulisi saada yrityksen perustamisen rinnalle tasavertaisena mahdollisuutena tieksi yrittäjyyteen**. Ehdotuksena toimenpiteeksi: *Edistetään yrityksen ostamisen osaamisen koulutusta ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa periaatteella, että yrityksen ostamisen mahdollisuutta esitellään yrityksen perustamisen rinnalla tasavertaisena mahdollisuutena tieksi yrittäjyyteen (OKM, OPH).*

Lausunnon esille, että **periaatepäätöksessä tulisi huomioida myös kansainväliset opiskelijat asetettaessa tavoitteita, jotka tukevat yrittäjyyskasvatusta, yritysten perustamista ja osaavan työvoiman saatavuutta**. Tärkeitä tavoitteita ovat esimerkiksi Suomen vetovoiman vahvistaminen opiskelumaana eri koulutusasteilla ja -aloilla, työllistymispolkujen vahvistaminen oppilaitoksista yrityksiin sekä yrittäjyyden ja yrityskasvatuksen tukeminen kansainvälisten opiskelijoiden mahdolliset erityistarpeet huomioiden.

Lausunnon esitettiin, että **Suomessa on syytä kiinnittää huomiota naisten yrittäjyysaktiivisuuden kasvattamiseen**. Työikäiseen väestöön kohdistuvan Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2021/2022) - tutkimuksen mukaan 60 prosentilla naisista epäonnistumisen pelko estää yrityksen perustamisen, saman osuuden ollessa miesvastaajilla vain 40 prosenttia. Tämä on huomattavan korkea verrokkimain nähdessä, joissa vastaavaa sukupuolten välistä kuilua ei havaittu. Myös muut erityiset ryhmät kuten yksinyrittäjät, kevytyrittäjät, nuoret yrittäjät, maahanmuuttajayrittäjät, jne. ehdotetaan nostettavan esiin rakennettaessa mukaan ottavaa yrittäjyyspolitiikkaa.

Nostona oli, että **tulee huolehtia myös yrittäjien jatkuvasta oppimisesta, jota palvelee parhaiten täsmäkoulutukset ja pienet osaamiskokonaisuudet**. Yrittäjät voivat kehittää osaamistaan suorittamalla muun muassa ammatillisen koulutuksen perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osia, esimerkiksi oppisopimuksena. Yrittäjyyden ammattitutkinto tarjoaa merkittävän väylän yrittäjyysosaamisen kehittämisen yrittäjyyttä aloittaville ja yrittäjänä toimiville yritystoiminnan kehittämiseen ja omistajavaihtoksiin. Lausunnon korostettiin, että näitä mahdollisuuksia tulee olla tarjolla joka puolella Suomea. Yrittäjät eivät tunne tarpeeksi yrittäjän oppisopimusta, jossa yrittäjä voi tehdä täsmäkoulutuksena tutkinnon osia osana yrittäjän työtään, yrittäjämentorin tukemana. Tämä on ainutlaatuinen mahdollisuus maailmassa, jota on syytä pitää enemmän esillä.

Periaatepäätökseen tehtiin myös seuraavia ehdotuksia. Ehdotettiin, että periaatepäätöksen jatkuvan oppimisen tarjontaa käsitteleviä kirjauksia sivulla 8 selkeytetään poistamalla epäselvä viittaus korkeakoulujen pilotteihin ja tiivistämällä luonnostekstiä, esimerkiksi seuraavasti: *”Erityisesti yritysten nopeisiin osaamisen uudelleensuuntaamistarpeisiin vastataan tutkintoa pienemmillä koulutuskokonaisuuksilla, kuten työvoimakoulutuksella, ammatillisen koulutuksen tutkintojen osilla ja korkeakoulujen pienillä osaamiskokonaisuuksilla.”* Ehdotettiin myös, että toimenpiteessä 11 huomioidaan ammatillinen koulutus ja toimenpiteeseen 12 lisätään vastuutahoksi myös Opetushallitus. Lisäksi esitetään periaatepäätöksen viimeiseen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen T&K-toimintaa koskevaan kappaleeseen maininta, että niiden yritysryhmittymien vaikuttavuutta/tuloksellisuutta yrittäjyyteen ja kasvuun on seurattava aiempaa tarkemmin.

4.2 Osaava työvoima

Lausunnon mukaan periaatepäätöksen tavoitteessa **”Osaavan työvoiman saatavuus on keskeinen yritysten kasvua ja menestystä rajoittava tekijä” tulisi huomioida erityyppisten alueiden erityispiirteet**. Esimerkiksi korkeakoulutetun työvoiman saatavuus on vaikeampaa korkeakouluseutujen ulkopuolella, maaseutumaisilla ja harvaan asutuilla alueilla. Korkeasti koulutetun työvoiman saatavuutta tämän tyyppisillä alueilla sijaitsevilla yrityksillä voidaan tukea esimerkiksi vahvistamalla korkeakouluopiskelijoiden ja yritysten välisiä kontakteja opiskeluaikana. Nostona oli myös, että ottamalla 1.8.2005 Suomessa käyttöön otetun kaksiportaisen tutkintorakenteen (kandidaatti, maisteri) mahdollisuudet

käyttöön olisi mahdollista saada merkittävä määrä kandidaatiksi valmistuneita työelämään ja yrittäjiksi, edellyttäen, että yliopistot tuottaisivat maisterivaiheen opintoja ilta- ja viikonloppu- tai monimuoto-opintoina, mikä mahdollistaisi kandidaatin suorittaneille siirtymisen oman alan tuottavaan työhön samalla kun suorittavat maisteritutkinnon.

Lausunnonantajan mukaan **periaatepäätöksen luonnoksessa tunnustetaan hyvin osaavan työvoiman merkitystä yritysten kasvulle ja kansainvälisten investointien houkuttelevuudelle. Yritysten kasvunesteinä oleva työvoimapula on sekä määrällinen että laadullinen.** Yritykset tarvitsevat uudenlaista rekrytointiosaamista ja samanaikaisesti on välttämätöntä vahvistaa pk-yritysten ymmärrystä osaamisen strategisesta luonteesta ja jo yrityksissä olevan henkilöstön osaamisen kehittämisen välttämättömyydestä. Monet yritysten kokemat rekrytointiongelmat ovat ratkaistavissa tuottavuutta lisäävän työn uudelleen muotoilun, suunnitelmallisen urakierron sekä rinnalle rekrytointien avulla. Vain tätä kautta on löydettävissä ratkaisuja työvoiman kohtaannon ongelmiin.

Lausunnonantaja katsoi, että **huolimatta siitä, että ulkomaista työvoimaa tarvitaan Suomeen, on myös suomalaisessa työvoimassa paljon käyttämätöntä resurssia, joita yritykset voisivat palkata.** Esimerkiksi yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli Tilastokeskuksen mukaan tämän vuoden helmikuussa 102 200. Tämä on 6500 enemmän kuin vuonna 2023. Avoimia työpaikkoja oli auki 66 700. Lausunnon mukaan samanaikaisesti ikäsyrintä kukoistaa suomalaisessa työelämässä ja erityisesti rekrytoinnissa. Lausunnon esitettiin, että yrityksille tarvitaan kannusteita, ei pelkästään ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen, vaan myös siihen, että palkataan vastuullisesti ja syrjimättä myös kokeneempia työntekijöitä. Tämän kohderyhmän rekrytointi edellyttää myös jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksien takaamista siten, että myös yrittäjää kannustetaan kouluttamaan työntekijöitä.

Lausunnon esitettiin, että **työntekijöiden osaamistarpeet muuttuvat ja että tässä kehityksessä on välttämätöntä pitää kunnossa sosiaaliturvaverkostot ja koulutusmahdollisuudet, jotta työntekijät pystyvät mukautumaan muutokseen.** Lausunnon mukaan hallitus on vienyt toiminnallaan Suomea päinvastaiseen suuntaan sosiaaliturvan ja koulutuksen leikkauksilla. Toisen lausunnon mukaan työvoimapula ja Suomen tavoittelema osaamistason nosto ei ratkea vain nuorisoi-kuukia kouluttamalla, tarvitaan aidosti kannusteita myös työelämässä olevien osaamisen kehittämiseen. Lausunnon mukaan niukkenevien resurssien aikana hallituksen linjaus on ymmärrettävä, mutta samalla ehdotetut toimet ovat varsin kovia. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat jo nyt indikoineet, ettei yrityksissä jo olevan henkilöstön kouluttamiseen jatkossa ole kannusteita tai resursseja. Lausunnonantaja kehottaa valtioneuvostoa vielä tarkastelemaan kriittisesti vireillä olevia koulutusjärjestelmän rahoitusuudistushankkeita tämän periaatepäätöksen osaamisen kehittämiseen asetettujen tavoitteiden näkökulmasta.

Lausunnonantaja korosti, että **osaajat tekevät innovaatiot.** Korkeasti koulutettujen osaajien puute ei saa muodostua pullonkaulaksi TKI-toiminnalle, eikä osaavan työvoiman saatavuus ja kohtaanto saa myöskään muodostua yritysten kasvun esteeksi. Suomen houkuttelevuutta osaajille ja yrityksille on kaikin tavoin lisättävä. Lausunnonantaja totesi, että **osaava työvoima tarkoittaa sitä, että osaavimpien työntekijöiden tulee olla entistä halukkaampia työskentelemään kannustavammissa yrittäjämäisissä, esimerkiksi startup- ja kasvuyritysten yritysten optio-ohjelmien piirissä.** Piilaaksossa osaavimmat työntekijät hakeutuvat startup- ja kasvuyrityksiin töihin. Nostona oli myös, että Suomessa tehtävä huippututkimus on saatettava paremmin käytäntöön ja kaupallistettavaksi, mikä luo uusia teollisuudenaloja. Research to Business -panostuksia tulee lisätä ja startupit nähdä kanavana huippututkimuksen käytäntöön viemiseen. Yliopistoissa tuotettuja patenteja tulee pystyä hyödyntämään määrätietoisemmin.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella voidaan edistää yritysten työvoiman saantia.** Ehdotuksena oli, että **toimenpiteisiin tulisi sisällyttää vaikuttaminen seuraavan EU -rahoitusohjelmakauden linjauksiin.** Ehdotettiin myös, että periaatepäätöksen tulisi sisältää konkreettisia toimia vastauksena Suomen laskeviin PISA-tuloksiin ja OECD -suositukseen. Demografisen kehityksen vuoksi on tärkeää panostaa tavoitteellisesti Suomen maakuvatyöhön sekä työ-, opiskelu- ja yrittäjyysperusteisen maahanmuuton houkuttelemiseen ja varata siihen riittävästi resursseja. Maakuvatyö tukee myös kotimaisten matkailualan yritysten mahdollisuuksia.

Lausunnonantaja totesi, että **työntekijöiden jatkuvan oppimisen puitteiden on oltava kunnossa. Suomalaisen yrittäjyyden kehittämistä ei tue se, että työntekijöiden omaehtoista kouluttautumista**

vaikeutetaan opintoaikaista toimeentuloa heikentämällä. Parhaimmillaan osaamisen kehittäminen on työnantajan ja työntekijöiden dynaamista yhteispeliä. Lausunnon mukaan, kun hallitus riistää työntekijöiden pelimerkit, sysätään vastuu ennen kaikkea työnantajille. Jos tavoitteenamme on kasvuhakuinen ja laaja-alainen yritystoiminta, on hallituksen toimien johdosta jatkossa nimenomaan työnantajien panostettava entistä enemmän työntekijöiden osaamisen kehittämiseen. Riski on, että osaavan työvoiman saannin vaikeudet muodostuvat yhä pahemmaksi yritysten kasvun esteeksi, eikä näin tarvitsisi olla, jos näkisimme työntekijöiden osaamisen elimellisempänä osana yritysten kasvun edellytyksiä.

Muutamassa lausunnossa nostettiin esille, että **osaavan työvoiman saatavuus on keskeisessä roolissa kasvun aikaansaamisessa ja että hallituksen toimet, kuten esimerkiksi aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen leikkaukset eivät tue osaamisen vahvistamista, vaan pahentavat työvoimapulaa monilla aloilla.** Esimerkkinostona oli, että hallituksen päätös lakkauttaa aikuiskoulutustuki hankaloittaa työelämässä olevien opiskelua, osaamisen kehittämistä ja koulutustason nostoa, vaikeuttaa alanvaihtoa ja heikentää työssä jaksamista. Katsottiin, että tällaiset koulutukseen kohdistuvat leikkaukset eivät tue suomalaisia yrityksiä osaavan työvoiman rekrytoinnissa. Osaamisen lisääminen vaatii panostuksia, ei leikkauksia. Periaatepäätöksessä viitataan edellisellä hallituskaudella olleeseen parlamentaariseen jatkuvan oppimisen työryhmään, joka teki merkittävää työtä aikuisten osaamisen kehittämiseksi - kaikki eduskuntapuolueet sitoutuivat tähän työhön, mutta nyt tehdyt päätökset romuttavat linjauksia monilta osin.

Lausunnossa nostettiin esiin, että **periaatepäätös korostaa työelämää palvelevan koulutuksen roolia, lisä- ja täydennyskoulutuksen vahvistamista sekä jatkuvan oppimisen merkitystä työvoimapulan ratkaisemisessa.** Lausunnonantajan mukaan on ristiriitaista, että saman aikaisesti hallitus on voimallisesti ohjaamassa koulutuksen rahoitusta nuorisoihluokkien ja vailla tutkintoa olevien kouluttamiseen. Lausunnon mukaan myös ehdotettu ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmän henkilöstökoulutuksen osuuden lakkauttaminen on tämän periaatepäätöksen kanssa ristiriitainen - erityisesti, kun tämä rahoitus on toiminut pienten yritysten osaamisen kehittämisen kannusteena.

4.3 Kansainvälinen rekrytointi

Lausunnonantaja totesi, että **työvoiman saatavuus tulee olemaan kilpailukyvyyn ja kasvun este monelle yritykselle ja että asian ratkaiseminen vaatii järeitä toimenpiteitä.** Kansainvälisten osaajien houkuttelun lisäksi yhtä olennaista on, että osaajat perheineen tuntevat olonsa tervetulleeksi ja jäävät Suomeen ja että toiminnalle tulisi asettaa merkittävästi kunnianhimoisemmat määrälliset tavoitteet.

Lausunnon mukaan on tärkeää, että **periaatepäätös tunnistaa välttämättömyyden saada Suomeen kansainvälistä työvoimaa sekä kehittää Suomen veto- ja pitovoimaa.** Ehdotuksena oli, että periaatepäätöksen kansainvälisten rekrytointien osiota täydennettäisiin toimilla, jotka vahvistavat yritysten valmiuksia vastaanottaa kansainvälisiä osaajia, kuten ulkomailta rekrytoitua työvoimaa, Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita, harjoittelijoita ja työntekijöitä osaksi työyhteisöään. Muutamat lausunnonantajat nostivat esiin mukana muuttavien perheiden kotiutumisen edistämisen, jotta osaajat valitsevat Suomen uudeksi kotimaakseen. Myös toisaalla todettiin, että **Suomen yliopistoissa on koko ajan lisääntynyt ulkomaalaisten osuus, näiden koulutettujen osaajien pitäminen Suomessa on tärkeää.** Kansainvälisistä osaajista suurempi osa kuin kantasuomalaisista haluaisi alkaa startup- ja kasvuyrittäjäksi. Tämä potentiaali tulisi hyödyntää. Maailmassa on miljoonia startup -yrittäjiä, ja Suomi on houkutteleva *invest in* -kohdemaahan monelle kansainväliselle startup- ja kasvuyrittäjälle uutena etabloitumisen ja sijoittumisen kohteena.

Lausunnonantaja kuvasi, että **yritysten keskeisimmät haasteet kansainvälisiin rekrytointeihin ovat ensimmäisen kansainvälisen osaajan palkkaamisen ”henkinen kynnyksen” ja kansainväliseen rekrytointiin liittyvä ”lupabyrokratian pelote”.** Esityksenä oli, että kehitetään yrityksille yhden luokun neuvontapalveluja, nykyiset Work in Finland ja Talent Boost -hankkeet todettiin olevan päällekkäisiä, hajallaan ja yritysten vaikeasti löydettävissä. Lisäksi esitettiin edistettävän kansainvälisten rekrytointien lupaprosessien sujuvuutta ja ennakoitavuutta sekä nopeutettavan digitaalisen asiointin avulla maahan asettautumisen palveluja (kuten vero, digi- ja väestötietovirasto, poliisi ja pankki) sekä Suomeen muuttavien perheiden palvelupolkua.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **monimuotoisuus eli diversiteetti on merkittävä vahvuus ja kilpailuetu yrittäjyydessä.** Monimuotoiset tiimit tuovat mukanaan erilaisia näkökulmia, kokemuksia ja taitoja, jotka

voivat johtaa innovatiivisiin ratkaisuihin ja parempiin liiketoimintatuloksiin. Monenlaisuuden rajapinnassa syntyy uutta. Monimuotoisuuden hyödyntäminen vaatii tietoa ja taitoa moninaisuuden johtamisesta. Ehdotuksena oli, että yrityksille ja oppilaitoksille tarjotaan täsmäkoulutusta monimuotoisuuden johtamisesta ja hallinnasta. Tämä auttaa ymmärtämään moninaisuuden hyötyjä ja integroimaan erilaisista taustoista tulevat ihmiset yhteistyöhön.

Muutamassa lausunnossa esitettiin, että **ulkomaalaisten osajien tuloa Suomeen on nopeutettava entisestään ja että yrittäjän oleskelulupien myöntämistä tulisi helpottaa**. Esityksenä oli, että viranomaisasiointia on nopeutettava ja helpotettava esimerkiksi tunnistautumisen ja työluvan saamisen osalta. Myös englannin kieli esitettiin otettavan PRH:ssa kolmanneksi asiointi- ja dokumentaatiokieleksi. Oleskelulupien osalta lausunnossa todettiin, että hakijalta vaaditaan jo ennakoitavasti innovatiivinen liiketoimintasuunnitelma, mahdollisesti vuokra- ja asiakassopimuksia ja että käsittelyajat vaihtelevat 9–15 kuukauden välillä. Nostona oli, että **yrittäjyyden edistämiseksi jokaiseen oleskelulupaun tulisi automaattisesti sisällyttää työnteko- ja elinkeinonharjoittamisoikeus**, näin henkilön ei tarvitsisi hakea uutta oleskelulupaa elämäntilanteen muuttuessa. Lisäksi esitettiin, että maahanmuuttajataustaisten yrittäjien tukemiseksi on lisättävä monikielistä ja selkosuomenkielistä omistajanvaihdoksiin liittyvää ohjausta ja materiaalia sekä helpotettava pankkiasiointia ja yritystilin avaamista.

Lausunnonantaja katsoi, että **kansainvälistä rekrytointia tukevien julkisten palvelujen toimivuutta sujuvoitettaisiin, myös saatavuuden ja saavutettavuuden osalta**. Esimerkkinä nostettiin esiin, että kausityöluvan rekisteröinti ja sen jatkoluvan saaminen edellyttävät työntekijän fyysistä käyntiä myös maahanmuuttovirastossa, jolla on toimipisteitä harvassa. Yksittäisellä yrityksellä saattaa olla yli sata kausityöntekijää, joita tulee kuljettaa satojen kilometrien päähän rekisteröitymään ja tunnistautumaan kasvokkain tiettyinä rajoitettuina maahanmuuttoviraston, digi- ja väestötietoviraston tai veroviraston aukioloaikoina. Nostona oli myös, että verotoimiston toimipisteet voivat olla monen sadan kilometrin päässä yrityksestä ja niiden aukioloajat rajoitetut. Ehdotuksena oli selvitetävän, voisiko tunnistamista ja rekisteröitymisprosesseja digitalisoida ja edistää yhteiskäyttöistä tunnistautumista, koska nämä samat kausityöntekijät on tunnistettu jo maahan tullessa ja/tai lähtömaalähetystössä.

Lausunnonantaja toi esille, että **työnantajayrityksen pitää myös syöttää työnantajatietoja jokaisen oleskelulupa-asiakkaan osalta erikseen viranomaispalveluun**. Lausunnon mukaan tämä voi tarkoittaa satojen asiakkaiden tietojen erikseen täyttämistä. Ehdotuksena oli prosessin kehittäminen siten, että työnantajan perustiedot olisivat siirtyviä ja automatisoituja kaikkiin ko. yrityksen työntekijöiden työluvapahakemuksiin.

Myös pankkitilien saatavuudessa ulkomaalaisille työntekijöille on ollut ongelmia, jotka ovat estäneet käytännössä palkan maksun kausityöntekijälle. Pankkitilin avaaminen edellyttää todistusten ja asiakirjojen esittämistä kasvokkaisessa tapaamisessa, tähän esityksenä sujuvoittaa prosessia esimerkiksi ulkomaalaisten yhteiskäyttöisen tunnistautumispalvelun avulla. Lisäksi esityksenä oli, että pankkitilien avaamista nopeutetaan erityisesti muille kuin Suomen kansalaisille.

Lausunnon mukaan **lupaprosessien yhteydessä on tärkeää huolehtia valvonnasta erityisesti työperäisen hyväksikäytön varalta**. Kansainvälisen rekrytoinnin osalta on huomattava sen kääntöpuoli, jota on havaittavissa esimerkiksi rakennusalalla. Alalla on tyypillisesti useita alihankintaketjuja, jotka voivat edistää harmaata taloutta. Harmaan talouden eri ilmiöiden myötä ulkomailta palkatut työntekijät voivat joutua alisteiseen asemaan ja altistua hyväksikäytölle. Toisena oli nosto pakkoyrittäjyydestä ja että Suomesta löytyy esimerkkejä ulkomaisten työntekijöiden asettamisesta pakkoyrittäjyyteen ilman, että yrittäjyydestä on kerrottu heille ennen Suomeen tuloa. Lausunnon mukaan samalla työnantajat alihankintaketjuissa pyrkivät välttämään työnantajavelvoitteita. Kun urakointiketjut ovat pitkiä, vaarantuu myös prosessien läpinäkyvyys. Lainsäädännöllä ja viranomaistoimin sekä yhteistyössä ammattiliittojen kanssa tulee varmistaa, että suomalaiset työmarkkinat ovat kaikille turvalliset ja työperäistä hyväksikäyttöä torjutaan tehokkaasti.

Lausunnonantaja nosti esiin **harmaan talouden heikentävän työntekijöiden asemaa, vääristää kilpailua ja yritysten asiakkaiden oikeusturvaa sekä heikentää valtion verotuloja**. Samaan aikaan, kun tunnustetaan työperäisen maahanmuuton merkitys, hallitus on laatimassa lainsäädäntöä, jonka on vaikea nähdä kasvattavan Suomen vetovoimaa ulkomaalaisten osajien silmissä. Nostona oli, että esitys kolmen kuukauden työttömyysääntö työperäisille oleskeluluvulle voi todennäköisesti toimia esteenä hakeutua suomalaisille työmarkkinoille. Myös pitkät rekrytointiprosessit ja epätyypilliset työsuhteet voivat tulla

lausunnon mukaan esteeksi kolmen kuukauden määräajassa työllistymiseen. Lausunnossa esitettiin työläinsäädännön noudattamisen edistämiseen yrittäjille suunnattua koulutusta työelämän pelisäännöistä, esimerkiksi yhteistyössä Uusyrittäjäkeskusten ja ammattiliittojen toteuttamana.

4.4 Työmarkkinauudistukset

Lausunnonantaja toi esille, että **kilpailukyvyyn, tuottavuuden ja työllisyyden ja sitä kautta hyvinvointivaltion turvaaminen on työnantajien ja työntekijöiden yhteinen tavoite, mutta sitä ei saavuteta nykyisten rakenteiden purkamisella, joka ei edistä luottamusta, eikä kasvua - vaan johtaa pikemminkin päinvastaiseen suuntaan.** Lausunnon mukaan yksityisillä palvelualoilla työehtosopimusten takaamalla työsuhteen vähimmäisehdoilla on korostunut merkitys työntekijöiden toimeentulolle, hyvinvoinnille ja vaikutusmahdollisuuksille. Alat ovat kilpailtuja ja työvoimavaltaisia, työntekijät muita aloja tyypillisemmin nuoria, naisia ja maahanmuuttajia. Vähimmäisehdot ovat välttämättömiä myös yritysten tuottavuuden ja reilun kilpailun kannalta. EU-tasolla tunnustetaan kollektiivisopimisen hyödyt. Vähimmäispalkkadirektiivin mukaan jäsenvaltioiden tulee edistää työehtosopimusneuvotteluja sekä pyrkiä lisäämään työehtosopimusten kattavuutta.

Eräs lausunnonantaja totesi, että työsuhteen heikomman osapuolen eli työntekijän suojaamiseksi luotua työläinsäädäntöä muokattaessa on yleensä pyritty varmistamaan, että muutokset ovat tasapainoisia sekä työntekijän että työnantajan näkökulmasta, ja että hallituksen tasapainottavat elementit työntekijän näkökulmasta ovat kuitenkin jääneet ainakin hallitusohjelmasta puuttumaan. Toisen lausunnon mukaan on keskitytty heikentämään työntekijöiden turvaa ja neuvotteluasemaa. Lisäksi lausunnonantaja arvioi, että hallituksen politiikka todennäköisesti entisestään lisää ja pahentaa edellä lueteltuja väärinkäytöksiä.

Lausunnossa todettiin, että **työmarkkinoihin ja osaavan työvoiman saatavuuteen liittyy myös maahanmuutto, jonka tarvetta yrittäjyyden periaatepäätöksessä kuvataan. Lausunnonantaja piti tavoitetta hyvänä, kun työmarkkinajärjestelmästä ja työmarkkinoiden koheesiosta pidetään huolta ja työmarkkinarikoksiin puututtaisiin riittävällä kunnianhimmolla.** Tavoitteen suhteen lausunnossa huomautetaan, että hallituksen toiminta on toistaiseksi ollut enemmän päinvastaista. Hallituksen maahanmuuttopolitiikan nettovaikutus voi olla negatiivinen, eikä työsuojelun resursseihin tai työmarkkinarikkaisuutta koskevaan lainsäädäntöön ole suunnitteilla juuri muutoksia. Lausunnonantaja totesi, että myös hallituksen rasismien vastainen työ vaikuttaa epäonnistuneelta ja lähinnä kosmeettiselta.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota **työmarkkinauudistuksissa siihen, että periaatepäätöksessä ehdotettujen toimenpiteiden hyötyjen tulee olla niistä julkiseen talouteen koituvia kustannuksia suuremmat.**

Lausunnon mukaan periaatepäätöksessä viitataan työmarkkinauudistusten tarpeellisuuteen, mitä perustellaan ”kilpailukyvyyn, tuottavuuden ja työllisyyden edistämisestä ja sitä kautta hyvinvointivaltion toimintaedellytysten turvaamisesta”. Edelleen lausunnon mukaan hallituksen uudistuksille ei kuitenkaan ole kyetty arvioimaan tällaisia vaikutuksia viranomaisten toimesta. Vaikutukset voivat olla jopa päinvastaisia. Ylipäätään toimivien työmarkkinoiden pakotetut muutokset ovat huomattava instituutionaalinen riski, koska työmarkkinoiden toiminta voi häiriintyä merkittävästi.

Lausunnonantaja totesi, että **työmarkkinoiden dynaamisuuden lisäämisessä toimenpiteiden pitäisi olla täysin vastakkaisia kuin mitä hallitus on tehnyt.** Lausunnon mukaan hallitus on ryhtynyt lainsäädäntöteitse murentamaan sopimiseen perustuneen järjestelmän perusteita, mikä johtaa nimenomaisesti jäykkään lopputulokseen. Alakohtaiset työehtosopimukset huomioivat kunkin alan erityispiirteet paljon paremmin kuin hallituksen toimintatapa, jossa lakiin kirjataan yhteisiä säännöksiä työmarkkinoiden muuttamiseksi. Lisäksi toimet ovat lisänneet vastakkainasettelua ja tulehtuneisuutta, jolloin työmarkkinaosapuolien on entistä vaikeampi löytää ”joustavuutta ja turvaa” kriisitilanteisiin ja yllättäviin sokkeihin jatkossa.

Lausunnonantaja toi esille, että yksi merkittävimmistä kohtaanto-ongelmista suomalaisilla työmarkkinoilla on pula kokoaikatyöstä, periaatepäätöksessä tulisi peräänkuuluttaa laadukkaita kokoaikaisia työsuhteita, joilla voidaan taata työntekijöille mahdollisuus riittävään toimeentuloon ja hyvinvointiin. Esille tulisi nostaa myös kunnolliset ja yhtäläiset työsuhteen vähimmäisehdot kestävän yritystoiminnan, tuottavuuden kehittämisen ja reilun kilpailun edellytyksinä.

4.5 Aluehallintouudistus

Lausunnon mukaan tulevien **aluehallinto- ja TE-uudistusten näkökulmasta on yritysten kehittymisen, kasvun ja kansainvälistymisen tukemisen työkalut ja alueellinen yhteistyö tärkeää**, tässä erityisesti tulevien työllisyysalueiden, paikallisten elinkeinotoimijoiden, kehitysyritysten sekä ELY-keskusten (jatkossa elinvoimakeskukset) yhteistyö on oltava saumatonta ja tiivistä. Yritykset tarvitsevat asiantuntijapalveluita sekä monipuolisia rahoitus-, tuki- ja avustuspalveluita kehittämisen edistämiseksi. Lausunnossa todettiin, että paikallistasolla elinkeinotoimijat ja kehitysyritykset toimivat tärkeinä yrityksien sparraavana tahona, ja näiden toimijoiden resurssit ja osaaminen ovat huolenaiheina muutosten ja monialaisten tehtävien myllerryksessä.

Lausunnon mukaan **julkisten yrityspalveluiden kehittämisessä on syytä huomioida erityisesti yrityslähtöiset tarpeet ja toimivien yrityspalveluverkostojen rakentaminen**. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että periaatepäätöksen mukaisiin tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että niukat resurssit käytetään järkevästi ja hyödynnetään sektorit ylittäviä verkostoja. **Julkisten yrityspalveluiden järjestäminen edellyttää erityisesti valtion ja kuntien välistä yhteistyötä**. Nostona oli myös, että toimivat digiratkaisut yhteistyön ylläpitämiseen ja tiedonvälittämiseen julkisten toimijoiden välillä on suotavaa. Lisäksi muutamassa lausunnossa esitettiin, että IPR:ään liittyvät neuvontapalvelut siirrettäisiin uusien elinvoimakeskusten yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi. Nostona oli myös, että jatkossa IPR:ään liittyvien neuvontapalveluiden tekemiseen tulee olemaan entistä suurempi tarve ja, että IPR:ään liittyviä koulutuksia voitaisiin hankkia yrityksille jatkossa ELY-keskusten kautta. Esitettiin kiinnitettävän huomiota siihen, että **yrityksille on tarjolla myös jatkossa sijaintialueesta riippumattomia ja helposti saavutettavissa olevia valtakunnallisia palveluita**.

Lausunnossa tuotiin esille, että **aluehallintouudistuksen ja tulevien elinvoimakeskusten perustamisen suunnittelussa ja yrityksille suunnattujen palvelujärjestelmien kehittämisessä on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, että myös KEHA-keskuksessa tuotetaan jatkossa valtakunnallisia yritysneuvontapalveluita ja huomioida nämä yrityspalveluekosysteemin kehittämisessä**. Erityistä huomiota tulee kiinnittää palveluiden asiakaslähtöisyyteen, vaikuttavuuteen ja tuloksellisuuteen.

Lausunnon mukaan **uudet elinvoima- ja työllisyyspalvelut voidaan aidosti luoda laajemmin yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöllä**. Monet yksityiset työnvälitykseen erikoistuneet yritykset tuovat aivan uutta osaamista työnantajapalveluihin. Valtion aluehallinnon uudistus voi yritysten näkökulmasta olla sekä mahdollisuus että uhka. **Tärkeäksi kysymykseksi muodostuu, pystyvätkö uudet elinvoimakeskukset elinkeinopolitiikassa täydentävään työnjakoon uusien elinvoimakuntien ja työllisyysalueiden kanssa vai keskitytäänkö julkisen sektorin keskinäiseen valtataisteluun**.

Lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että **kun muodostetaan uusia työllisyysalueita ja kootaan yhteen työllisyysalueiden sisällä olevia yrityspalveluita, maakunnalliset ja valtakunnalliset yrityksille suunnatut asiantuntija- ja rahoituspalvelut ovat riskinä jäädä ulkopuolelle**. Toisessa lausunnossa todettiin, että eri työllisyysalueilla ja kunnilla on erilaiset resurssit ja painopistealueet toteuttaa palveluita ja tämä voi luoda eriarvoisen toimintaympäristön yrityksille ja aloittaville yrittäjille, jolloin periaatepäätöksessä mainittu yritysten tasapuolisten toimintaedellytysten ja palveluiden saatavuus ei välttämättä toteudu.

Lausunnonantaja tuo esille **huolen tulevien elinvoimakeskusten resursseista tarjota asiantuntevia palveluita alueellaan yritysten kehittämisen ja alueellisen elinvoiman edistämiseksi**. Lausunnon mukaan ELY-keskukset alueellisina toimijoina ja monipuolisina elinvoimapaketteja tarjoavana tahona on tärkeää pitää mukana uusissa konsortioissa. Jotta laadukkaita yrityspalveluita on alueilla tarjolla, on ELY-keskus tärkeä linkki monin tavoin. Lisäksi ELY-keskukset alueellisina valtion toimijoina ovat looginen veturi alueiden elinvoimaekosysteemeille. Myös toimivat digiratkaisut yhteistyön ylläpitämiseen ja tiedonvälittämiseen julkisten toimijoiden välillä olisivat suotavia.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, että **periaatepäätöksen luonnoksessa ei ole huomioitu yritysten varautumista ja jatkuvuudenhallintaa, mikä näinä aikoina olisi erittäin tärkeää koko yhteiskunnalle**. Ehdotuksena oli, että alueellisina toimijoina ELY-keskukset voisivat tässä tukea yrityksien aktiivisuudella ja kouluttamalla.

Lausunnonantaja esitti joitakin täsmennyksiä periaatepäätöksen aluehallintoa uudistusta koskevaan osioon ja lisäystä seuraavasti: *Lupa- ja valvontavirasto vastaa lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus-, lupa-, rekisteröinti- ja valvontatehtävistä. Tavoitteena on parantaa ja yhdenmukaistaa lupa- ja valvontakäytäntöä sekä tarjota sujuvaa palvelua asiakkaille ja yrityksille alueesta riippumatta. Valtakunnallinen toiminta-alue takaa yhdenmukaiset toimintatavat sekä resurssien kohdentamisen varmistamaan muun muassa lupaprosessien tehokkaan läpiviennin.*

4.6 Työvoimapalvelut

Lausunnossa todettiin, että **TE24-uudistuksen myötä työvoima- ja yrityspalveluihin liittyviä tehtäviä siirtyy kuntien järjestämisvastuulle ja että tämä luo edellytyksiä uudenlaisten alueellisten yrityspalveluekosysteemien rakentamiseen työllisyyden edistämiseen sekä elinkeinojen kehitystyöhön.** Eri työllisyysalueilla ja kunnilla on kuitenkin erilaiset resurssit ja painopistealueet toteuttaa palveluita ja tämä voi luoda eriarvoisen toimintaympäristön yrityksille ja aloittaville yrittäjille, jolloin periaatepäätöksessä mainittu yritysten tasapuolisten toimintaedellytysten ja palveluiden saatavuus ei välttämättä toteudu. Siksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että yrityksille on tarjolla myös jatkossa sijaintialueesta riippumattomia ja helposti saavutettavissa olevia valtakunnallisia palveluita.

Lausunnonantaja katsoi, että **yritysten, kaupunkien ja koko Suomen talouden kasvu riippuu siitä, kuinka tehokkaasti Suomeen saadaan tuottavuutta parantavaa työvoimaa ja kuinka paljon yritykset kasvavat ja työllistävät.** Lausunnon mukaan päivitetystä yrittäjyyden periaatepäätöksessä on kiinnitetty huomiota pääosin oikeisiin asioihin, kuten yrittäjyyskasvatukseen linjauksiin ja TE 2024 -uudistuksen tuomiin mahdollisuuksiin. **Samalla on tärkeää huomioida erityisesti TE 2024 -uudistuksen yhteydessä, että uusien palvelurakenteiden rakentaminen vie aikaa ja että on varmistettava, ettei uudistus heikentäisi kuntien rahoitusasemaa, eikä lisäisi kuntatalouden riskejä.** Lausunnon mukaan kuntiin siirtyvä valtionosuusrahoitus TE-palveluille ei kata aiempia työvoimapalvelujen kustannuksia. Riittävä resursointi on tärkeää sekä yrityspalvelujen että työvoimapalvelujen toiminnalle.

Lausunnon mukaan periaatepäätöksessä on **TE-palveluiden osalta tarpeen huomauttaa, että uudistuksen myönteisistä vaikutuksista ei ole takuita ja siihen sisältyy riskejä, muun muassa tarjottavien palveluiden laadun näkökulmasta henkilöstöasiakkaille ja yrityksille, toiminnan tehokkuuden kannalta ja myös työvoiman liikkuvuuden edistämisen osalta.** Esityksenä oli myös periaatepäätökseen maininta, että synergioista saatavia tehostamishyötyjä, kykyä tuottaa aidosti yrittäjyyttä tukevia palveluita sekä tukea myös tarkoituksenmukaista työvoiman alueellista liikkuvuutta on seurattava sekä tarvittaessa rakenteita on edelleen kehitettävä laadun varmistamiseksi.

Eräissä lausunnossa tuotiin esille, että **periaatepäätös ei tunnista riittävällä tasolla kuntia yhteistyökumppaneina yritystoiminnan edistämisessä.** Nostoina olivat kuntien ja kuntaomisteisten kehittämissyhtiöiden yritysneuvojat ja yrityskehittäjät sekä alkavien yritysten neuvonta Uusyrityskeskuksissa, kuten myös kaupunkien ja korkeakoulujen yhteistyön kautta syntyneet teknologiakeskukset, tiedepuistot ja yrityshautomot. Lisäksi oli nostona, että kuntaverkostoissa tapahtuvaa yhteistyötä tehdään myös kohdennettaessa ammatillista koulutusta alueen yritysten työvoima- ja osaamistarpeisiin sekä tuettaessa yrityksiä kansainvälistymisessä ja kansainvälisessä rekrytoinnissa yhdessä valtion Work in Finland –toimintojen kanssa. Lausunnon mukaan kuntaekosysteemit ovat tärkeinä yhteistyöalustoina, joissa yritykset, tutkimuslaitokset ja muut toimijat voivat yhdessä kehittää uusia ratkaisuja. Näiden rakenteiden tunnistaminen, hyödyntäminen ja vahvistaminen tarjoavat kustannustehokkaan yhteistyöalustan yritystoiminnan edistämiseksi.

Lausunnon mukaan **TE-palvelut- ja aluehallintouudistuksessa on tärkeää huomioida yrityspalvelut ja niiden toteuttaminen, muutokset mahdollistavat yrityspalveluiden kehittämisen, mutta tuovat myös haasteita toteuttamiseen.** Julkisten yrityspalveluiden kehittämisessä oli nostona huomioitavaksi yritys lähtöiset tarpeet ja toimivien yrityspalveluverkostojen rakentaminen. Lausunnonantajan mukaan, jotta periaatepäätöksen mukaisiin tavoitteisiin voidaan päästä, tulee niukat resurssit käyttää järkevästi ja hyödyntää sektorit ylittäviä verkostoja. Julkisten yrityspalveluiden järjestäminen edellyttää erityisesti valtion ja kuntien välistä yhteistyötä. Esitettiin periaatepäätöksessä huomioitavan, että ELY-keskuksilla (tulevilla elinvoimakeskuksilla) on tärkeä rooli työllisyysalueiden kumppanina alueellisen toimijoiden välisen yhteistyön kehittämisessä, sujuvien palvelupolkujen ylläpitämisessä, osaavan työvoiman varmistamisessa ja elinkeinoelämän kehityksen ennakoinnissa.

Uudistuvien TE-palvelujen todettiin luovan edellytyksiä alueellisiin ratkaisuihin työvoiman saatavuuden parantamiseksi. Samalla on tärkeää huolehtia, että ammatillista ja alueellista työvoiman liikkuvuutta tuetaan riittävästi. Lausunnonantaja katsoi, että Suomen kokoisessa maassa työvoiman saatavuuden edistämiseksi pitää jatkossa tukea nykyistä enemmän työvoiman liikkuvuutta alueiden välillä.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, että **työvoimahallinnon uudistus osuu samaan ajankohtaan voimakkaan työn murroksen kanssa.** Työn sisältö on nykyisin muuttunut niin paljon, että perinteiset työmarkkina-alueet ovat menettäneet osan merkityksestään. Työn uudet muodot edellyttävät tulevilta työvoimaviranomaisilta kykyä uuteen yhteistoimintaan eri alueiden ja julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Ne merkitsevät tietojohtamisen modernien toimintatapojen käyttöönottoa. TE2024-uudistus on historiallinen tilaisuus luoda uudenlaiset TE-palvelut, jotka vastaavat paremmin työmarkkinoiden ja yritysten tarpeisiin. Lausunnossa katsottiin **erittäin tärkeäksi, että työttömyyden hoidosta siirrytään työllisyyden edistämiseen.**

Lausunnonantaja toi esille, että **Työn ja talouden tutkimus Laboren mukaan työvoiman saatavuusharkinnasta luopuminen on heikentänyt Suomessa syntyneiden, erityisesti matalapalkkaisten ammattien ja palvelualoilla työskentelevien sekä ikääntyneiden työntekijöiden asemaa.** Lausunnossa katsottiin, että ulkomaisen työvoiman käyttöön pitää kiinnittää huomiota ja myös jatkossa säilyttää työvoiman saatavuusharkinta, josta poikkeamiseen tulee olla alueilla vankat ja läpinäkyvät perusteet.

5 TOIMIVAT MARKKINAT

5.1 Toimivat markkinat ja kilpailullisuus

Lausunnon mukaan pk-yritysten aseman turvaamiseksi Suomen on tärkeä edistää reilua valtiontukipolitiikkaa EU:ssa. **Keskeisenä osana sisämarkkinoiden toimivuuden palautusta pitää olla valtiontukipolitiikan väliaikaisiksi tarkoitetuista kriisituista luopuminen ja palaaminen aiempaan normaaliin valtiontukipolitiikkaan.** On hyvä realistisesti todeta, että EU:n sisämarkkinat eivät tosiasiallisesti toimi - ei ole todellisuudessa yhtä sisämarkkinaa, vaan jokaisessa jäsenmaassa on oma sisämarkkinansa ja omat pelisääntönsä. Tämä on yksi selitys sille, miksi Eurooppa ei menesty globaalissa kilpailussa.

Todettiin, että **Euroopan tasolla yritystukien yhdenvertaisuus valtiontukisäännöissä on ratkaisevan tärkeää kilpailuvääristymien ehkäisemiseksi.**

Lausunnonantaja katsoi, että **periaatepäätöksessä tulee linjata tasapuolisten kilpailuolosuhteiden ja -edellytysten varmistaminen.** Se edellyttää kilpailuneutraliteetin huomioon ottamista myös kansallisen tason sääntelyssä. Tasapuolisten toimintaedellytysten turvaamiseen kuuluu muun muassa kilpailulain mukaisen kilpailuneutraliteetin varmistaminen eli tasapuolisen kilpailun turvaaminen julkisen ja yksityisen sektorin markkinoilla tapahtuvan toiminnan välillä. Julkisen sektorin perusteettomat kilpailuedut voivat vaikuttaa kilpailevien yritysten toimintaan haitallisesti. Sen vuoksi kilpailuneutraliteetista huolehtiminen on tärkeää etenkin pk-yritysten kannalta.

Lausunnonantajan mukaan **erityisesti erikoiskauppa kohtaa kovaa kansainvälistä kilpailua verkkokaupan ja verkkoalustojen kautta, ja siksi kotimaisen kaupan kilpailukyvyistä on tärkeä pitää huolta.** Valitettavasti sisämarkkinoilla toimivat ja EU:n ulkopuoliset verkkokaupat eivät toimi samoilla pelisäännöillä. Monet kolmansista maista käsin toimivat verkkokaupat ja -alustat eivät noudata kuluttajansuojasääntelyä ja ne eivät osallistu pakkausten kierrätyskustannuksiin. Myös tuotteiden tuote-turvallisuudessa on ollut puutteita, joihin myös eurooppalaiset kuluttajajärjestöt ovat kiinnittäneet huomiota. Lisäksi tällä hetkellä EU:n ulkopuoliset verkkokaupat saavat kilpailuetua 150 euron tullivapausrajasta. Nostona oli periaatepäätökseen myös tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaaminen.

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota siihen, **ettei yrittäjyyden periaatepäätöksessä toimivien markkinoiden yhteydessä huomioida kilpailun sääntelyä, erityisesti KKV:n roolia.** Lausunnon mukaan kilpailun sääntelyn avulla turvataan, että kilpailu markkinoilla olisi mahdollisimman reilua. Lausunnonantajan mukaan jo nykyisin KKV on todennut useasti, ettei heillä ole riittäviä edellytyksiä puuttua

kilpailuvalvontaan ja epäterveeseen markkinoiden keskittymiseen, tällöin suuret yritykset voivat sulkea ulkopuolelle pieniä toimijoita ja nostaa katteitaan. Lausunnon mukaan tällaiset tilanteet eivät ole yhteiskunnan etu, vaan yrityksen.

Lausunnon mukaan periaatepäätöksessä korostetaan, että yrittäjyyden toimintaympäristön on oltava ennustettavaa, vakaata ja kasvuun kannustavaa. Tämä on viesti, mikä useasti niin yrittäjiltä kuin isompien yritysten johdolta lausunnonantaja kertoo kuulevansa. Lausunnon mukaan valitettavasti poliittiset päätökset nykyisenkin hallituksen osalta eivät ole olleet ennustettavia. Esimerkiksi kevään kehysriihessä päätetty ja jo tälle vuodelle toimeenpantava yleisen arvonlisäveron nosto heikentää kuluttajien ostovoimaa ja osuu valitettavan kipeästi myös useisiin palvelualoihin. Tämän lisäksi useita palvelualoja tulee kurittamaan jo hallitusohjelmassa linjattu alennettujen 10 prosentin arvonlisäkannan nosto 14 prosenttiin.

Esitettiin myös, että **julkisten toimijoiden tulisi luopua liiketoiminnoistaan, joissa on tai joihin olisi syntymässä kilpailua ja yritysten tarjontaa.** Lausunnon mukaan näin yritysten elinvoimaa vahvistetaan, mikä luo työpaikkoja ja veroeuroja alueille. Nostona oli myös, että julkisen sektorin ostojen on oltava avoimempia. Niiden avoin julkaiseminen parantaa valvontaa ja tiedolla johtamista sekä mahdollistaa kustannussäästöjen hakemisen ja tietojen paremman vertailtavuuden.

Lisäksi oli nostona, että kaupunkien palveluliiketoiminnan näkökulmasta pidettiin tärkeänä selvittää, rajoittaako nykyinen pyhätyötä koskeva lainsäädäntö liikaa yrittäjyyden ja työllisyyden kasvua.

5.2 Yritysten hallinnollisen taakan keventäminen

Lausunnon mukaan **sääntelyn tulee olla mahdollisimman tehokasta ja tarkoituksenmukaista, jotta mahdollisimman pienellä sääntelyllä saavutettaisiin haluttu lopputulos ja mahdolliset markkinavääristymät saadaan minimoitua. Sääntelyä ei tulisi kuitenkaan kategorisesti vieroksua tai karsia, vaan sen hyödyt ja haitat tulisi punnita pragmaattisesti.** Huomiona tuotiin esille, että osaltaan sääntely esimerkiksi turvaa reilua kilpailua ennustettavaa toimintaympäristöä ja että esimerkiksi EU-tason sääntely voi edistää yhtenäistä kansainvälistä sääntelyä ja parantaa pienempien yritysten vientimahdollisuuksia. Nostona oli, että on keskeistä varmistaa Suomen erityispiirteiden huomioiminen EU-päätöksenteossa. Lisäksi oli huomiona, että yksi yhdestä periaate ei sovellu EU-lainsäädäntöön, joskin komissio soveltaa työssään vastaavaa periaatetta.

Lausunnon tuotiin esille, että esimerkiksi hallinnollisesta taakasta puhuttaessa on helppo viitata ”tarpeettomaan byrokraatiin” ja ”tarpeettomiin kustannuksiin”, mutta käytännössä tällaisia matalalla roikkuvia hedelmiä löytyy harvoin. **Useimmiten sääntelylle ja kunnallisille palveluille on selkeä peruste, joten sääntelyn karsimiseen liittyy ’trade off’.** Olennaista on verrata sääntelyn purkamisen etuja ja haittoja, laadukkaiden vaikutusarvioiden tekeminen on tärkeää.

Joissakin lausunnoissa tuotiin esille, että **säädösympäristö on yhä monimutkaistumassa, esimerkkeinä EU:n kasvava digitalisaatioon ja dataan liittyvän sääntelyn lisääntyminen, myös EU:n ympäristö- ja vastuullisuussääntely on tuonut ja tuomassa lisää raportointivaateita ja hallinnollista taakkaa yrityksille.** Erityisesti yksin- ja mikroyritysten sekä pk-yritysten kannalta hallinnollinen taakka voi olla kohtuuton tai ylitsepääsemätön, etenkin jos isompien yritysten annetaan vyöryttää niihin kohdistuvia vastuullisuus- ja kestävyysraportoinnin vaatimuksia alaspäin alihankintaketjussa omia vastuita keventääkseen. Nostona oli, että tämä on asia, jota tulee pitää silmällä ja tarvittaessa rajoittaa viranomaistoiminnalla.

Haasteeksi kuvattiin lausunnon se, **ettei eri toimien ja toimijoiden välillä ole riittävästi koordinaatiota, esimerkkinä vastuullisuuslainsäädäntö.** Ehdotukseksi nostettiin, että määritellään yhdessä, mitä vastuullisuusdataa kerätään ja raportoidaan, jottei tehdä päällekkäistä työtä. Lähtökohtana tulisi olla ”raportoi vain kerran”-periaatteen noudattaminen. Tuotiin esille, että digitalisaation hyödyntäminen yrityspalveluissa voi merkittävästi keventää yritysten hallinnollista taakkaa, ja että kaikkien yritysmuotojen osalta tulisi varmistaa yhdenvertainen sähköisten palveluiden laaja saatavuus ja helppokäyttöisyys. Esimerkinostona PRH:n sähköiset palvelut yrityksen koko elinkaaren ajalta tulee olla kaikkien yritysmuotojen saatavilla. Esityksenä oli, että yksikään järjestelmä, rekisteri tai tietokanta ei saa olla hallinnolliselta taakaltaan sellainen, että se estää tai merkittävästi hidastaa asianmukaista elinkeinonharjoittamista.

Lausunnossa nostettiin esimerkkinä esille, että palvelualojen yrityksillä henkilötietojen käyttö on usein keskeinen osa liiketoimintaa ja monilla yrityksillä on vaikeuksia tulkita ja soveltaa esimerkiksi jo usean vuoden käytössä ollut tietosuoja-asetusta. Ehdotuksena oli myös, että selvitetään erilaisia keinoja sekä raportointivelvoitteiden keventämiseksi, että yrityksille tarjottavan keskitetyn viranomaisraportointiväylän toteutukseen. Ehdotettiin myös, että arvioinnissa tulisi ottaa huomioon muun muassa erilaiset tekniset toteutustavat, niiden kustannukset ja säästöpotentiaali yksityisellä ja julkisella sektorilla.

Lausunnossa tuotiin esille, että **matkailu- ja ravintola-alan yritysten toimintaan kohdistuu paljon sääntelyä, joka lisää yritysten hallinnollista taakkaa.** Lisäksi koko ajan kasvava EU:sta tuleva sääntely lisää sitä merkittävästi, esimerkkeinä EU:n kestävyysraportointidirektiivi (CSRD) ja voimaan tuleva EU:n yritys vastuudirektiivi (CSDDD) edellyttävät muun jo olemassa olevan viranomaisraportoinnin lisäksi mittavaa lisäraportointia yrityksissä. Vaikka raportointivelvollisuudet koskevat alkuvaiheessa vain suuria yrityksiä, tulevat niiden vaikutukset ulottumaan myös pienempiin pk-yrityksiin toimitus- ja arvoketjujen kautta. Etenkin pienillä yrityksillä on vaikeuksia saada oman toimitus- ja arvoketjunsä kautta sääntelyn edellyttämään raportointiin riittävästi tietoja.

Lausunnonantaja katsoi, että **yritysjäyden periaatepäätöksessä yritysten hallinnollisen taakan keventämiselle tulee asettaa kunnianhimoisempi tavoite, eikä yritysjäyden edistämisen näkökulmasta riitä, että sääntely ei nykyisestään kasva.** Lausunnonantaja katsoi, että sääntelyä tulee vähentää ja tarpeettomia normeja tulee purkaa, mihin jo hallitusohjelmakin kannustaa, ja pitää välttämättömänä, että yritysjäyden periaatepäätöksessä huomioidaan ja asetetaan tavoitteeksi selkeämmin sääntelyn keventäminen. Periaatepäätökseen esitettiin lisättävän maininta siitä, että EU-sääntelyn päälle muodostunutta kansallista ns. Suomilisiä on arvioitava kaikilla hallinnonaloilla ja purettava tavoitteellisesti.

Lausunnossa todettiin, että **tulisi kiinnittää huomiota jo olemassa oleviin lupa- ja rekisteröintimenettelyihin, joita sähköistämällä ja automatisoimalla voidaan käytännössä merkittävästi helpottaa yritysten hallinnollista taakkaa.** Lausunnon mukaan se edellyttää, että vastuuviranomaisilla on riittävät resurssit tarvittavien tietojärjestelmämuutosten toteuttamiseen. Esityksenä on myös, että periaatepäätöksessä tulisi hallinnollisen taakan yhteydessä huomioida siirtyminen reaaliaikatalouteen, jossa yritysten liiketoimintatieto siirtyisi digitaalisessa ja rakenteisessa muodossa yritysten ja viranomaisten välillä reaaliaikaisesti ja turvallisesti vähentäen yrityksille raportointivelvoitteista aiheutuvaa hallinnollista taakkaa. Lisäksi tiedot liikkuisivat yritysten välillä rakenteisessa muodossa vähentäen yritysten liiketoimintakustannuksia. Lisäksi esityksenä oli, että määräaikaisen reaaliaikataloushankkeen jatko PRH:n pysyvänä tehtävänä tulee varmistaa.

Lausunnonantajan mukaan **Suomi ei tällä hetkellä kykene täyttämään lainsäädännöllisiä velvoitteita yrityksille ja yhteisöille sähköisten palveluiden tarjoamisen suhteen.** Lausunnossa todettiin, että valtiovarainministeriön arvioinnin mukaan jopa 62 prosenttia valtionhallinnon ja 46 prosenttia kuntahallinnon eri asiointipalveluista ei täytä nykylainsäädännön vaatimuksia. Ehdotuksena oli, että työ- ja elinkeinoministeriö ottaisi vahvemman roolin yritysten asiointipalvelujen digitalisoimiseksi. Lisäksi todettiin, että ei ole syytä tyytyä lainsäädännöllisen minimin toteuttamiseen, vaan tavoitteeksi on asetettava pitkälle viety automaatio ja tietorajapintojen tehokas hyödyntäminen. Lausunnonantaja nosti esiin, että aloittavien yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi kannattaa ottaa oppia myös muiden maiden toimista, nostoina UK ja Hollanti.

5.3 Julkiset hankinnat

Lausunnonantajan mukaan **julkisten hankintojen kautta vahvistetaan yritysjäyttä, hankintalainsäädäntöä on edelleen kehitettävä sekä osapuolten hankintaosaamista tulee vahvistaa vastuullisuuden huomioimiseksi ja pienempien hankintakokonaisuuksien mahdollistamiseksi.** Todettiin, että hankintoja on kehitettävä tavalla, joka mahdollistaa tarjouskilpailuihin osallistumisen kaikenkokoisille yrityksille lisäten näin kilpailua ja julkisen sektorin kustannustehokkuutta. Hankinnat on toteutettava tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina siten, että myös pk-yritykset pääsevät tasapuolisesti muiden tarjoajien kanssa osallistumaan tarjouskilpailuihin.

Kilpailutusten vähäisyyden syitä esitetään selvitetävän hankintojen kehittämiseksi. Lisäksi esityksenä oli, että suorahankintojen ja in-house -yhtiöiden roolia koskevia muutoksia on arvioitava huolellisesti, sillä hätiköidyt päätökset saattavat vähentää kilpailua ja sivuuttaa tilaajaorganisaatioiden

tarpeet ja kustannukset. Nostona oli, että hankintojen kehittäminen pitäisi aloittaa selvittämällä, mistä kilpailutusten ja niihin osallistuvien yritysten vähäinen määrä todella johtuu.

Lausunnossa todettiin, että **hankintoja on kehitettävä tavalla, joka mahdollistaa tarjouskilpailuihin osallistumisen kaikenkokoisille yrityksille lisäten näin kilpailua ja julkisen sektorin kustannustehokkuutta.** Hankinnat on toteutettava tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina siten, että myös pk-yritykset pääsevät tasapuolisesti muiden tarjoajien kanssa osallistumaan tarjouskilpailuihin. Esitettiin myös periaatepäätöksen toimenpiteeksi lisäystä: *"Tuetaan yritysten osaamista ja rohkaistaan niitä tarjoamaan julkisissa hankinnoissa sekä varmistetaan, että hankintayksiköillä on kyvykkyys huomioida pk-yritysten osallistumismahdollisuudet (VM)."*

Lisäksi nostettiin esille pohdittavaksi, **kuinka innovatiivisilla ja dynaamisesti toteutetuilla pien- ja suoramankinnoilla voidaan edesauttaa startupien tarjoamien hankintaan vastaavien uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämistä.** Startupit tarvitsevat nopeaa käyttöönottoa edistäviä testialustoja ja nopeita hankintaprosesseja.

Lausunnossa katsottiin, että **julkisen sektorin hankintojen kehittäminen ja tätä kautta pk-yritysten liiketoimintamahdollisuuksien lisääminen kotimarkkinalla on ehdottoman tärkeää ja avaa ovia kasvulle.** Lausunnon mukaan on tärkeää edesauttaa pk-yritysten laajempaa osallistumista julkisiin hankintoihin ja pyrkiä tehokkuuden lisäksi velvoittamaan julkisia hankintayksiköitä mahdollisimman kestäviin ja laadukkaisiin hankintoihin. Esityksenä oli, että kestävyys on yksi kriteeri julkisissa hankinnoissa. Katsottiin, että hankintojen pilkkomisen kautta mikro- ja pk-yritykset pääsisivät osallistumaan paremmin palveluiden tuottamiseen julkiselle sektorille ja, että markkinakartoitukset olisi syytä kirjata lakiin sekä markkinavuoropuhelua lisättävä.

Lausunnonantaja esitti, että **periaatepäätökseen lisätään tavoite, että julkisen palvelutuotannon kustannukset on tehtävä läpinäkyviksi ja mahdollistettava näin poliittisille päätöksentekijöille yksityisen ja julkisen palvelutuotannon todellisten kustannusten arvioinnin.** Lausunnon mukaan tämä palvelee julkisten hankintojen kehittämisen lisäksi välillisesti myös julkisen palvelutuotannon tehostamista ja tätä kautta hillitsee yrittäjille ja pk-yrityksille aiheutuvaa verotaakkaa. Lisäksi esitettiin, että periaatepäätöksessä korostetaan hankintojen strategista suunnittelua ja tavoitetta edistää sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa sekä innovaatioita. Lisäksi esitettiin seurattavan, että strategiaa ja ohjeistuksia noudatetaan käytännössä.

Lausunnossa esitettiin, että **huoltovarmuuskriittisiä tuotteita voitaisiin velvoittaa hankkimaan julkisin hankinnoin tietty osuus, jotta niiden tuotanto ja sen vaatima osaaminen pysyvät yllä.** Viime vuosien kriisit ovat osoittaneet, että on huoltovarmuuden kannalta olennaista, että Suomessa on esimerkiksi terveydenhuollon ja puolustusvoimien suojavaatteiden, muiden tekstiilien ja varusteiden osalta riittävää omaa tuotantoa poikkeustilanteiden varalle. Julkisilla hankinnoilla voidaan ohjata tähän suuntaan ja vahvistaa suomalaista osaamista ja työllisyyttä. **Myös hankintojen sopimusehtoihin esitettiin tasapuolisuutta ja joustavuutta poikkeusolosuhteiden ja kriisitilanteiden varalle.**

Lausunnonantaja oli **huolissaan julkisten hankintojen kilpailuttamisen vähenemisestä TE2024 uudistuksen myötä.** Lausunnon mukaan jo nyt on näköpiirissä linjauksia, joiden mukaisesti jatkossa aiemmin yksityisiltä ostetut koulutuspalvelut (esimerkiksi koto- tai rekry-koulutukset) tullaan hankkimaan kuntien omistamilta ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä joko suoraan tai inhouse-hankintana. Lausunnon mukaan tämä trendi tulee romuttamaan tehokkaasti toimineen yksityisen henkilöstöalan yritysten palveluverkoston sekä vähentämään yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyötä työvoimapalvelujen toteuttamisessa. Kilpailutuksen poistaminen ei tule lisäämään työvoimapalvelujen tehokkuutta, palvelujen laatua tai karsimaan kustannuksia vaan on lähinnä keino turvata ja ylläpitää kuntaomisteisten oppilaitosten toimintaa, vaikka väestöpohja alueella edellyttäisi voimakkaitakin oppilaitostoiminnan uudelleen järjestelytoimia. Näköpiirissä oleva julkisen ja yksityisen työnvälityksen yhteistyön supistuminen on myös hallitusohjelman linjausten vastaista.

Lausunnonantaja **kiinnitti huomiota yleistyvien julkisten suurhankintojen ongelmallisuuteen.** Nostona oli, että esimerkiksi monet julkiset rakennushankinnat toteutetaan suurhankintojen kriteeristöjä noudattaen ja ongelmana tällöin on, että toteutuksen vaatimukset valutetaan automaattisesti kaikkiin hankintoihin riippumatta niiden koosta tai kohteesta. Suurhankinnat ovat muodostuneet jo isoksi alalle tulon esteeksi, esimerkiksi teknisen suunnittelun pienille yrityksille.

5.4 Luvitus

Lausunnonantaja katsoi, että luvitus on toisinaan ollut pullonkaula investoinneille ja pitää luvitusprosessien nopeuttamista ja ennakoitavuutta hyvänä tavoitteena. Nostona oli, että **luvituksen edistämisessä olisi tärkeää, ettei luvituksen joustavoittaminen tapahtuisi kevyin perustein**, esimerkiksi ympäristökriteereistä joustamalla. Lausunnon mukaan hallinnollisella uudistuksella voi olla vaikutusta luvituksen sujuvoittamiseen, mutta **keskeisimpänä puutteena ovat luvitusviranomaisten puutteelliset resurssit**. On myös tärkeää, että puututaan syihin, jotka pidentävät lupaprosessien kestoja tai hankehakemusten käsittelyä. Lausunnon mukaan erityisen tärkeää on huomioida, että monissa asioissa rajoittamaton valitusoikeus haittaa merkittävästi yritystoimintaa.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **tapahtuma-alaan liittyy arviolta 72 erilaista lupaa, kun monella muulla toimialalla tarvittavia lupia on viidestä kymmeneen. Tämä vie tapahtuma-alan yrittäjien resursseja pois asiakkaille lisäarvoa tuottavasta toiminnasta**. Kun samaan aikaan tapahtumaelinkeinon sovellettava sääntely on monilta osin luotu toisten toimialojen tarpeisiin, on lupa- ja muu byrokratia raskasta ja epätarkoituksenmukaista. Lausunnon mukaan valtio on pyrkinyt uudistamaan lupakäytäntöjään kohti yhden luukun periaatetta, mutta vielä tämä palvelulupaus ei näy riittävällä tavalla tapahtumajärjestäjille.

Lausunnonantaja tuotiin esille, että **digitalisaation tulisi helpottaa luvitusta**. Esimerkiksi nostettiin, että Joensuu Biocoal Oy rakentaa biohiililaitosta Joensuuhun ja tarvitsee ulkomaista työvoimaa, Suomesta ei löydy osaajia. Yli 60 ulkomaista työntekijää saapuu helmikuun ja syyskuun välillä, ja he tarvitsevat suomalaisen veronumeron työskennelläkseen. On oleellista, että yrityksen työntekijät saavat veronumeron silloin kun faktinen tarve on, joustavasti ja ripeästi. Esityksenä oli, että **veronumeron hakemista tulisi kehittää niin, että sen voi hakea etukäteen sähköisesti**. Lausunnonantaja katsottiin, että tämä tapaus korostaa valtion palvelujen saatavuuden tärkeyttä jokaisen maakunnan keskuskaupungeissa. Esityksenä oli, että asia huomioidaan valtion virastojen kehittämisen sekä hallitusohjelmaan sisältyvän valtion aluehallinnon uudistamisen yhteydessä siten, että palvelujen saatavuus ei heikkene yhdessäkään maakuntakeskuksessa. Joensuun tilanne on kriittinen, pahimmillaan kankeat veropalvelujen järjestelyt ja saatavuus estävät investointeja Joensuuhun ja Suomeen.

Lausunnonantaja katsoi, että **nyt on toteutettava hallitusohjelman kirjaukset yhden luukun periaatteen mukaiset viranomais- ja lupaprosessit, asetettava viranomaisten käsittelyajoille lakisääteinen ja sitova määräaika, digitalisoitava lupaprosesseja ja uudistettava lupaprosesseja siten, että samasta asiasta voi valittaa hallinto-oikeuteen vain kerran**.

Lausunnonantaja toi esille, että **tavoitteiden edistämiseksi keinona nähdään yhden luukun periaate, sujuvat viranomais- ja luvitusprosessit sekä saumaton palvelu. Tässä on huomioitava valtionhallinnon tuottavuusohjelman toimenpiteet**, jotka vaikuttavat vuodesta 2025 alkaen, ja täysimääräisenä ne ja niiden tuomat säästöt toteutuvat vuonna 2027. Lausunnonantaja todettiin, että **tuottavuusohjelma tulee vaikuttamaan virastojen resursseja vähentävästi ja tällä on suora yhteys esimerkiksi käsittelyaikoihin**. Toimintoja ja rakenteita kehitettäessä on turvattava virastoille vakaa ja tarpeenmukainen resurssi, jotta tehtävien hoito mahdollistuu laadukkaasti viivytyksettä.

5.5 Verotus

Muutamissa lausunnoissa **pohdittiin veropolitiikan käsittelyä periaatepäätöksessä – todeten, ettei ole käsitelty tai että periaatepäätöksessä ei ole mainittu veropolitiikkaa yrittäjyyden tukemisen keinona muuten kuin että se on yksi keino yrittäjyyden edistämiseksi**. Nostona oli, että verotus on hyvin keskeinen osa-alue, joka vaikuttaa yrittäjyyden ja omistamisen edellytyksiin Suomessa. Nostona oli myös, että verotus ohjaa yritysten ja omistajien toimintaa. Parhaimmillaan se houkuttaa omistajia ja yrityksiä investoimaan Suomeen, pahimmillaan se karkottaa investointihalut. Esitettiin, että yrittäjyyttä tukeva verotus ja sitä koskeva sääntely tulee lisätä omana kohtanaan periaatepäätöksen 3 kohdassa lueteltuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Lisäksi esityksenä oli periaatepäätökseen lisättäväksi oma yrittämisen ja omistamisen verotuksen kehittämistä nykyistä suotuisammaksi koskeva alakohta sekä vastuutettava tämän konkreettinen toimeenpano VM:lle.

Lausunnonantaja katsoi, että **Suomessa on kaksi keskeistä verotuksen osa-aluetta, joita kehittämällä omistajuuden verotusta voidaan kehittää ja Suomessa toimivien ja suomalaisomistajien yritysten kasvu- ja työllistämismahdollisuuksia parantaa: perintö- ja lahjaverotus sekä osinkoverotus**. Sikäli

kuin periaatepäätöksessä on mainittu yhteisöverokannan pitäminen kilpailukykyisellä tasolla, ehdotuksena että tulisi myös kotimaiseen omistamiseen vaikuttavien verojen kilpailukykyisyys mainita. Lisäksi esityksenä oli, että **kotimaiseen omistamiseen tukevaa verojärjestelmää ja tekoja omistajanvaihdosten aktivointiin**. Samoin on edesautettava suomalaisten institutionaalisten sijoittajien ja säätiöiden mahdollisuuksia sijoittaa listaamattomiin yrityksiin. Kokonaisuutena Suomeen tarvitaan myönteisempi ilmapiiri omistamiseen sekä omistamisen ja yrittämisen kautta vaurastumiseen.

Lausunnonantaja nosti esiin, että **maamme yrityskannasta vain henkilöomisteisten yritysten päämiin kohdistuu aika ajoin huomattava erillisvero**. Tämä henkilöomisteisten yritysten kilpailukykyä oleellisesti heikentävä vero tunnetaan paremmin nimellä sukupolvenvaihdosten perintö- ja lahjavero. Perintö- ja lahjaverotus hidastaa perheyriyten kasvua ja pienentää niiden työllistävää vaikutusta. Tämän on todennut raportissaan myös EU-komissio (EU Commission Communication on the Transfer of Business, 14.3.2006): kun perintöverojen maksaminen johtaa varojen irrottamiseen yritystoiminnasta, yritystoiminnan häiriintymisestä johtuvat pitkän ajan verotulomenetykset saattavat olla suuremmat kuin perintöverojen tuotto lyhyellä aikavälillä.

Lausunnonantaja esitti, että verotus, kannustimet ja niitä ohjaavien tahojen palveluprosessi tulisi saattaa edistämään ja sujuvoittamaan yritysten investointeja, tuotteiden ja palveluiden myyntiä ja markkinointia (ei pelkkää tuotekehitystä) ja myös osajien rekrytointia ulkomailta. Lisäksi nostoina oli, että veropolitiikan avulla valtiolta voisi nykyistä tehokkaammin tukea aineettomiin investointeihin panostamista yrityksissä.

5.6 EU-vaikuttaminen

Lausunnon mukaan **EU-vaikuttaminen on tärkeässä roolissa yritysten hallinnollisen taakan minimoimiseksi, koska merkittävä osa sääntelystä on peräisin EU:sta**. Joissain tapauksissa uusi sääntely voi myös romuttaa innovatiivisia kansallisia käytäntöjä ja aiheuttaa hallinnollista taakkaa yrityksille (esim. EU-sääntelyn vaikutukset suomalaiseen pullonpalautusjärjestelmään). Lausunnonantaja esitti, että pk-yrityskentän näkökulmasta Suomen keskeisimmät EU-vaikuttamistarpeet, joiden on tultava periaatepäätöksessä selkeästi esiin, liittyvät 1) parempaan sääntelyyn, riittäviin pk-vaikutusarviointeihin ja raportointirasitteen optimointiin, 2) rahoituksen saatavuuden turvaamiseen sekä 3) kaksoissiirtymän vaatimiin osaamistarpeisiin ja osaavan työvoiman saatavuuteen

Lausunnonantaja katsoi, että **yrittäjyyden periaatepäätöksessä tulisi todeta tarve varmistaa tasapuoliset kilpailuedellytykset**. Nostona oli, että tasapuolisilla kilpailuedellytyksillä on suuri merkitys vähittäiskauppaa käyville pk-yrityksille, erityisesti kun kiinalaisten verkkomarkkinapaikkojen markkinaosuus on kasvanut, eivätkä ne noudata EU-sääntelyä ja välttävät myös siitä aiheutuviin kustannuksista. Nostona oli myös, että EU-vaikuttamisessa tulee kiinnittää huomiota parempaan sääntelyyn, pk-yrityksiin vaikuttavan sääntelyn vaikutusarviointeihin ja lisäksi Suomen tulee aktiivisesti vaikuttaa siihen, että komission esittämä raportointivaatimusten vähentäminen 25 prosentilla toteutuu pk-yritysten kohdalla seuraavan komission toimintakauden aikana.

Periaatepäätökseen ehdotettiin seuraavaa: 1) EU-takausohjelmien hyödyntämisen lisääminen kotimaisten rahoituslaitosten kautta suomalaisessa pk-yrityskentässä, 2) sisämarkkinoilla tulee lisätä myös jäsenvaltioiden rajojen yli rakentuvia hankkeita. 3) Suomen aktiivinen vaikuttaminen siihen, että komission esittämä raportointivaatimusten vähentäminen -25 prosenttia toteutuu pk-yritysten kohdalla alkavan komissiokauden aikana, 4) viranomaisraportoinnissa lähtökohtana olisi "raportoi vain kerran"-periaatteen noudattaminen sekä 5) pk-yritysten näkökulmasta on tärkeää, että reilu kilpailu ja kuluttajien oikeudet turvataan suhteessa kolmansista maista käsin toimiviin muun muassa verkkokaupassa ja edistetään tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä.

Lisäksi periaatepäätökseen ehdotettiin **SME Envoy -kohtaan huomio, että EU-tason yrittäjyysvaikuttamiseen on varattava riittävät resurssit ja yhteistyön elinkeinoelämän järjestöjen kanssa on oltava tiivistä**. Lisäksi uudeksi toimenpiteeksi esitettiin: **Tuetaan Suomen pk-lähettilään mahdollisuuksia yrittäjyyden monipuoliseen kansalliseen ja EU-tason edistämiseen nimittämällä hänelle oma asiantuntijaryhmä (TEM)**.

5.7 Yritysvaikutusten arviointi

Lausunnonantaja kiinnitti huomiota, että **yrityksiin kohdistuvan sääntelyn määrä ja yksityiskohtaisuus on kasvanut viime vuosina EU:ssa ja kansallisesti. Sääntelyn kumulatiivinen vaikutus, yritysten velvollisuus olla selvillä kaikista velvoitteista ja sääntelyn aiheuttama hallinnollinen taakka ovat pienyrittäjille paikoin kohtuuttomia, myös lainsäätäjän on tunnistettava esityksensä vaikutukset.** Lausunnon mukaan pk-yritysvaikutukset tulee selvittää huolellisesti ja vaikutusarvioinnin tulee vaikuttaa tehtäviin lainsäädäntöratkaisuihin. Lausunnossa katsottiin, että lainsäädäntöä tehdään hallinnonaloittain siiloissa ja yritysten näkökulmaa horisontaalisesti tulee tarkastella säännöllisesti EU-tasolla ja kansallisesti. Päämääränä tulee olla säilyttää eurooppalaisten pk-yritysten kilpailukyky niin unionin sisämarkkinoilla kuin ulkomarkkinoillakin. Hyvistä tavoitteista huolimatta yrityksiä ei tule säännellä kuoliaaksi. Nostona oli, että **EU-sääntelyn tavoitteet pitää voida saavuttaa yksinkertaisesti ja kevyesti, mahdollisimman pienin kustannuksin.** EU:n tulee tarjota riittävät kannusteet yrittäjyydelle, jotta sisämarkkinat toimisivat kuluttajien näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla.

6 PERIAATEPÄÄTÖKSEN SEURANTA JA POIKKIHALLINNOLLISUUS

Lausunnon mukaan **on tärkeää, että periaatepäätöksen toteutusta seurataan ja sille asetetaan mittarit**, kuten yritysten määrän kehitys, työnantajayritysten määrä, erityyppisten yritysten kehitys, yritysten kasvu, vientiyritysten määrä ja pk-yritysten kansainvälistyminen, yritysten kannattavuus, investoinnit, yrittäjäksi ryhtymisen aikeet ja omistajanvaihdokset. Kunkin mittarin osalta tulee kiinnittää lähtöarvo ja seurattava mittarin kehitystä. Nostona myös, että mittareiden seuranta perustuu avoimeen dataan, joka on kaikkien sidosryhmien saatavilla. Tämä mahdollistaa läpinäkyvyyden ja luo edellytykset jatkuvalla parantamiselle.

Lausunnonantaja toi esille, että **koska kyseessä on valtioneuvoston periaatepäätös, tulee siinä painottaa voimakkaasti yrittäjyyden edistämistä ja sen keinoja ministeriörajat ylittäen eli koko valtioneuvoston toimesta.** Yrittäjyyden edistäminen kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön vastuualueisiin. Periaatepäätös on samalla kuitenkin keskeinen väline muiden ministeriöiden ja hallinnonalojen toimijoiden sekä niitä koskevan poliittisen päätöksenteon sitouttamiseksi yrittäjyyden edistämiseen. Lausunnonantaja katsoi, että tätä on syytä korostaa, sillä monet yrittäjyyden kehittämisen, kasvuyrittäjyyden sekä näihin kytkeytyvän omistajuuden keskeiset pidäkkeet liittyvät muun muassa valtiovarainministeriössä valmisteltavaan veropoliitiikkaan tai laaja-alaisesti eri hallinnonalojen sääntelykysymyksiin.

Lausunnossa katsottiin, että **poikkihallinnollista yhteistyötä on välttämätöntä lisätä.** Aiemmassa periaatepäätöksessä korostettiin poikkihallinnollisen yhteistyön merkitystä ja sidosryhmien yhteistoimintaa, kun lausunnolla olevassa periaatepäätöksen luonnoksessa oli nostona, että ministeriöt sitoutuvat toteuttamaan tavoitteita omilla vastuualueillaan. Lausunnossa katsottiin, ettei tämä ole riittävästi, jos yritysten toimintaympäristöä halutaan aidosti tukea ja myös välttää ristiriitaisia toimenpiteitä, aloitteita ja ehdotuksia. Lausunnonantaja esitti, että vanhan periaatepäätöksen linjaukset vähintään säilytetään koskien poikkihallinnollista yhteistyötä, ideaalisti yhteistyön merkitystä ja sidosryhmätyön edistämisen tärkeyttä tulisi entisestään korostaa.